

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości
i statusu sędziów w Belgii, Francji i Hiszpanii

dr Malwina Ewa Kołodziejczak
dr hab. Weronika Jakubczak

Prawa podstawowe
Warszawa 2021

Spis treści

Wprowadzenie	5
Rozdział 1. Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Królestwie Belgii	7
1.1. Wymiar sprawiedliwości	8
1.2. Status sędziów	12
1.2.1. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie	12
1.2.2. Stan spoczynku sędziego	13
1.2.3. Instytucja delegowania sędziego	14
1.2.4. Procedury odwoławcze	15
1.2.5. Oświadczenia majątkowe	16
1.3. Wnioski	17
Rozdział 2. Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Republice Francuskiej	19
2.1. Wymiar sprawiedliwości	20
2.2. Status sędziów	24
2.2.1. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie	24
2.2.2. Stan spoczynku sędziego	28
2.2.3. Instytucja delegowania sędziego	29
2.2.4. Procedury odwoławcze	32
2.2.5. Oświadczenia majątkowe	33
2.3. Wnioski	36
Rozdział 3. Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Królestwie Hiszpanii	39
3.1. Wymiar sprawiedliwości	42
3.2. Status sędziów	46
3.2.1. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie	51
3.2.2. Stan spoczynku sędziego	59
3.2.3. Instytucja delegowania sędziego	64
3.2.4. Procedury odwoławcze	70
3.2.5. Oświadczenia majątkowe	70
3.3. Wnioski	71

Zakończenie	76
Bibliografia	79
I. Akty prawne	79
II. Publikacje naukowe	81
III. Witryny internetowe	81
IV. Pozostałe źródła	83

Wprowadzenie

W poniższym opracowaniu scharakteryzowany został wymiar sprawiedliwości i status sędziowski w trzech państwach: Królestwie Belgii, Republice Francuskiej oraz Królestwie Hiszpanii.

Dobór państw nie jest przypadkowy. W pracy starano się zwrócić uwagę na podobieństwa i różnice w państwach, które mimo innych systemów konstytucyjnych czy ustrojowych, wykazują wspólne elementy. Do takich należy przynależność omawianych państw do tych samych organizacji międzynarodowych czy opieranie jurysprudencji na prawie rzymskim. Przede wszystkim jednak wszystkie omawiane państwa należą do systemu stanowionego prawa.

Co istotne, także w raportach np. *European Commission for the Efficiency of Justice (Komisja Europejska ds. Efektywności Sprawiedliwości; dalej: CEPEJ)*¹ te trzy państwa w zdecydowanej większości podtematów występują w tym samym przedziale statystycznym. Przykładem tego mogą być warunki mianowania czy kryteria awansu.

Każdy rozdział opracowania rozpoczęto od omówienia systemu wymiaru sprawiedliwości, a następnie scharakteryzowano status sędziego, szczegółowo odwołując się do pięciu kwestii: 1. stanowisk funkcyjnych w sądownictwie, wskazując na tryb powoływania, odwoływania, wymogi wobec osób je pełniących, a także kontrolę sądową tychże decyzji; 2. stanu spoczynku sędziego, przedstawiając przesłanki, tryb i wiek przejścia sędziego w stan spoczynku, organ decyzyjny w zakresie przedłużenia czynnej służby sędziego po ukończeniu zwykłego wieku przejścia w stan spoczynku, ograniczenia wobec sędziów w stanie spoczynku oraz odpowiedzialność dyscyplinarną sędziów w stanie spoczynku; 3. instytucji delegowania sędziego do sądów niższego bądź wyższego rzędu i sądów równorzędnych, do Ministerstwa Sprawiedliwości czy też do innych instytucji; 4. procedur odwoławczych od uchylecia im-

¹ CEPEJ: *8th Evaluation Report on European Judicial Systems*, Council of Europe, 2020 (data 2018). Raport dostępny pod adresem: <https://eucrim.eu/news/cepej-8th-evaluation-report-on-european-judicial-systems/> (dostęp: 13.11.2021 r.).

munitetu oraz kontroli sądowej decyzji o powołaniu/awansie sędziego oraz 5. oświadczeń majątkowych i ewentualnych konfliktów interesów.

W pracy koniecznością stało się także odwołanie do Najwyższych Rad Sądowniczych, nie tylko ze względu na kwestie dyscyplinarne, ale głównie z powodu roli tych rad w procesie mianowania sędziów, poprzez proponowanie kandydatów.

We wnioskach z kolei starano się zestawzić najważniejsze regulacje ustawowe obecnie obowiązujące w omawianych krajach z mającymi miejsce w ostatnim czasie protestami środowiska sędziowskiego.

Pracę wieńczy zakończenie, w którym przedstawiono elementy porównawcze.

W niniejszym opracowaniu regulacje normatywne poszczególnych systemów prawnych przetłumaczone zostały na język polski przez Autorki, chyba że coś innego wyraźnie zaznaczono.

Przy przedstawianiu treści regulacji prawnych obowiązujących w ustawodawstwach Belgii, Francji i Hiszpanii zachowano oryginalny sposób oznaczania poszczególnych jednostek redakcyjnych w aktach prawnych tych państw.

Rozdział 1. Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Królestwie Belgii

Przepisy Konstytucji Królestwa Belgii z dnia 7 lutego 1831 r. (tytuł w oryginale: *Constitution coordonnée*)², w art. 1 stanowią, że „Belgia jest państwem federalnym, składającym się ze wspólnot i regionów”³. Belgia to monarchia konstytucyjna dziedziczna w linii męskiej. *De facto* od 1993 r. jest to państwo federalne, które składa się ze wspólnot i regionów. Na mocy regulacji wielokrotnie modyfikowanej Konstytucji z 1831 r. wprowadzono system rządów o charakterze parlamentarno-gabinetowym.

Głową państwa jest Król Belgów. Działa poprzez wydawanie aktów, które muszą mieć kontrasygnatę odpowiedniego ministra lub premiera.

Władza ustawodawcza w Królestwie Belgii należy do 2-izbowego parlamentu, który sprawuje ją w trakcie 4-letnich kadencji. Parlament dzieli się na Izbę Reprezentantów (150 deputowanych wybieranych w wyborach powszechnych) i Senat (71 Senatorów pochodzących z wyborów powszechnych i pośrednich zgodnie z kluczem językowym).

Władzę wykonawczą jest w gestii rządu federalnego, na czele którego stoi Premier. Zgodnie z wymogami konstytucyjnymi, należy zapewnić równy podział stanowisk w rządzie między polityków flamandzkich i walońskich. W ramach wymiaru sprawiedliwości funkcjonują: Sąd Kasacyjny, sądy apelacyjne, sądy przysięgłych i Prowincji (okręgowe) oraz sędziowie pokoju.

Zgodnie z kryterium terytorialnym Królestwo Belgii jest podzielone na 3 regiony dysponujące szeroką autonomią:

- Flandrię (flamandskojęzyczną) na północy kraju,
- Walonię (francuskojęzyczną) na południu,
- dwujęzyczny Region Brukseli.

² Tekst jednolity Konstytucja Królestwa Belgii z dnia 7 lutego 1831 r. (*La Constitution belge de 7 février 1831*), ogłoszony w „Monitorze Belgii” (*Belgisch Staatsblad – Moniteur Belge*) nr 35 z 17 lutego 1994 r., dostępny pod adresem: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&table_name=loi&la=F&cn=1994021730 (dostęp: 07.11.2021 r.). Tekst Konstytucji w języku polskim (tł. W. Skrzydło, Warszawa 1996) dostępny pod adresem: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/belgia.html> (dostęp: 07.11.2021 r.), dalej: Konstytucja Belgii, Konstytucja.

³ Art. 1 Konstytucji Belgii.

Pod względem językowym istnieje podział na 3 wspólnoty językowe:

- francuską,
- flamandzką
- niemiecką (Eupen-Malmédy).

Każdy z tych języków ma status języka urzędowego.

W regionach funkcjonują rady regionalne z uprawnieniami ustawodawczymi i rządy, które sprawują władzę we wszystkich kwestiach z wyłączeniem:

- polityki zagranicznej,
- obronności,
- sprawiedliwości,
- sprawami bezpieczeństwa wewnętrznego.

W obszarach tych działają parlament federalny i rząd federalny⁴. Wspólnoty dysponują też własnymi radami i organami władzy wykonawczej, które odpowiadają głównie za kulturę, oświatę i ochronę zdrowia.

Na niższym szczeblu podziału administracyjnego państwo dzieli się na 10 prowincji (funkcjonuje 5 w każdym regionie) oraz 589 gmin. Warto podkreślić, że w prowincjach funkcjonują rady prowincji i gubernatorzy mianowani przez rządy regionalne, na poziomie gmin zaś rady gminne, z mianowanymi przez króla burmistrzami⁵.

1.1. Wymiar sprawiedliwości

W Królestwie Belgii dwa podstawowe akty traktują o wymiarze sprawiedliwości. Jest to Konstytucja Belgii oraz Kodeks Sądowy⁶. Zagadnienia wymiaru sprawiedliwości uregulowano w niewielkim stopniu w Konstytucji oraz w obszernym Kodeksie Sądowym.

W Belgii działa pięć sądów apelacyjnych:

1. w Brukseli, obejmujący prowincje: Brabancję walońską, Brabancję flamandzką, a także dwujęzyczny region stołeczny Brukseli;
2. w Gandawie, obejmujący prowincje: Flandrię zachodnią i Flandrię wschodnią;
3. w Antwerpii, obejmujący prowincje: Antwerpię i Limburgię;
4. w Liège, obejmujący prowincje: Liège, Namur i Luksemburg;
5. w Mons, obejmujący prowincję Hainaut⁷.

⁴ Art. 42-73 oraz 96-104 Konstytucji Belgii odpowiednio.

⁵ Art. 115-140 Konstytucji Belgii.

⁶ *Code Judiciaire*, 10 października 1967 r., *L'organisation Judiciaire* (art. 58-555 quinquies), https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1967101002 (dostęp: 23.11.2021 r.), dalej: Kodeks Sądowy.

⁷ Art. 156 Konstytucji Belgii.

W danych obszarach wyróżnić można okręgi sądowe, w których – w każdym funkcjonuje sąd pierwszej instancji. Belgia podzielona jest na 12 okręgów sądowych. Przykładowo, w brukselskim okręgu sądowym funkcjonują dwa sądy pierwszej instancji – jeden niderlandzkojęzyczny, drugi francuskojęzyczny. Ponadto, w okręgach sądowych wyróżnić można 9 sądów pracy i 9 sądów gospodarczych. W skład okręgów wchodzi kantony, a w każdym działa sąd pokoju. W Belgii działa 187 kantonów sądowych. Każda z dziesięciu prowincji oraz każdy okręg administracyjny regionu stołecznego Brukseli ma sąd przysięgłych. Sąd przysięgłych nie jest sądem stałym. Powołuje się go za każdym razem, gdy zaistnieje konieczność rozpatrzenia sprawy⁸.

Organizację belgijskiego sądownictwa obrazuje poniższy rysunek 1.

Rysunek 1. Podział sądownictwa w Belgii

4	SĄD KASACYJNY		
3	Sądy apelacyjne	Sądy pracy wyższej instancji	Sądy przysięgłych
2	Sądy pierwszej instancji	Sądy pracy	Sądy gospodarcze
1	Sędziowie pokoju	Sądy policyjne	

Źródło: Europejski portal e-sprawiedliwość, <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn2021/ContentDetail/EN/5/3> (dostęp: 23.11.2021 r.).

W art. 144 Konstytucji wskazano, że do wyłącznej kompetencji sądów należą sprawy mające za przedmiot prawa cywilne. W art. 145 uszczegółowiono, że sprawy mające za przedmiot prawa polityczne także należą do kompetencji sądów, ale z wyjątkiem przypadków przewidzianych w ustawie.

Dalej w Konstytucji podkreślono, że sądy działają i rozstrzygają tylko w granicach i na podstawie ustawy. Zabronione jest także tworzenie pod jakąkolwiek nazwą sądów nadzwyczajnych czy komisji w celu rozstrzygania spraw⁹. Sądy stosują rozporządzenia i przepisy ogólnopaństwowe, prowincji i lokalne, o ile są zgodne z ustawami¹⁰. Zgodnie z art. 148 Konstytucji rozprawy sądowe są jawne, chyba że jawność zagraża porządkowi publicznemu lub dobrem obyczajom. Wówczas sąd winien stwierdzić to wyraźnie w swoim orzeczeniu. W przypadku przestępstw politycznych i prasowych decyzja w sprawie uchylenia jawności rozprawy musi być podjęta jednomyślnie.

Natomiast zgodnie z art. 149 Konstytucji wszelkie orzeczenia sądowe muszą prezentować uzasadnienie. Orzeczenia ogłaszane są na posiedzeniu jawnym. W art. 780 Kodeksu Sądowego doprecyzowano, że sędzia jest zobowiązany odnieść się do okoliczności faktycz-

⁸ Informacje z Europejskiego portalu e-sprawiedliwość: https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-be-pl.do?member=1 (dostęp: 23.11.2021 r.).

⁹ Art. 146 Konstytucji Belgii.

¹⁰ Art. 159 Konstytucji Belgii.

nych oraz kwestii prawnych podniesionych przez strony. Uzasadnienie powinno być pełne, jasne, precyzyjne i adekwatne. Obowiązek sporządzania uzasadnienia oraz niezawisłość sędziowska zabezpieczają podsądnych przed ewentualnym arbitralnym potraktowaniem przez sędziego i umożliwiają im, na podstawie przedstawionego uzasadnienia, rozważenie możliwości wniesienia środków odwoławczych do sądu apelacyjnego lub Sądu Kasacyjnego. Dla całej Belgii istnieje jeden Sąd Kasacyjny. Sąd Kasacyjny nie rozpatruje spraw pod względem merytorycznym, z wyjątkiem przypadków dotyczących ministrów i członków rządów wspólnot oraz regionów¹¹. Sąd Kasacyjny rozstrzyga spory w zakresie właściwości sądów według norm określonych w ustawie. Z kolei, zgodnie z art. 150 Konstytucji dla rozpatrywania wszystkich spraw karnych, a także przestępstw politycznych i prasowych powołane są sądy przysięgłych. W Konstytucji dodano także, że odrębne ustawy określają ustrój sądów wojskowych, ich właściwości, jak również prawa i obowiązki sędziów, a także okres trwania ich funkcji. W określonych przez ustawę miejscowościach działają sądy handlowe. Ustawa określa ich organizację, właściwości, sposób powoływania sędziów i okres trwania ich funkcji. Ustawa określa także organizację sądów pracy, ich właściwości, sposób powoływania sędziów i okres trwania ich funkcji¹². Najwyższa Rada Sądownictwa (*Conseil supérieur de la Justice/Hoge Raad voor Justitie*) musi pomagać belgijskiemu wymiarowi sprawiedliwości w lepszym funkcjonowaniu poprzez odgrywanie decydującej roli w wyborze i mianowaniu sędziów, sprawując zewnętrzną kontrolę nad jego funkcjonowaniem, w szczególności poprzez audyty, szczegółowe dochodzenia i rozpatrywanie skarg oraz wydawanie opinii. Jest niezależnym organem parlamentu, rządu i sądownictwa.

Zgodnie z art. 259bis Kodeksu Sądowego Najwyższa Rada Sądownictwa, ustanowiona na mocy art. 151 Konstytucji, składa się z czterdziestu czterech członków narodowości belgijskiej. Rada składa się z kolegium niderlandzkojęzycznego i kolegium francuskojęzycznego, z których każde składa się z dwudziestu dwóch członków. Każde kolegium ma jedenastu sędziów i jedenastu członków niebędących sędziami. Wszyscy członkowie muszą korzystać z praw obywatelskich i politycznych i nie mogą być skazani, nawet w zawieszeniu, prawomocnym wyrokiem skazującym. Przepis ten stosuje się analogicznie do osób, które zostały skazane za granicą na karę tego samego rodzaju wyrokiem skazującym. W skład grona sędziów wchodzi co najmniej: sędziowie, prokuratorzy, sędziowie sądu apelacyjnego, sędziowie Sądu Kasacyjnego, sędziowie pomocniczy (sędziowie łącznikowi w sprawach nieletnich). Grupa członków niebędących sędziami składa się z co najmniej czterech członków każdej płci: czterech prawników z co najmniej dziesięcioletnim doświadczeniem zawodowym w adwokaturze; trzech profesorów z uniwersytetu lub szkoły wyższej posiadających co najmniej dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe; czterech członków, posiadających co najmniej dyplom ukoń-

¹¹ Art. 147 Konstytucji Belgii.

¹² Art. 157 Konstytucji Belgii.

czenia szkoły wyższej i posiadających co najmniej dziesięcioletnie doświadczenie zawodowe przydatne w misji Rady w dziedzinie prawa, ekonomii, administracji, społecznej lub naukowej. Aby kwalifikować się do powołania do tego grona, kandydat nie może być sędzią zawodowym w służbie czynnej w okresie pięciu lat poprzedzających jego kandydaturę. Przynajmniej jeden członek kolegium francuskojęzycznego musi wykazać się znajomością języka niemieckiego¹³. W ramach swojej misji Najwyższa Rada Sądownictwa może stwierdzić niewłaściwe działania u funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości. Wówczas, może poinformować właściwe organy dyscyplinarne i zwrócić się do nich o zbadanie konieczności wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Organy dyscyplinarne muszą w uzasadniony sposób poinformować Najwyższą Radę Sądownictwa o działaniach podjętych w związku z tym wnioskiem.

Najwyższa Rada Sądownictwa, organ poza sądownictwem oraz władzą ustawodawczą i wykonawczą, została utworzona w celu zapewnienia stałej zewnętrznej kontroli funkcjonowania sądownictwa. Rozpatrywanie skarg oraz przeprowadzanie audytów i specjalnych dochodzeń w sądownictwie powinno umożliwić Radzie przyczynienie się do lepszego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w interesie obywateli. Oprócz kontroli zewnętrznych Rada może również systematycznie badać wykorzystanie mechanizmów kontroli wewnętrznej w sądownictwie. Za kontrolę zewnętrzną odpowiadają komisje doradcze i śledcze – francuskojęzyczna – CAE (*la Commission d’avis et d’enquête*) i niderlandzkojęzyczna – AOC (*Adviezen onderzoekscommissie*) – a także Posiedzenie Komisji Doradczej i Śledczej (CAER – *La Commission d’avis et d’enquête réunie*). Ponieważ Rada jest zobowiązana, zgodnie z art. 151 Konstytucji, do poszanowania niezawisłości sędziów, nie ma prawa do kontroli treści orzeczenia sądowego. Gdy w ramach swojej misji Najwyższa Rada Sądownictwa stwierdzi dysfunkcję u jednego z członków wymiaru sprawiedliwości, może poinformować właściwe organy dyscyplinarne i poprosić je o zbadanie, czy zachodzi potrzeba wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Organy dyscyplinarne muszą w umotywowany sposób poinformować Najwyższą Radę Sądownictwa o działaniach podjętych w związku z tym żądaniem¹⁴. Do wymiaru sprawiedliwości należy także wdrożenie wszystkich mechanizmów kontroli wewnętrznej wymienionych w ustawie, w ramach prawidłowego funkcjonowania sądownictwa. Mechanizmy kontrolne w sądownictwie obejmują:

- stosowanie dyscypliny w sądownictwie;
- łącznie z możliwością odwołania sędziego, gdy obrady trwa dłużej niż sześć miesięcy;
- nadzór, jaki prokurator musi sprawować nad „regularnością służby”;
- środki dyscyplinarne, które można zastosować wobec sędziów.

Kontrola zewnętrzna prowadzona jest przez połączoną komisję doradczą i śledczą. Wówczas Wspólny Komitet Doradczy (dalej: CAER) może systematycznie badać wykorzystanie

¹³ Art. 259bis Kodeksu Sądowego.

¹⁴ *Conseil de Superior Judiciaire*, <https://csj.be/fr/presentation/controle> (dostęp: 22.12.2021 r.).

wszystkich środków kontroli wewnętrznej w sądownictwie. W tym celu organy, które są kompetentne do przeprowadzania tych kontroli, muszą składać CAER roczny raport¹⁵. Na podstawie informacji przekazywanych przez właściwe organy Najwyższa Rada Sądownictwa publikuje roczne sprawozdanie ze sposobu wykorzystania środków kontroli wewnętrznej i sposobu, w jaki można poprawić ich funkcjonowanie.

1.2. Status sędziów

Konstytucja bardzo ogólnie reguluje pozycję i status sędziego. Szczegółowe zasady zawarto w Kodeksie Sądowym, zasadniczo w art. 259ter.

1.2.1. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie

Zgodnie z art. 151 Konstytucji sędziowie pokoju i sędziowie sądów powszechnych – sędziowie pierwszej instancji, sędziowie radcy, sędziowie sądów apelacyjnych oraz sędziowie Sądu Kasacyjnego, powoływani są bezpośrednio przez Króla. Sędziowie sądów apelacyjnych oraz przewodniczący i wiceprzewodniczący sądów pierwszej instancji powoływani są przez Króla z dwu list podwójnych, z których jedną przedstawiają sądy apelacyjne, a drugą rady prowincji i Rada Regionu Stołecznego Brukseli. Sędziowie Sądu Kasacyjnego mianowani są przez Króla z dwu list podwójnych, z których jedną przedkłada Sąd Kasacyjny, drugą zaś przemiennie Izba Reprezentantów lub Senat. W obu tych przypadkach kandydaci zgłoszeni na jednej liście mogą również występować na drugiej. Wszystkie kandydatury muszą być podane do publicznej wiadomości co najmniej na 15 dni przed nominacją. Sądy apelacyjne i Sąd Kasacyjny wybierają ze swego grona przewodniczących i wiceprzewodniczących.

W Kodeksie Sądowym doprecyzowano powyższe treści. Przede wszystkim, wszystkie informacje o wakatach na stanowiskach sędziowskich są publikowane z wyprzedzeniem w belgijskim dzienniku urzędowym „Moniteur Belge”¹⁶. Zgodnie z art. 259ter Kodeksu Sądowego nominacje odbywają się na wniosek komisji nominacji i powołań na podstawie oceny kompetencji, przydatności wiedzy i doświadczenia kandydatów oraz uzyskania 2/3 liczby głosów za danym kandydatem. Przed dokonaniem przez Króla nominacji, Minister Sprawiedliwości zwraca się w terminie 2 dni od ogłoszenia wakatu w belgijskim dzienniku urzędowym o zaproponowanie kandydatur do odpowiednich organów sądowniczych bądź o opinię do organów doradczych. Opinie od tych organów przekazywane są Ministrowi w ciągu 30 dni. Kandydatury są zgłaszane pocztą elektroniczną, pod rygorem nieważności,

¹⁵ Conseil de Superior Judiciaire.

¹⁶ Moniteur Belge, zob.: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/summary.pl>, (dostęp: 23.11.2021 r.).

za pomocą *RH Magistrature*. Można wspomnieć, że jeżeli kandydatem jest profesor uczelni, Minister Sprawiedliwości żąda opinii jego dziekana i rektora albo jednego z nich, jeżeli sam kandydat jest dziekanem lub rektorem. Uważa się, że kandydat, który nie stawia się w dniu i o godzinie wskazanej przez komisję nominacyjną, z wyjątkiem przypadków siły wyższej, zrzeka się możliwości bycia wysłuchanym. W przypadku zaistnienia siły wyższej, która została uznana przez komisję nominacyjną, kandydata wzywa się ponownie. Głosowanie nad kandydaturą odbywa się przy konieczności zachowania większości 2/3 głosów oddanych na daną osobę, na podstawie kryteriów odnoszących się do zdolności i predyspozycji kandydata. Uzasadniony wybór jest przedmiotem raportu podpisanego przez przewodniczącego i członka komisji nominacyjnej. W terminie czterdziestu dni od złożenia wniosku o przedstawienie kandydatów, komisja nominacyjna przekazuje Ministrowi Sprawiedliwości drogą elektroniczną (za pośrednictwem *RH Magistrature*) listę zaakceptowanych i niezaakceptowanych kandydatów oraz sprawozdanie z prezentacji kandydatów¹⁷.

W procesie powoływania sędziego organ wykonawczy ma możliwość odmowy powołania kandydata wyznaczonego przez Najwyższą Radę Sądownictwa tylko w wypadku, kiedy wykaże wyraźne przyczyny, takie jak nieprawidłowość lub bezprawność, i nie może zdecydować o powołaniu innego kandydata. Zamiast tego musi zwrócić dokumentację dotyczącą powołania Najwyższej Radzie i zwrócić się do niej z wnioskiem o nową kandydaturę. Decyzję organu wykonawczego dotyczącą niepowołania kandydata na sędziego można podważyć przed Radą Stanu. W kontekście takiego podważenia można również powołać się na niezgodność wniosku Najwyższej Rady z prawem.

Król powołuje na pięcioletnie kadencje pierwszego Prezesa Sądu Kasacyjnego, pierwszych prezesów sądów apelacyjnych oraz prezesów sądów pierwszej instancji.

Co do zasady, na wyższe stanowiska sędziowskie mianowani są sędziowie, którzy pełnili już wcześniej urząd na stanowisku sędziego.

1.2.2. Stan spoczynku sędziego

Zgodnie z dyspozycją art. 152 Konstytucji sędziowie powoływani są dożywotnio. Przechodzą w stan spoczynku w wieku określonym ustawą i korzystają z emerytury przewidzianej w ustawie.

W Kodeksie Sądowym sprecyzowane zostały tryb i wiek przejścia sędziego w stan spoczynku. Zgodnie z art. 383 Kodeksu Sądowego sędziowie przechodzą w stan spoczynku w wieku 67 lat lub gdy poważna i trwała niepełnosprawność nie pozwala im na prawidłowe wypełnianie ich funkcji. Sędziowie Sądu Kasacyjnego – osiągając 70 lat.

¹⁷ Art. 259 ter. Kodeksu Sądowego.

Jednakże sędziowie dopuszczeni do przejścia w stan spoczynku ze względu na wiek oraz sędziowie, którzy na swój wniosek zostali dopuszczeni do przejścia w stan spoczynku przed osiągnięciem ustawowego wieku, upoważnieni do noszenia honorowego tytułu pełnionej funkcji, mogą być powoływani odpowiednio przez pierwszych prezesów sądów apelacyjnych i sądów pracy, prezesów sądów lub prokuratorów generalnych przy sądach apelacyjnych, do pełnienia funkcji zastępcy sędziego pokoju do ukończenia 70. roku życia. Co więcej, sędziowie w ten sposób powołani mogą, na swój wniosek, nadal pełnić swoją funkcję zastępcy sędziego, po upływie 70 lat, przez okres jednego roku z możliwością odnowienia 4 razy, jeżeli organ sądowy, który ich powołał, rozważy przydatne ze względu na wymagania kompetencje. O dalszym sprawowaniu funkcji i o jej wznowieniu postanowi organ, który ich powołał, wydając postanowienie¹⁸. Uposażenie zależy od stażu pracy oraz od długości pełnienia funkcji sędziowskich.

Nie uregulowano w Kodeksie Sędziowskim kwestii postępowania dyscyplinarnego wobec sędziów w stanie spoczynku. Sędziowie pełniący funkcję zastępców pokoju podlegają przepisom dyscyplinarnym.

Trudno jednak byłoby wobec sędziów w stanie spoczynku wszcząć postępowanie dyscyplinarne, gdyż te mogą wynikać jedynie z działania sędziego związanego z pełnieniem obowiązków orzeczniczych¹⁹.

1.2.3. Instytucja delegowania sędziego

Już w Konstytucji w art. 152 wskazano, że przeniesienie sędziego może nastąpić tylko w drodze nowej nominacji i tylko za jego zgodą.

Zgodnie z art. 328 i 329 Kodeksu Sądowego nakaz delegacji w określonych przypadkach (bez zgody urzędnika) dotyczy jedynie urzędników np. pracowników sądów, nie sędziów.

W Kodeksie Sądowym wskazano jednak na mobilność. Minister Sprawiedliwości jest organem właściwym do delegowania sędziów. Może on delegować pracowników wymiaru sprawiedliwości i urzędników na inne równorzędne lub nadrzędne funkcje w sądach oraz federalnej służbie publicznej, lub w komisjach, agencjach lub urzędach rządowych²⁰. W art. 330 Kodeksu Sądowego wskazano, że personel sądowy sądu, trybunału, wydziału, kantonu, urzędu stanu cywilnego, prokuratury lub służby pomocniczej może, na własny wniosek, zostać przeniesiony do innego sądu, innej klasy, innego wydziału, innego kantonu, innego urzędu stanu cywilnego, innej prokuratury, o ile jest wolne stanowisko. Decyzje w tym zakresie reguluje Król.

¹⁸ Art. 383 Kodeksu Sądowego.

¹⁹ Art. 404 Kodeksu Sądowego.

²⁰ Art. 330 Kodeksu Sądowego.

Co jednak istotne, sędzia może być pozbawiony stanowiska lub zawieszony w czynnościach tylko na mocy orzeczenia sądu.

1.2.4. Procedury odwoławcze

Procedurę odwoławczą można już zastosować w odniesieniu do braku powołania na stanowisko sędziego. Zgodnie z art. 259ter Kodeksu Sądowego po otrzymaniu kandydatury Król ma pięćdziesiąt dni na podjęcie decyzji i przekazanie jej drogą elektroniczną komisji nominacyjnej, kandydatom, prezesowi sądu lub prokuratorowi w okręgu, w którym ma nastąpić powołanie kandydata. W przypadku uzasadnionej odmowy komisja nominacyjna ma od otrzymania tej decyzji okres piętnastu dni na wskazanie nowej kandydatury. Jeżeli Król nie podejmie decyzji w terminie pięćdziesięciu dni, właściwa komisja nominacyjna i kandydaci mają, począwszy od pięćdziesiątego piątego dnia, termin piętnastu dni na powiadomienie Ministra o formalnym wezwaniu. Jeżeli Król nie podejmie decyzji w ciągu piętnastu dni od tego zawiadomienia, jego milczenie uważa się za decyzję odmowną, od której można wnieść odwołanie do Rady Państwa. W przypadku braku formalnego zawiadomienia w terminie i jeżeli jest to pierwsza prezentacja kandydatów, komisja nominacyjna przystępuje do nowej prezentacji; jeśli nie jest to pierwsza prezentacja, publikowane jest nowe zaproszenie do składania kandydatur²¹.

Kolejna procedura odwoławcza przysługuje w razie delegowania sędziego. Zgodnie z art. 330quinquies Kodeksu Sądowego od tej decyzji sędziowie mogą się jednak odwołać w drodze procedury administracyjnej do Kolegium sądów i trybunałów, a nawet istnieje możliwość wniesienia skargi w tym zakresie o stwierdzenie nieważności decyzji Kolegium do Rady Państwa. W szczególności, w treści art. 330quinquies Kodeksu Sądowego zapisano, że w przypadku, gdy sędzia pokoju zostaje delegowany bez konieczności uzyskania jego zgody do sprawowania funkcji w innym wydziale lub innej jednostce sądowej, może on wnieść odwołanie, odpowiednio do Kolegium Sądów i Trybunałów lub Kolegium Prokuratury. Co istotne złożenie odwołania nie skutkuje cofnięciem delegacji. W takim przypadku odpowiednie Kolegium podejmuje decyzję w ciągu miesiąca większością głosów po wysłuchaniu wnioskodawcy i może potwierdzić lub anulować decyzję. W przypadku równości głosów przeważa głos Przewodniczącego Kolegium. Od decyzji Kolegium można wnieść skargę o stwierdzenie nieważności do Rady Stanu na podstawie art. 14 ust. 1 pkt 2 ustawy o Radzie Stanu, funkcjonującej od 12 stycznia 1973 r. Odwołanie wniesione do sądu dyscyplinarnego, o którym mowa w art. 413 § 5 i 418 § 4, jest niedopuszczalne²².

²¹ Art. 259ter Kodeksu Sądowego.

²² Art. 330quinquies Kodeksu Sądowego.

Treść art. 330sexies Kodeksu Sądowego odnosi się do uregulowań dotyczących pracowników sądowych odpowiedzialnych za wykonywanie swoich funkcji w innym wydziale lub trybunale innym niż ten, w którym zostali powołani lub wyznaczeni.

1.2.5. Oświadczenia majątkowe

Zgodnie z art. 155 Konstytucji Belgii sędzia nie może przyjąć od rządu żadnych funkcji płatnych, ale może je wykonywać bezpłatnie. Nie może tego jednak czynić nawet bezpłatnie, jeśli dane stanowisko jest przewidziane w ustawie jako objęte *incompatibiliteit* ze stanowiskiem sędziego. Dalej zawarto, że uposażenia członków wymiaru sprawiedliwości określa ustawa.

W Kodeksie Sądowym faktycznie zamieszczono tabelę z wysokością wynagrodzenia. Wynagrodzenie zależne jest od zajmowanego stanowiska i stażu pracy. Zgodnie z art. 355 Kodeksu Sądowego różnica w wynagrodzeniach przedstawia się tak jak w poniższej tabeli 1.

Tabela 1. Wynagrodzenie zasadnicze sędziów w Belgii

Sąd Kasacyjny	
Pierwszy prezes Sądu Kasacyjnego	69 696,16 EUR
Sędzia Radca	56 451,95 EUR
Sąd Apelacyjny i Sąd Pracy	
Pierwszy Prezes	56 451,95 EUR
Sędzia Radca	45 047,24 EUR

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: art. 355 Kodeksu Sądowego.

Rozróżnia się także wynagrodzenie dla prezesów sądów apelacyjnych ze względu na liczbę mieszkańców 50 565,67 EUR bądź 46 960,31 EUR (powyżej bądź poniżej 250 000 mieszkańców w danym obszarze).

Są to przykładowe kwoty wynagrodzenia zasadniczego, które co trzy lata wzrasta o 2 354,45 EUR i 3 224,34 EUR powyżej 15 lat stażu pracy (art. 360 Kodeksu Sądowego).

Belgijskie przepisy dotyczące ujawniania informacji finansowych stosują bardzo zbliżone zasady odnośnie składania oświadczeń finansowych przez ministrów, członków parlamentu i wyższych urzędników służby cywilnej. Ustawa o wymogu składania wykazu mandatów, funkcji i wykonywanych zawodów oraz oświadczeń majątkowych (1995, ostatnia zmiana z 2004 r.)²³ określa, że nieruchomości, ruchomości, środki pieniężne, długi i dochody z pracy muszą być ujawnione przez wszystkich urzędników organów publicznych. Ponadto do oświadczenia o ujawnieniu powyższych informacji należy dodać udziały posiadane w spółce

²³ Loi du 2 mai 1995 'relative à l'obligation de déposer une liste de mandats, fonctions et professions et une déclaration de patrimoine, Moniteur belge du 26 juillet 1995 (dernière modification en 2004), https://etaamb.openjustice.be/fr/loi-du-02-mai-1995_n2012000040.html, (dostęp: 23.11.2021 r.).

prywatnej lub publicznej, a także wszelkie funkcje urzędowe w organie publicznym lub podmiocie prawnym. Obejmuje to stanowiska kierownicze oraz doradcze. Oświadczenia ministrów i posłów składane są dopiero przy pierwszym objęciu urzędu, a urzędnicy służby cywilnej dodatkowo niezwłocznie zgłaszają zmiany w oświadczeniach przełożonych.

Nie przewidziano żadnych sankcji za spóźnione wypełnianie, podczas gdy brak wypełnienia lub fałszywe ujawnienie prowadzi do grzywny w wysokości 600–800 euro dla ministrów i parlamentarzystów. Starsi urzędnicy państwowi mogą zostać narażeni na te same grzywny, ale za fałszywe ujawnienie mogą obowiązywać dodatkowe kary pozbawienia wolności. Ustawa wykonawcza w sprawie ujawniania informacji²⁴ określa Trybunał Obrachunkowy jako organ depozytowy odpowiedzialny za weryfikację przedłożonych informacji i egzekwowanie przepisów dotyczących ujawniania informacji. Jednocześnie żadna instytucja nie jest odpowiedzialna za weryfikację poprawności oświadczeń. Belgia nie podaje do wiadomości publicznej żadnych oświadczeń urzędników²⁵. W odniesieniu do sędziów nie przewiduje się konieczności składania deklaracji majątkowych, czy informacji dotyczących dochodów – aktywnych czy pasywnych, uzyskanych z działalności pomocniczej i odsetek. Nie istnieje system tego typu oświadczeń (poza zasadami zakazu łączenia stanowisk i konfliktu interesów)²⁶.

1.3. Wnioski

Wnioski sprowadzają się do przedstawienia podstawowych elementów dotyczących mianowania sędziego w Belgii.

Wybór kandydatów na sędziów jest dokonywany przez Najwyższą Radę Sądownictwa, a za ich powoływanie na dożywotni mandat odpowiada rząd (a formalnie Król) działając na wniosek Ministra Sprawiedliwości. Za ogólne funkcjonowanie sądów odpowiada Kolegium Sądów i Trybunałów, w którego skład wchodzi prezesi sądów wybierani przez osoby na równorzędnych stanowiskach.

Należy wspomnieć, że po wejściu w życie nowelizacji w 2020 r.²⁷ odbyły się dwie sesje egzaminacyjne dla kandydatów na sędziów zastępców, przy czym poziom zdawalności wy-

²⁴ *Loi relative du 30 juillet 2018 à la protection des secrets d'affaires*, <http://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2018/07/30/2018031595/moniteur>, (dostęp: 23.11.2021 r.).

²⁵ Informacje ze strony internetowej: https://europam.eu/?module=country-profile&country=belgium#info_fd, (dostęp: 12.12.2021 r.).

²⁶ *Fourth evaluation round, corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors*, Evaluation Report Belgium adopted by GRECO at its 63rd Plenary Meeting (Strasbourg, 24-28 March 2014), <https://rm.coe.int/16806c2c40>, (dostęp: 12.12.2021 r.).

²⁷ Ustawa z 31 lipca 2020 r. zawierająca różne pilne przepisy z zakresu wymiaru sprawiedliwości, *Loi du 31 juillet 2020 portant dispositions urgentes diverses en matière de justice*, https://etaamb.openjustice.be/fr/loi-du-31-juillet-2020_n2020015282.html, (dostęp: 12.12.2021 r.).

niósł ok. 33%²⁸. Powyższa ustawa²⁹ przewiduje też stosowanie ogólnych zasad etycznych przez wszystkie kategorie pracowników wymiaru sprawiedliwości oraz prowadzenie szkoleń z etyki zawodowej dla sędziów i ławników. Kolejną kluczową kwestią jest utrzymywanie kursu na uzyskanie jak największego stopnia niezależności w odniesieniu do zarządzania zasobami przez wymiar sprawiedliwości. Tak Kolegium Sądów i Trybunałów, jak i Kolegium Prokuratorów od wielu lat koncentrują się na podejmowaniu skutecznych kroków w procesie przekazywania uprawnień do zarządzania zasobami, wymiarowi sprawiedliwości. Postanowiono, że w okresie 2022–2023 r. konieczne będzie ustanowienie narzędzia do pomiaru nakładu pracy. Jest ono niezbędne do uzyskania optymalnego stanu rozdzielania zasobów między sądami i ma skutkować uzyskaniem przez wymiar sprawiedliwości uprawnień do niezależnego zarządzania zasobami już w roku 2024.

Najwyższa Rada Sądownictwa podjęła się rozstrzygnięcia problemu, w jaki sposób sprawić, aby kariera sędziowska była bardziej atrakcyjna dla najlepszych kandydatów. Jednocześnie w najbliższych latach prognozowane jest zwiększenie wymiaru środków finansowych wydatkowanych na potrzeby systemu wymiaru sprawiedliwości. Powyższe działania są skierowane na doprowadzenie do poprawy sytuacji w zakresie dostępności zasobów ludzkich i finansowych, bez których wymiar sprawiedliwości nie może normalnie funkcjonować w Belgii.

Po pierwsze zatem, należy wskazać na rolę Króla. Zasadniczo sędziowie są mianowani przez Króla, niemniej jednak to Najwyższa Rada Sądownictwa odgrywa kluczową rolę w tym procesie. Wysoka jest także pozycja Ministra Sprawiedliwości. Chociaż w Konstytucji Belgii wskazano na zakaz przeniesienia sędziego bez jego zgody, to Minister Sprawiedliwości jako organ właściwy, może delegować sędziów na równorzędne lub nadrzędne funkcje w sądach oraz federalnej służbie publicznej, w komisjach, agencjach lub urzędach rządowych.

Ważnym aspektem jest także przejście w stan spoczynku sędziego. Sędziowie są mianowani dożywotnio, ale tylko wobec czynnie orzekającego sędziego może być toczony postępowań dyscyplinarny.

Mimo że, jak mogłoby się wydawać, sądownictwo belgijskie pozbawione jest problemów, w ostatnich latach coraz częściej pojawiają się doniesienia o przeciążeniu pracą sędziów i o małej liczbie czynnie orzekających sędziów. Przekłada się to na zwiększenie ilości prowadzonych spraw i w następstwie zbyt krótki czas na rzetelne ich rozpatrywanie.

Być może ze względu na braki kadrowe, co przekłada się na jakość i terminowość rozpraw, sądownictwo w Belgii czeka reforma.

²⁸ GRECO Fourth Evaluation Round – Second Compliance Report [Czwarta runda oceny GRECO – drugi raport zgodności] (opublikowany w dniu 5 maja 2021 r.): Belgia s. 8, 2021 r.

²⁹ Ustawa z 31 lipca 2020 r. zawierająca różne pilne przepisy z zakresu wymiaru sprawiedliwości, *Loi du 31 juillet 2020 portant dispositions urgentes diverses en matière de justice*.

Rozdział 2. Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Republice Francuskiej

Zgodnie z Konstytucją³⁰ Francja jest Republiką niepodzielną, laicką, demokratyczną i socjalną, a jej organizacja jest zdecentralizowana. We Francji obowiązuje charakterystyczny system półprezydencki, który zapewnia prezydentowi szerokie uprawnienia. Podstawowymi zadaniami Prezydenta Republiki jest czuwanie nad przestrzeganiem Konstytucji, zapewnianie przez swój arbitraż właściwego funkcjonowania władz publicznych, jak również zapewnianie ciągłości państwa. Prezydent jest gwarantem niepodległości narodowej, integralności terytorium i przestrzegania traktatów³¹. Jarosław Szymanek przywołuje twierdzenie francuskiego politologa – Oliviera Duhamela, który twierdzi wręcz, że – mimo nazewnictwa – system półprezydencki, to Prezydent V Republiki Francuskiej ma większe uprawnienia niż np. prezydent w USA, gdzie panuje system prezydencki. Jednak, w dużej mierze siła oddziaływania francuskiego prezydenta zależna jest od jego cech charakteru i osobowości³². Nie bez znaczenia jest również układ sił politycznych w państwie. Jak wskazuje Bożena Dziemidok-Olszewska, „w sytuacji hegemonii prezydenta to on staje się szefem rządu, przejmuje kompetencje rządu, a rząd jest jemu podporządkowany, w okresie kohabitacji rząd staje się samodzielnym ośrodkiem władzy”³³. Prezydentowi przysługuje szeroki zakres uprawnień, w tym także liczne uprawnienia osobiste (dyskrecjonalne), podejmowane przez niego samodzielnie i nie wymagające kontrasygnaty premiera lub odpowiedniego ministra. Zgodnie z art. 19 Konstytucji akty prezydenckie wynikające z art. 8 (ust. 1 – powoływanie premiera),

³⁰ Konstytucja Republiki Francuskiej z 4 października 1958 r. (*Constitution de la République française du 4 octobre 1958*), *Journal Officiel de la République Française*, nr 234 z 5 października 1958 r.; dalej: Konstytucja Republiki Francuskiej. Konstytucja przyjęta w referendum 28 września 1958 r., nosi datę 4 października, czyli dzień jej podpisania przez Prezydenta Francji. Wersja w języku francuskim dostępna jest na stronie internetowej Zgromadzenia Narodowego pod adresem: http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp#titre_2 (dostęp: 29.11.2021 r.).

³¹ *Konstytucja Republiki Francuskiej*, tł. W. Skrzydło, Warszawa 2011, tekst dostępny również w sejmowych zasobach cyfrowych pod adresem: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja2011.html> (dostęp: 27.11.2021 r.).

³² J. Szymanek, *Legislatywa i egzekutywa w prezydenckich i półprezydenckich systemach rządów*, „Przegląd Sejmowy” 2017, nr 1, s. 106.

³³ B. Dziemidok-Olszewska, *Odpowiedzialność polityczna rządu w III Rzeczypospolitej Polskiej i V Republice Francuskiej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 2–3, s. 227.

art. 11 (zwoływanie referendum w sprawie projektu ustaw³⁴), art. 12 (zarządzenie rozwiązania Zgromadzenia Narodowego³⁵), art. 16 (stan nadzwyczajny), art. 18 (orędzia do parlamentu), art. 54 (wniosek do Rady Konstytucyjnej o zbadanie zgodności ratyfikowanej umowy międzynarodowej z konstytucją), art. 56 (mianowanie trzech członków Rady Konstytucyjnej) i art. 61 (wniosek do Rady Konstytucyjnej o zbadanie zgodności każdej ustawy z konstytucją), nie podlegają kontrasygnacie. Pozostałe akty podlegają kontrasygnacie premiera i, w określonych przypadkach, właściwych ministrów. Struktura naczelnych organów państwowych we francuskim systemie półprezydenckim wynika z zasady trójpodziału władzy. Mimo że tej zasady nie ujęto wprost w ustawie zasadniczej, to taki podział władz wyraźnie zaznacza się na tle konstytucyjnej systematyki. Poszczególne władze nie równoważą się jednak, gdyż uwidacznia się supremacja władzy wykonawczej nad parlamentem³⁶.

2.1. Wymiar sprawiedliwości

Wymiar sprawiedliwości w Republice Francuskiej regulowany jest przede wszystkim w Konstytucji i ustawach: ustawie organicznej o statusie sądownictwa wprowadzonej rozporządzeniem (*ordonnance*) nr 58-1270 z dnia 22 grudnia 1958 r.³⁷ oraz ustawie organicznej nr 94-100 z dnia 5 lutego 1994 r. o Najwyższej Radzie Sądownictwa³⁸, która w 2019 została częściowo znowelizowana³⁹. Bardzo istotne zmiany do regulacji z 1958 r. i 1994 r. wniosła nowelizująca wiele postanowień i zasadniczo modernizująca sądownictwo – ustawa organiczna o gwarancjach ustawowych, obowiązkach etycznych i rekrutacji sędziów oraz Najwyższej Rady Sądownictwa⁴⁰. Istnieje także *Code de l'organisation judiciaire*⁴¹, w którym szczegółowo

³⁴ Art. 6 ust. 2 Konstytucji Republiki Francuskiej. Obecne brzmienie ustępu nadane przez ustawę konstytucyjną nr 2008-724 z 23 lipca 2008 r.

³⁵ Art. 11 Konstytucji Republiki Francuskiej.

³⁶ S. Bożyk, *Model ustrojowy V Republiki Francuskiej a system rządów w Federacji Rosyjskiej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, nr 22, s. 32.

³⁷ *Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259/> (dostęp: 27.11.2021 r.), dalej: ustawa o statusie sądownictwa. Zob. art. 1 tej ustawy.

³⁸ *Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000364282/?isSuggest=true> (dostęp: 27.11.2021 r.), dalej: ustawa o Najwyższej Radzie Sądownictwa.

³⁹ *Ustawa organiczna nr 2019-221 z dnia 23 marca 2019 r. w sprawie dotyczącej organizacji jurysdykcji, Loi organique n° 2019-221 du 23 mars 2019 relative au renforcement de l'organisation des juridictions*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000038263147/2019-03-25/> (dostęp: 07.12.2021 r.).

⁴⁰ *Loi organique n° 2016-1090 du 8 août 2016 relative aux garanties statutaires, aux obligations déontologiques et au recrutement des magistrats ainsi qu'au Conseil supérieur de la magistrature*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000033030657/2016-08-12#LEGIARTI000033030657> (dostęp: 27.11.2021 r.), dalej: ustawa o gwarancjach ustawowych, obowiązkach etycznych.

⁴¹ Kodeks organizacji wymiaru sprawiedliwości, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGI-TEXT000006071164/> (dostęp: 07.12.2021 r.).

zostały uregulowane kwestie organizacji sądownictwa, poszczególnych rodzajów funkcji sądowych, właściwości obszarów sądowych, kategorii sądów i ich wewnętrznego zorganizowania. W Konstytucji Republiki Francuskiej w art. 64 ustanowiono, że Prezydent Republiki jest gwarantem niezależności władzy sądowniczej. Jednak co równie istotne – korzysta on z pomocy Najwyższej Rady Sądownictwa.

Dodano także, że w ustawie organicznej określono status sędziów i prokuratorów.

Jednym z najważniejszych założeń – podkreślonych przed wszystkimi innymi – jest wskazanie zasady nieusuwalności sędziowskiej.

Kolejną z podstawowych zasad konstytucyjnych – wyrażonych już we francuskiej ustawie konstytucyjnej z 3 czerwca 1958 r. – która następnie została podkreślona w Konstytucji, jest niezależność władzy sądowniczej. Niezależność jest bowiem gwarancją poszanowania podstawowych wolności określanych przez preambułę do Konstytucji z 1946 r.⁴² i Deklarację Praw Człowieka⁴³, na którą się powołuje⁴⁴.

Najwyższa Rada Sądownictwa

Do czasu nowelizacji Konstytucji w 2008 r. na czele Najwyższej Rady Sądownictwa (dalej: Rada) stał Prezydent Republiki, a rola zastępcy przypadała Strażnikowi Pieczęci, czyli Ministrowi Sprawiedliwości.

Obecnie w stosunku do spraw sędziów posiedzeniom przewodniczy pierwszy prezes Sądu Kasacyjnego, nie tylko ze względu na rozpatrywane sprawy dyscyplinarne, ale ze względów hierarchicznych. W odniesieniu do orzekania względem prokuratorów przewodniczy prokurator przy Sądzie Kasacyjnym, właściwy w tej nowej konfiguracji zarówno w zakresie dyscyplinarnych spraw prokuratury, jak i w sprawach o ich powołanie.

Artykuł 65 ust. 7 Konstytucji ustanawia skład plenarny, któremu przewodniczy pierwszy prezes Sądu Kasacyjnego, właściwy do rozpatrywania wniosków składanych przez Prezydenta Republiki, pełniącego funkcję gwaranta niezawisłości władzy sądowniczej, lub przez Stróża Pieczęci, Ministra Sprawiedliwości w sprawach wymienionych w art. 65 Konstytucji. Reforma Rady zwiększyła również liczbę osobistości spoza sądownictwa, wspólnych dla dwóch formacji, kompetentnych odpowiednio dla sędziów i dla prokuratorów. Rada właściwa dla sędziów orzeka pod przewodnictwem pierwszego Przewodniczącego Sądu Kasacyjnego,

⁴² Konstytucja Republiki Francuskiej – wstęp do konstytucji z 27 października 1946 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-19.html>, (dostęp: 08.12.2021 r.).

⁴³ Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-18.html>, (dostęp: 08.12.2021 r.).

⁴⁴ A. Jamróz, *Kontrowersje wokół charakteru ustroju politycznego wynikającego z Konstytucji z 1958 r.*, [w:] *5-lat Konstytucji V Republiki Francuskiej. Związki konstytucjonalizmu francuskiego i polskiego*, red. M. Granat, K. Wojtyczek, „Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego”, Warszawa 2011, s. 41.

ponadto w jej skład wchodzi: pięciu sędziów, jeden prokurator, jeden radca stanu desygnowany przez Radę Stanu, jeden adwokat, sześć wybitnych osobistości nienależących ani do prokuratury i sądownictwa, ani do administracji. Prezydent Republiki, Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego oraz Przewodniczący Senatu wyznaczają po dwie osobistości każdy. Nominacje dokonywane przez przewodniczących izb parlamentu podlegają opinowaniu właściwych komisji stałych, odpowiedniej izby⁴⁵. Sekcji właściwej dla prokuratorów przewodniczy Prokurator Generalny przy Sądzie Kasacyjnym. W jej skład wchodzi ponadto: pięciu prokuratorów, jeden sędzia, radca stanu, adwokat oraz sześć osobistości, o których mowa w ustępie drugim⁴⁶. Sędziowie są zatem w mniejszości w Radzie w przypadku postępowania nominacyjnego, a w sprawach dyscyplinarnych istnieje parytet. Wreszcie ustawa z 22 lipca 2010 r.⁴⁷ (nowelizująca ustawę o Najwyższej Radzie Sądownictwa) wprowadziła autonomię budżetową Rady. Reforma przyniosła zatem dodatkową niezależność⁴⁸. Do głównych obszarów działalności Rady należą:

- propozycje nominacji;
- sprawy dyscyplinarne;
- rozstrzygnięcia deontologiczne;
- misje żądania strony procesowej⁴⁹;
- misje informacyjne.

Propozycje nominacji przedstawiane są w stosunku do sędziów. Rada ma prawo wnioskowania – w przypadku sędziów Sądu Kasacyjnego – o pierwszego prezesa, prezesa izby, doradcę, doradcę w służbie nadzwyczajnej, doradcę referendalnego i audytora – a także pierwszego prezesa sądu apelacyjnego i prezesa sądu. W przypadku tych około 400 stanowisk inicjatywę ma Rada. Proponuje kandydatów, analizuje akta kandydatów, wysłuchuje niektórych z nich i podejmuje decyzje w sprawie przedstawienia ostatecznej propozycji⁵⁰.

⁴⁵ Art. 65 Konstytucji Republiki Francuskiej.

⁴⁶ Art. 65 Konstytucji Republiki Francuskiej.

⁴⁷ Ustawa organiczna nr 2010-830 z dnia 22 lipca 2010 r. dotycząca stosowania artykułu 65 Konstytucji (*Loi organique n° 2010-830 du 22 juillet 2010 relative à l'application de l'article 65 de la Constitution*), <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000022508911/> (dostęp: 23.12.2021 r.).

⁴⁸ *Conseil Supérieur Magistrature*, informacje dostępne pod adresem: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/le-csm/composition-et-organisation> (dostęp: 21.12.2021 r.).

⁴⁹ Misja ta wymaga szerszego wytłumaczenia. Ujmując wprost chodzi o złożenie skargi na sędziego, który prowadził proces. Niemniej, skarga ta nie może odnosić się do wyroku, a do formy i formalnych aspektów prowadzenia procesu. Możliwość złożenia takiej skargi przez każdego pokrzywdzonego obywatela dzięki reformie z 2008 r. jest dość kontrowersyjna i nadal pojawiają się wątpliwości w tej materii. W ostatnim czasie do tejże funkcji Rady odnosił się Prezydent Macron. Prezydent we wniosku do Rady wskazał na dane dotyczące niskiej aktywności spraw dyscyplinarnych w ogóle, a w szczególności, gdy strony sporu składają skargę, często bez udziału w składaniu skargi prawnika. Możliwość taką wprowadziła nowelizacja ustawy o Najwyższej Radzie Sądownictwa (art. 68-9), która pozwala stronie procesowej na złożenie skargi do Rady. Odkąd taka możliwość weszła w życie w 2011 r., średnia roczna skarg wynosi 263, ale tylko średnio 8 skarg rocznie zostało uznanych za dopuszczalne. W 2019 r. uznano za dopuszczalne 11 skarg z 324 złożonych; źródło: <https://www.revuepolitique.fr/de-la-responsabilite-des-magistrats/> (dostęp: 21.12.2021 r.).

⁵⁰ Art. 50 ustawy o Najwyższej Radzie Sądownictwa.

Postępowanie dyscyplinarne polega na skierowaniu wniosku do Najwyższej Rady Sądownictwa, która po zakończeniu postępowania publicznego i kontradyktoryjnego wydaje sędziom decyzje, lub w przypadku prokuratorów – jest to opinia podjęta przez Ministra Sprawiedliwości. Należy zauważyć, że nawet poważny błąd w ocenie popełniony przez sędziego przy wykonywaniu swoich obowiązków nie jest uznawany za przewinienie dyscyplinarne. Zasada ta jest sposobem na zachowanie niezawisłości i autorytetu orzeczeń sądowych, których treść można już kwestionować w postępowaniu odwoławczym. Jest to jednak temat powracającej debaty, a część opinii publicznej uważa, że prowadzi to do ochrony sędziów przed wszelkimi sankcjami⁵¹. Rozstrzygnięcia deontologiczne⁵² stanowią jedne z najważniejszych zadań przypadających Radzie na mocy art. 20-2 ustawy o Najwyższej Radzie Sądownictwa. Rada jest zobowiązana do opracowania i publikacji kompendium obowiązków deontologicznych sędziów. Aby w pełni wykonywać misję monitorowania etyki, Rada musi posiadać dokładną, konkretną i aktualną wiedzę na temat kwestii etycznych i trudności, z jakimi mają do czynienia sędziowie. W związku z powyższym, Najwyższa Rada Sądownictwa powołała 1 czerwca 2016 r. Służbę Wsparcia i Monitoringu Etyki, której utworzenie planowano od 2012 r. Służba ta odpowiada za świadczenie sędziom konkretnej pomocy w formie dyżuru na wezwanie, umożliwiając korzystanie z szybkich i odpowiednich informacji na pytania oraz aktualizuje wspomniane kompendium⁵³. Misje informacyjne organizowane są na podstawie art. 20 ustawy o Najwyższej Radzie Sądownictwa. Artykuł stanowi, że Rada może powierzyć jednemu lub

⁵¹ N. Braconnay, *La responsabilité des magistrats*, ekspertyza dostępna pod adresem: <https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/38544-justice-la-responsabilite-des-magistrats-et-de-letat> (dostęp: 18.12.2021 r.).

⁵² Przykładem wydania opinii z zakresu rozstrzygnięć deontologicznych jest głośna we Francji sprawa z 2013 r. Sprawa dotyczyła wniosku o opinię, sformułowanego przez Prezydenta Republiki dotyczącego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Pismem z dnia 25 kwietnia 2013 r. Stróż Pieczęci Minister Sprawiedliwości wniósł na posiedzenie plenarne Najwyższej Rady Sądownictwa, na podstawie art. 65 Konstytucji, wniosek o wydanie opinii sformułowany w następujący sposób: na stronie „Atlantico” pojawiło się wideo przedstawiające na ścianie w pomieszczeniu zajmowanym przez organizację zawodową sędziów kilkadziesiąt fotograficznych portretów polityków, sądownictwa, mediów i wyższych urzędników Ministerstwa Sprawiedliwości z dwuznacznym tytułem. Skład plenarny Rady, po obradach 16 maja 2013 r. uznał, że wprowadzie art. 65 Konstytucji przyznaje kompetencje Najwyższej Radzie Sądownictwa, zbierającej się w składzie plenarnym, do wypowiadania się w kwestiach dotyczących etyki sędziów, na które powołał się Minister Sprawiedliwości. Jednak chociaż to do niej należy określenie obowiązków nałożonych na sędziów w ramach wykonywania ich funkcji, poprzez ustalanie zasad i wydawanie zaleceń, jurysdykcja ta nie może pozwolić sobie na orzekanie w konkretnej sprawie. Takie podejście pociągałoby bowiem za sobą kwalifikację faktów i ocenę ich ewentualnego wykroczenia, co wykraczałoby poza dziedzinę etyki i mieściłoby się w zakresie orzekania dyscyplinarnego. Mogłoby to zakwestionować obiektywną bezstronność Rady w przypadku, gdyby ta sama lub podobna sprawa została skierowana do Komisji Dyscyplinarnej. W związku z tym, zespół plenarny nie mógł ustosunkować się do wniosku o wydanie opinii. Zob.: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/publications/avis-et-communications/avis-de-la-formation-pleniere-du-conseil-superieur-de-la-1> (dostęp: 21.12.2021 r.).

⁵³ *Service d'aide et de Veille Déontologique* (SAVD) Skierowanie do służby jest otwarte dla każdego sędziego, sprawującego urząd lub sędziego honorowego, w przypadku wszelkich kwestii natury etycznej dotyczących go osobiście. Metody interwencji rzeczników etyki polegają na pomocy udzielanej w formie rozmów telefonicznych przez członków serwisu. Służba regularnie informuje o prowadzonych sprawach trzem referentom, członkom bieżącej Rady (osoba wykwalifikowana, sędzia i prokurator), z własnej inicjatywy lub na wniosek Rady, przy zapewnieniu ścisłej poufności wspomnianych sytuacji. Działalność członków jest dobrowolna.

kilku swoim członkom misje ustalania faktów przed Sądem Kasacyjnym, sądami apelacyjnymi, sądami, a także Szkołą Krajową sędziów. W praktyce kompetencja ta jest wykonywana wspólnie przez dwie formacje Rady, które w ten sposób zamierzają podkreślić jedność Rady, będącą odzwierciedleniem jedności sądownictwa. Misje organizowane są w formie wyjazdów delegacji członków Rady do sądów niższych instancji, na sesjach trwających od dwóch do trzech dni. Każda kadencja stara się odwiedzić wszystkie sądy apelacyjne w ciągu czterech lat jej trwania⁵⁴. Misje informacyjne są dla Rady uprzywilejowanym sposobem spotkania się z sędziami w ich środowisku pracy i ocenienia konkretnych trudności, z jakimi się borykają. Pozwalają również na dostarczanie informacji o warunkach wykonywania własnych prerogatyw, realizowanej przez nią służbie i dokonywanych przez nią ustaleniach, w szczególności w działalności nominacyjnej. Celem tej funkcji Rady nie jest inspekcja sądów, które odwiedza. Rada działa w granicach swoich uprawnień, aby lepiej zrozumieć potrzeby sądów i trybunałów, sędziów i urzędników, poznać ich oczekiwania i ograniczenia, którym podlegają⁵⁵. Najwyższa Rada Sądownictwa może wszcząć postępowanie dyscyplinarne w stosunku do sędziego na trzy sposoby:

- na wniosek Ministra Sprawiedliwości (Strażnika Pieczęci);
- na wniosek pierwszych prezesów sądów apelacyjnych;
- bezpośrednio przez każdego uczestnika sporu, który uważa, że zachowanie sędziego w toku postępowania, które go dotyczyło, powinno podlegać karze.

Aby uniknąć instrumentalizacji tej procedury dyscyplinarnej, prawo przewiduje ściśle warunki dopuszczalności, które są badane przez „komisję rekrutacyjną” przed rozpoczęciem procedury dyscyplinarnej przeciwko danemu sędziemu.

2.2. Status sędziów

2.2.1. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie

We Francji występują sędziowie zawodowi oraz prokuratorzy i adwokaci generalni tworzący drugą grupę zawodową, łącznie są zaliczani do korpusu sądowego. Te dwie grupy, zgodnie z francuskim nazewnictwem – to odpowiednio – *les magistrats du siège* i *les magistrats du parquet*.

⁵⁴ *Conseil Supérieur Magistrature*, informacje dostępne pod adresem: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/le-csm/composition-et-organisation> (dostęp: 21.12.2021 r.).

⁵⁵ Dla przykładu, w 2019 r. Rada przeprowadziła 9 takich misji, w 2020 r. – ze względu na COVID-19 jedynie 4, a w 2021 (do czerwca) – 11, <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/le-csm/composition-et-organisation> (dostęp: 21.12.2021 r.).

W skład sądownictwa wchodzi zatem: sędziowie zawodowi i prokuratorzy Sądu Kasacyjnego, sądu apelacyjnego i sądu pierwszej instancji oraz sędziowie w ramach administracji centralnej Ministerstwa Sprawiedliwości. Ponadto, sędziowie pełniący funkcję Generalnego Inspektora, Szefa Generalnego Inspektoratu Sprawiedliwości, Generalnego Inspektora Sprawiedliwości oraz Inspektora Sprawiedliwości⁵⁶. Sędziowie, jako funkcjonariusze państwowi, odbywają szczególną drogę nominacji na mocy dekretu Prezydenta Francji, który mianuje ich na wniosek ministra sprawiedliwości⁵⁷. Hierarchia sądownictwa jest dwustopniowa. W każdej klasie ustalane są stopnie starszeństwa. Funkcje sprawowane przez sędziów każdego stopnia są określone dekretem Rady Stanu.

Zgodnie z art. 3 ustawy o statusie sądownictwa, nie klasyfikuje się hierarchicznie następujących stanowisk:

- sędziów Sądu Kasacyjnego, z wyjątkiem radców prawnych, radców prawnych i audytorów;
- pierwszych prezesów sądów apelacyjnych i prokuratorów generalnych tych sądów;
- sędziów pełniących funkcje: Generalnego Inspektora, Szefa Generalnego Inspektoratu Sprawiedliwości i Generalnego Inspektora Sprawiedliwości.

Dekret Rady Stanu ustala, w zależności od rangi działalności sędziowskiej, liczbę sędziów i urzędników służby sądowej oraz pracowników sądownictwa, wykaz stanowisk prezesów, pierwszego wiceprezesa sądu, pierwszego wiceprezesa ds. nauczania, pierwszego wiceprezesa ds. funkcji sędziego ds. dzieci, pierwszego wiceprezesa ds. wykonywania kar, pierwszego wiceprezesa ds. funkcji sędziego ds. postępowań ochronnych, pierwszego wiceprezesa sprawującego funkcje wolnościowe, a także poza hierarchiczne stanowiska prokuratora i zastępcy prokuratora.

Mianowanie na sędziego odbywa się na podstawie art. 3 ustawy o statusie sądownictwa.

Każdy sędzia, po mianowaniu na swoje pierwsze stanowisko i przed objęciem swoich obowiązków, składa przysięgę o następującej treści: „Przysięgam dobrze i wiernie wykonywać swoje obowiązki, utrzymywać postępowanie w tajemnicy i we wszystkim zachowywać się jak godny i lojalny sędzia”. W żadnym wypadku nie może zostać zwolniony z tej przysięgi. Przysięgę składa się przed sądem apelacyjnym. Natomiast w przypadku sędziów powołanych bezpośrednio do sądu kasacyjnego jest ona składana przed tą izbą. Były sędzia ponownie składa przysięgę, kiedy zostaje przywrócony⁵⁸. Zgodnie z art. 15 ustawy o statusie sądownictwa zasady rekrutacji kandydatów na sędziów zawarte są w art. 17. Niemniej w art. 16 przedstawiono podstawowe kwalifikacje kandydata, do których zalicza się:

⁵⁶ Art. 1 ustawy o statusie sądownictwa.

⁵⁷ Art. 17 ustawy o statusie sądownictwa.

⁵⁸ Art. 6 ustawy o statusie sądownictwa.

- posiadanie dyplom potwierdzającego odbycie kształcenia trwającego co najmniej cztery lata studiów lub potwierdzającego kwalifikacje uznania zawodowego określonych dekretem Rady Stanu;
- posiadanie obywatelstwa francuskiego;
- korzystanie z pełni praw obywatelskich;
- posiadanie nieskazitelnego charakteru;
- uregulowanie służby wojskowej;
- spełnienie warunków dobrego stanu zdrowia i sprawności fizycznej.

Spełnienie tych warunków umożliwia przejście rekrutacji do Krajowej Szkoły Magistatury (rozszerzonego odpowiednika polskiej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury), która kształci aplikantów oraz przewiduje szkolenia dla pracowników sądownictwa – nie tylko dla sędziów zawodowych.

By stać się sędzią zawodowym, można przejść drogę jednego z trzech konkursów:

- pierwszy, przeznaczony jest dla kandydatów spełniających warunek posiadania dyplomu prawa;
- drugi, przewidziany dla urzędników państwowych posiadających cztery lata służby na tych stanowiskach w administracji publicznej;
- trzeci, przewidziany dla osób posiadających w sumie osiem lat doświadczenia w wybieralnych organach wspólnot terytorialnych lub pełniących funkcje jurysdykcyjne jako sędzia niezawodowy⁵⁹.

Kandydaci uznani za zwycięzców jednego z konkursów są powoływani na asesorów sądowych zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości (Strażnika Pieczęci) i otrzymują wynagrodzenie⁶⁰.

Co więcej, dostęp do zawodu sędziego może uzyskać adwokat bądź pracownik naukowy. Osoby, wykazujące się czterema latami działalności w obszarze prawa, ekonomii, nauk humanistycznych i społecznych, kwalifikują się do objęcia funkcji sędziowskich i mogą zostać aplikantami, o ile posiadają dyplom ukończenia prawa oraz spełniają warunki przewidziane w art. 16⁶¹.

Zgodnie z art. 8 ustawy o statusie sądownictwa wykonywanie funkcji sędziego jest nie do pogodzenia z wykonywaniem jakichkolwiek funkcji publicznych oraz jakąkolwiek inną działalnością zawodową lub zarobkową. Jeżeli ustawa przewiduje obecność w kolegium niezależnego organu administracyjnego lub niezależnego organu publicznego członków powołanych spośród sędziów pełniących służbę, żaden inny czynny członek tego samego organu nie może być powołany. Indywidualne zwolnienia mogą jednak zostać przyzna-

⁵⁹ Art. 17 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶⁰ Art. 18 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶¹ Art. 18-1 ustawy o statusie sądownictwa.

ne sędziom, na mocy decyzji prezesów sądów, w celu prowadzenia działalności edukacyjnej wchodzącej w zakres ich kompetencji lub wykonywania funkcji lub działań, które nie naruszałoby godności sędziego i jego niezawisłości. Co jednak interesujące, sędziowie mogą, bez uprzedniego zezwolenia, angażować się w pracę naukową, literacką lub artystyczną.

Zgodnie z art. 26 ustawy o statusie sądownictwa przejście w ramach pierwszej grupy hierarchii zawodowej sędziów ma miejsce w drodze wyboru lub stażu.

Co więcej, zgodnie z art. 39 ustawy o statusie sądownictwa, z pewnymi wyjątkami, żaden sędzia nie może zostać powołany na stanowisko bez zachowania hierarchii, tj. jeśli nie pełnił dwóch funkcji zatwierdzonych do pierwszej klasy i nie spełnił obowiązku mobilności przewidzianego w art. 76-4. Jeśli funkcje wynikające z mobilizacji mają charakter sądowy, musiały być wykonywane w dwóch różnych jurysdykcjach.

Natomiast jeśli chodzi o ewentualny awans sędziego, należy wskazać, że zgodnie z art. 34 ustawy o statusie sądownictwa powołana zostaje komisja do decydowania o postępach zawodowych, która sporządza dokument zwany „tabelą postępów” (awansu). Komisja ta jest wspólna dla sędziów zawodowych i prokuratorów. Tabela postępów jest przekazywana Najwyższej Radzie Sądownictwa przed podpisaniem przez Prezydenta Republiki. Komisja awansu może zwrócić się do organu odpowiedzialnego za ocenę działalności zawodowej sędziego ubiegającego się o umieszczenie go w „tabeli postępu” o szczegółowe informacje na temat zawartości jego akt. Komisja może również przesłać organom odpowiedzialnym za ocenę działalności zawodowej sędziów wszelkie uwagi, które uzna za przydatne, dotyczące treści badanych akt. Komisja ds. postępu co roku sporządza sprawozdanie z działalności, które jest podawane do wiadomości publicznej⁶².

Istnieje jeszcze instytucja radcy. Zgodnie z art. 40 ustawy o statusie sądownictwa radcą bądź rzecznikiem generalnym w Sądzie Kasacyjnym w służbie nadzwyczajnej, może zostać osoba spełniająca łącznie następujące warunki:

- wynikające z wcześniej omówionego art. 16 ustawy o statusie sądownictwa,
- potwierdzenie co najmniej dwudziestoletniej działalności zawodowej w zakresie wymiaru sprawiedliwości,
- posiadanie kompetencji i wykonywanie działalności kwalifikującej w szczególności do pełnienia funkcji sędziowskich w Sądzie Kasacyjnym.

Radcy pełniący służbę nadzwyczajną wykonują uprawnienia doradców przy Sądzie Kasacyjnym. Adwokaci generalni pełniący służbę nadzwyczajną wykonują uprawnienia powierzone prokuratorowi przy Sądzie Kasacyjnym. Liczba doradców i adwokatów generalnych w służbie nadzwyczajnej nie może przekroczyć odpowiednio jednej dziesiątej liczby sędziów

⁶² Art. 34 ustawy o statusie sądownictwa.

niehierarchicznych siedziby Sądu Kasacyjnego i jednej dziesiątej liczby sędziów niehierarchicznych prokuratury tego sądu⁶³.

Należy także wspomnieć, że sędziowie nie mogą, poza pełnionymi przez siebie funkcjami jurysdykcyjnymi, pełnić funkcji publicznych innych niż służba wojskowa⁶⁴.

2.2.2. Stan spoczynku sędziego

Zgodnie z art. 77 ustawy o statusie sądownictwa każdy sędzia dopuszczony do przejścia w stan spoczynku jest uprawniony do zajmowania honorowo stanowiska. Wyjątkiem od tej zasady jest wymierzenie kary dyscyplinarnej.

Jednakże stanowiska sędziego honorowego można odmówić sędziemu w chwili odejścia na podstawie uzasadnionej decyzji organu orzekającego przejście w stan spoczynku, po zasięgnięciu opinii Najwyższej Rady Sądownictwa.

Jeżeli po przejściu w stan spoczynku wobec sędziego prowadzone jest postępowanie dyscyplinarne (rozpoczęte w związku z pełnioną funkcją sędziego zawodowego), nie może on skorzystać z honorowego stanowiska przed zakończeniem postępowania dyscyplinarnego i można mu odmówić honorowego stanowiska. O odmowie decyduje organ orzekający po zasięgnięciu opinii Najwyższej Rady Sądownictwa najpóźniej w ciągu dwóch miesięcy po zakończeniu procedury dyscyplinarnej⁶⁵.

Zgodnie z art. 43 ustawy o statusie sądownictwa każde naruszenie przez sędziego obowiązków, honoru, lub godności funkcji stanowi przewinienie dyscyplinarne. Jednym z naruszeń obowiązków jest poważne i umyślne naruszenie przez sędziego przepisu proceduralnego stanowiącego istotną gwarancję praw stron, ustanowionego prawomocnym orzeczeniem sądu. Pod ten przepis podlegają zatem, co do zasady sędziowie zawodowi.

Co więcej, wymierzona kara dyscyplinarna w postaci konieczności przejścia w stan spoczynku, jeśli pozwala na to wiek, pociąga za sobą zakaz korzystania ze stanowiska sędziego honorowego⁶⁶. Należy podkreślić, że pozbawienie sędziego stanowiska honorowego może nastąpić z przyczyn wynikających z zachowania sędziego honorowego od czasu jego dopuszczenia do stanu spoczynku lub za czyny stanowiące przewinienie dyscyplinarne w rozumieniu art. 43 ustawy o statusie sądownictwa, popełnione jednak jeszcze w okresie zawodowej działalności sędziego, jeżeli nie były znane wcześniej Ministerstwu Sprawiedliwości do czasu przejścia na emeryturę⁶⁷. Zgodnie z art. 78 ustawy o statusie sądownictwa, sędziowie honorowi pozostają w tym stanie związani z jurysdykcją, do której należeli uprzednio. Nadal

⁶³ Art. 40 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶⁴ Art. 12 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶⁵ Art. 77 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶⁶ Art. 46 ust. 2 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶⁷ Art. 79 ustawy o statusie sądownictwa.

cieszą się zaszczytami i przywilejami związanymi z ich stanem i mogą uczestniczyć w uroczystych ceremoniach swojej jurysdykcji w strojach dworskich. Zalicza się ich do sędziów tej samej rangi.

Przedewszystkim jednak, zgodnie z art. 41-32 ustawy o statusie sądownictwa sędziowie honorowi mogą, na swój wniosek, wykonywać czynności poza orzecznictwem o charakterze administracyjnym lub wspomagającym podejmowanie decyzji na rzecz sędziów, stosownie do potrzeb:

- albo przez otrzymanie delegacji (przyznania) przez pierwszego prezesa lub prokuratora sądu kasacyjnego do wykonywania tych czynności przed sądem kasacyjnym;
- albo przez otrzymanie delegacji (przyznania) przez pierwszych prezesów lub prokuratorów generalnych sądów apelacyjnych do wykonywania tych czynności na obszarze ich właściwości.

Ponadto, zgodnie z art. 41-25 ustawy o statusie sądownictwa sędziowie honorowi mogą być powoływani do pełnienia funkcji asesora sądowego w formacjach kolegialnych sądów i sądów apelacyjnych lub pełnienia funkcji zastępcy przy sądach lub zastępcy ogólnego przy sądach apelacyjnych.

Honorowi sędziowie nie mogą wykonywać tych czynności po ukończeniu 75 lat. Nie mogą także wykonywać wolnego zawodu prawniczego lub sądowego, ani wykonywać żadnych czynności zawodowych w ramach jurysdykcji, której podlegają.

Sędziowie honorowi pełniący funkcje pozasądowe są związani tajemnicą zawodową. Czynności prowadzone w ramach stosowania tego artykułu są rekompensowane⁶⁸. Sędziowie pełniący funkcje czasowo⁶⁹ nie mogą pozostawać na urzędzie po ukończeniu 75 lat⁷⁰.

2.2.3. Instytucja delegowania sędziego

W Konstytucji w art. 64 wskazano, że sędziowie są nieusuwalni. Jako jedną z podstawowych zasad, powtórzono ją w art. 4 ustawy o statusie sądownictwa. W konsekwencji sędzia nie może bez swojej zgody otrzymać nowego przydziału, nawet z wyprzedzeniem, nawet w przypadku awansu. Jedynie postępowanie dyscyplinarne i orzeczona w ten sposób kara może to zmienić.

Francuskie sądownictwo operuje sformułowaniem stanowiska sędziego „umieszczonego”. Artykuł 3-1 ustawy o statusie sądownictwa określa okoliczności zatrudnienia sędziów „umieszczonych”. Są wzywani do tymczasowego zastąpienia sędziów odpowiedniego stopnia w sądach pierwszej instancji i sądzie apelacyjnym, którzy nie mogą wykonywać swoich

⁶⁸ Art. 41-32 ustawy o statusie sądownictwa.

⁶⁹ Sędziowie pełniący funkcje czasowo – *les magistrats exerçant à titre temporaire*.

⁷⁰ Art. 41-10 ustawy o statusie sądownictwa.

funkcji z powodu urlopu, choroby, długotrwałej niezdolności do pracy z powodu choroby, macierzyństwa lub adopcji lub z powodu udziału w kursach szkoleniowych lub pobytu na urlopie wypoczynkowym. Mogą ponadto zostać tymczasowo przydzieleni w tych jurysdykcjach w celu wykonywania, na okres nieodnawialny i nieprzekraczający 8 miesięcy, funkcji związanych z wakatem na danym stanowisku odpowiednim do ich grupy zaszeregowania. Mogą wreszcie, na okres nieodnawialny i nieprzekraczający 8 miesięcy, zostać tymczasowo przydzieleni do sądu pierwszej instancji, jak również do sądu apelacyjnego, w celu wzmocnienia skutecznej jurysdykcji, by zapewnić rozwiązanie postępowania w rozsądnym terminie. Jeżeli zasiadają jako sędziowie i jeżeli nie wyrazili zgody na zmianę delegacji, pozostają na stanowisku do czasu powrotu sędziego, którego zastępują, lub do zakończenia ich tymczasowej delegacji określonej zarządzeniem pierwszego prezesa. Przypisanie sędziów, wynika z zarządzenia pierwszego prezesa sądu apelacyjnego lub postanowienia prokuratora sądu apelacyjnego, w których określa się przyczynę i czas trwania przydziału tymczasowego. Dekret Rady Stanu określa, w razie potrzeby, warunki stosowania tego artykułu⁷¹. Powyższy przepis obowiązuje od 1 stycznia 2020 r.⁷².

Zgodnie z art. 45 ustawy o statusie sądownictwa karami dyscyplinarnymi mającymi zastosowanie w stosunku do sędziego są: nagana z wpisem do akt; przesunięcie stanowiska (delegowanie); cofnięcie niektórych funkcji; zakaz powoływania na stanowiska jednoosobowe na maksymalny okres pięciu lat; obniżenie stopnia; czasowe wyłączenie z funkcji na maksymalny okres jednego roku, z całkowitym lub częściowym pozbawieniem wynagrodzenia; degradacja; przejście w stan spoczynku lub zaprzestanie pełnienia funkcji, gdy sędzia nie osiągnął prawa do emerytury; odwołanie.

Zasadniczo także nie stosuje się podwójnych kar dyscyplinarnych. Jednakże większości sankcji (oprócz nagany, przejścia w stan spoczynku i odwołania) przewidzianym w art. 45 może towarzyszyć automatyczne przesunięcie (delegowanie)⁷³.

⁷¹ Art. 3-1 ustawy o statusie sądownictwa.

⁷² Należy przy tym zauważyć, że procedura ta także jest poddawana pod wątpliwość. W dekreście z 8 czerwca 2016 r. Rada Stanu uznała, że do Najwyższej Rady Sądownictwa należy ocena wszelkich propozycji Strażnika Pieczęci, Ministra Sprawiedliwości w sprawie powołania „umieszczonego” sędziego, korzystającego z postanowień art. 3-1. Rada może zatem wydać opinię niezgodną z tą propozycją, nawet w przypadku gdyby kandydat spełniał warunki określone w przepisach art. 3-1 ust. 9, jeżeli uzna, że kandydatura na wnioskowane stanowisko jest niewystarczająca z uwagi na predyspozycje zainteresowanego, ujawnione w szczególności w okresie pełnienia przez niego funkcji sędziego, wymogi etyczne i potrzeby instytucji sądowej. Rada Stanu sprawuje nad tą opinią kontrolę ograniczoną do oczywistego błędu w ocenie opinii Najwyższej Rady Sądownictwa w sprawie kandydatury sędziego umieszczonego na stanowisku, korzystając z przepisów art. 3 ust. 1 ustawy o statusie sądownictwa. Należy zauważyć, że sędzia „umieszczony” ma powołanie po dwóch latach, aby zostać mianowany w jurysdykcji, do której został umieszczony, na pierwsze wolne stanowisko na poziomie hierarchicznym, do którego należy i o które się ubiegał. Administracja jest co do zasady zobowiązana do zaproponowania powołania sędziego, który ubiega się o takie stanowisko, gdy jego kandydatura spełnia warunki określone w art. 3-1 ustawy o statusie sądownictwa; zob.: <https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000032698974/> (dostęp: 20.12.2021 r.).

⁷³ Art. 46 ust. 1–2 ustawy o statusie sądownictwa.

Interesujące rozwiązanie wprowadziła ustawa nowelizująca ustawę o statusie sędownictwa z 2016⁷⁴. Mianowicie w art. 76-4 proponuje się mobilność sędziów, którzy chcą starać się o wyższe stanowiska. Dyspozycja tej normy ma zastosowanie do sędziów mianowanych na pierwsze stanowisko od 1 września 2020 r. Aby uzyskać dostęp do stanowisk poza hierarchią, sędziowie muszą ukończyć, po co najmniej czterech latach efektywnej służby w sędownictwie, okres tzw. mobilizacji. W tym celu są oni kierowani na stanowisko zgodne z ich statusem, na mocy ustawy, która stanowi, że spełniają oni warunki mobilności określone w tym artykule.

Mobilność ustawowa jest realizowana:

- w administracji państwowej lub w innym organie czy instytucji podlegającym francuskiemu prawu publicznemu;
- w przedsiębiorstwie publicznym lub prywatnym lub w spółce z osobowością prawną wykonującą misję użyteczności publicznej;
- w instytucji lub służbie Unii Europejskiej, organizacji z nią związanych, organizacją międzynarodową lub administracją obcego państwa.

Czas trwania ustawowego okresu mobilności sędziów wynosi dwa lata. Po upływie tego okresu zostają przywrócenie z mocy prawa do sędownictwa. Wówczas znajdują, jeśli tego zażądadają, zatrudnienie w jurysdykcji, w której poprzednio wykonywali swoje funkcje. Faktyczne uzyskanie statutowej mobilności podlega opinii Najwyższej Rady Sędownictwa. Pełnienie wysługi pracy świadczone w ramach mobilności ustawowej jest utożsamiane z faktyczną wysługą pracy w sędownictwie⁷⁵. Artykuł 76-4 ustawy o statusie sędownictwa nie ma zastosowania do sędziów, którzy mogą udowodnić, że przed wstąpieniem do sędownictwa przepracowali co najmniej 7 lat w powiązanej z obszarem mobilności działalnością zawodową.

Kwestia mobilności często poruszana jest na misjach informacyjnych Rady. W tym kontekście szefowie danej jurysdykcji często wspominają o podwójnej pułapce: zbyt częstej mobilności młodych sędziów w znacznej liczbie sądów, co utrudnia ciągłość realizacji postępowań sądowych; albo wręcz przeciwnie, zbyt długiego powierzania tych samych funkcji w tej samej jurysdykcji, co postrzegane jest niekiedy jako przeszkoda w rozpoczęciu reform wewnętrznych. Rada zauważyła jednak, że dzięki indywidualnym wywiadam, wielu sędziów, świadomych tego ostatniego ryzyka i pragnących wzbogacić swoje doświadczenie pomimo osobistych ograniczeń, stara się zrekompensować brak mobilności wyjazdowej do innej jurysdykcji np. mobilnością funkcjonalną⁷⁶.

We Francji kwestia delegowania rozumiana jest jako przeniesienie określonej grupy zawodowej do klasy sędziowskiej.

⁷⁴ Art. 50 ustawy o gwarancjach ustawowych, obowiązkach etycznych.

⁷⁵ Art. 76-4 ustawy o statusie sędownictwa.

⁷⁶ *Conseil Supérieur Magistrature*, informacje dostępne pod adresem: <http://www.conseil-superieur-magistrature.fr/le-csm/composition-et-organisation> (dostęp: 21.12.2021 r.).

Delegowanie sędziowskie orzeka się na równi ze stopniem zaszeregowania i na stopniu obejmującym stopień równy lub, w przypadku jego braku dostępności, bezpośrednio wyższy niż stopień, który dana osoba posiadała wcześniej. Delegowanie sędziowskie orzeka się, za zgodą komisji ustanowionej w art. 34 ustawy o statusie sądownictwa, zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości (Strażnika Pieczęci). Każda decyzja komisji niekorzystna dla delegowanego sędziego jest uzasadniana. Komisja określa funkcje, do których może zostać powołana osoba oddelegowana⁷⁷. Dodać także należy, że żaden sędzia nie może zostać przydzielony do gabinetu ministerialnego ani delegowany, jeśli od momentu wstąpienia do sądownictwa nie ma za sobą czterech lat efektywnej służby w sądownictwie⁷⁸.

2.2.4. Procedury odwoławcze

Zagadnienie procedur odwoławczych od uchylecia immunitetu sędziom we Francji w praktyce nie istnieje, odkąd reforma sądownictwa w 1993 roku zniosła przywileje i immunitety sędziowskie. Wskazać zatem należy, że sędziowie nie posiadają immunitetów.

Zgodnie z art. 11-1 ustawy o statusie sądownictwa sędziowie są odpowiedzialni tylko za swoje winy osobiste. Odpowiedzialność sędziów, którzy popełnili osobistą winę związaną z publiczną służbą wymiaru sprawiedliwości, może ponosić wyłącznie państwo. Skarga na takie działanie jest wnoszona do izby cywilnej Sądu Kasacyjnego.

W konsekwencji i zgodnie z zasadą, wspólną dla wszystkich urzędników państwowych, jeśli wina sędziego nie ma związku z wykonywaniem jego funkcji, odpowiada on na warunkach i zasadach prawa wspólnego dla wszystkich. Sędziowie nie korzystają zatem z żadnego szczególnego przywileju w postępowaniu sądowym, jeśli w ogóle, mu podlegają. Zatem, sędziowie i prokuratorzy podlegają ogólnym zasadom prawa. W sprawach odpowiedzialności karnej sędziowie nie korzystają z żadnego szczególnego przywileju: nie korzystają z immunitetu i są ścigani na warunkach prawa powszechnego.

Mogą być pociągnięci do odpowiedzialności cywilnej jako funkcjonariusze publiczni. Zgodnie z artykułem 15 Deklaracji z 1789 r.⁷⁹ „społeczeństwo ma prawo pociągać do odpowiedzialności każdego urzędnika publicznego za jego administrację”.

Gdy osobista wina sędziego jest związana z działalnością sądowniczą w zakresie służby publicznej, strona sporu może wnieść powództwo jedynie przeciwko państwu. Takie rozwiązanie dominuje od reformy z 1979 r. Wcześniej procedura udziału pozwalała stronie procesowej, po uzyskaniu zgody pierwszego prezesa sądu apelacyjnego, na osobiste posta-

⁷⁷ Art. 76-4 ustawy o statusie sądownictwa.

⁷⁸ Art. 12 ust. 3 ustawy o statusie sądownictwa.

⁷⁹ Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-18.html>, (dostęp: 08.12.2021 r.).

wienie sędziego do odpowiedzialności i postawienie go przed sądem apelacyjnym. Obecnie to państwo jest zobowiązane do naprawienia szkody wyrządzonej wadliwym funkcjonowaniem służby wymiaru sprawiedliwości, ale odpowiedzialność ta jest możliwa tylko za rażącą winę lub odmowę sprawiedliwości. Tradycyjnie rażące niedbalstwo oznaczało rażący błąd ujawniający zamiar wyrządzenia krzywdy jego autorowi lub lekceważenie przez sędziego elementarnych obowiązków jego urzędu. W kluczowym wyroku z 23 lutego 2001 r., który dotyczył tak zwanej sprawy „małego Grégorego”, w której mnożyły się błędy proceduralne, Sąd Kasacyjny rozszerzył to pojęcie o „wszelkie niedociągnięcia charakteryzujące się faktyczną zdolnością służby publicznej wymiaru sprawiedliwości do wypełniania swojej misji”⁸⁰. Być może zasady te zostaną zmienione, gdyż od kilku miesięcy we Francji trwa debata, na wielu płaszczyznach, odnośnie wprowadzenia ewentualnych zmian.

2.2.5 Oświadczenia majątkowe

W ustawie o statusie sądownictwa uregulowano także kwestię oświadczeń majątkowych. Zgodnie z art. 7-3 ustawy o statusie sądownictwa występował obowiązek przesłania Przewodniczącemu Wysokiej Władzy do spraw Przejrzystości Życia Publicznego⁸¹ wyczerpującego, dokładnego i prawdziwego oświadczenia o stanie majątkowym w ciągu dwóch miesięcy od objęcia obowiązków sędziowskich i w ciągu dwóch miesięcy od ukończenia sprawowania funkcji. Jednak postanowienia te zostały uznane za niezgodne z Konstytucją i orzeczeniem Rady Konstytucyjnej nr 2016-732 DC z 28 lipca 2016 r.⁸².

Rada Konstytucyjna wskazała, że w istocie ustawodawca organiczny jest kompetentny, zgodnie z art. 64 Konstytucji, do określania zasad kontroli stanu majątkowego sędziów, gdyż obowiązek składania do niezależnego organu administracyjnego oświadczeń o sytuacji majątkowej sędziów ma na celu wzmocnienie gwarancji uczciwości i integralności tych osób. Jest to zatem uzasadnione względami interesu ogólnego. Nie można jednak nakładać obowiązku składania oświadczeń majątkowych tylko na pierwszego prezesa i prezesów izb Sądu Kasacyjnego, prokuratora generalnego i pierwszych rzeczników generalnych Sądu Kasacyjnego, pierwszych prezesów sądów apelacyjnych i prokuratorów generalnych przy

⁸⁰ N. Braconnay, *La responsabilité...*

⁸¹ *La Haute Autorité pour la transparence de la vie publique* – Wysoka Władza ds. Przejrzystości w Życiu Publicznym ma na celu promowanie integralności publicznej we Francji. Od momentu powstania w 2014 r. prowadzi bezprecedensowe działania przekrojowe zarówno w swojej działalności, jak i obszarach interwencji. Promuje uczciwość i przykładowość urzędników publicznych, monitoruje etykę wśród urzędników służby cywilnej, nadzoruje kwestie lobbingu i rozpowszechnia uczciwość. Niezależność tej instytucji jest gwarantowana przez funkcjonowanie zarządu oraz autonomię finansową i administracyjną; zob.: <https://www.hatvp.fr/>, (dostęp 08.12.2021 r.).

⁸² *Décision n° 2016-732 DC du 28 juillet 2016 Loi organique relative aux garanties statutaires, aux obligations déontologiques et au recrutement des magistrats ainsi qu'au Conseil supérieur de la magistrature*, dalej: orzeczenie nr 2016-732, pkt 55–56; zob.: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2016/2016732DC.htm>, (dostęp: 08.12.2021 r.).

sądach apelacyjnych, prezesów sądów pierwszej instancji i prokuratorów przy sądach pierwszej instancji. Rada wskazała, że w takiej sytuacji, ustawodawca organiczny potraktował tych sędziów inaczej niż innych sędziów pełniących funkcje w jurysdykcji w ogóle⁸³.

W związku z powyższym, oświadczenie o stanie majątkowym sędziego dotyczy całego jego majątku. Deklaracja obejmuje następujące elementy: budynki zabudowane i niezabudowane; papiery wartościowe; wartość ubezpieczenia na życie; wartość bieżących rachunków bankowych lub oszczędnościowych, książeczki oszczędnościowe i inne produkty oszczędnościowe; inne mienie ruchome; lądowe pojazdy silnikowe, łodzie i samoloty; wartość firmy; majątek ruchomy i nieruchomy oraz rachunki prowadzone za granicą; inne towary; pasywa.

Oświadczenie o stanie majątkowym przesłane w związku z zakończeniem funkcji zawierać powinno, oprócz elementów wskazanych powyżej, wykaz najważniejszych zdarzeń, które wpłynęły na skład majątku od czasu poprzedniej deklaracji, a także podsumowanie całego dochodu uzyskanego przez sędziego. O każdej istotnej zmianie stanu majątkowego sędziego powinien zawiadomić w dodatkowym oświadczeniu przedstawionym w ciągu dwóch miesięcy od zaistniałej sytuacji.

Wysoka Władza może zwrócić się do sędziego o wszelkie wyjaśnienia niezbędne do wykonywania kontroli oświadczeń o stanie majątkowym. W przypadku złożenia niekompletnego oświadczenia lub, gdy prośba o wyjaśnienia nie została dopełniona, Wysoka Władza przesyła zainteresowanej osobie nakaz uzupełnienia oświadczenia lub udzielenia jej wyjaśnień.

Ponadto, Wysoka Władza może, w przypadku braku przekazania uzupełnionego oświadczenia, zażądać kopii tych samych deklaracji od administracji podatkowej. Co więcej, gdy Wysoka Władza zauważa zmianę w sytuacji majątkowej, co do której nie ma wystarczających wyjaśnień, po umożliwieniu sędziemu przedstawienia swoich uwag, przekazuje akta prokuraturze. W przypadku stwierdzenia naruszenia obowiązku ogłoszenia sytuacji majątkowej lub braku odpowiedzi na nakaz, o którym wspomniano wyżej, Wysoka Władza ds. Przejrzystości życia publicznego przekazuje sprawę Ministrowi Sprawiedliwości⁸⁴. Za niezłożenie przez sędziego oświadczenia o stanie majątkowym, zaniechanie zgłoszenia znacznej części majątku lub przedstawienie fałszywej wyceny majątku przewidziana jest kara trzech lat pozbawienia wolności oraz grzywna w wysokości 45 000 euro. W przypadku niezastosowania się do nakazów Wysokiej Władzy lub nieprzekazania niezbędnych informacji i dokumentów przewidziana jest roczna kara pozbawienia wolności i grzywna w wysokości 15 000 euro.

Już w art. 7-1 ustawy o statusie sądownictwa wskazano, że sędziowie starają się zapobiegać sytuacjom konfliktu interesów lub natychmiast je likwidować. Co więcej, zdefiniowano, że każda sytuacja, która dotyczy przenikania do interesu publicznego interesu prywatnego

⁸³ Orzeczenie nr 2016-732.

⁸⁴ Art. 7-3, ust. III-VI ustawy o statusie sądownictwa.

(bądź innego publicznego) i może mieć wpływ na niezależne, bezstronne i obiektywne sprawowanie funkcji, stanowi konflikt interesów.

W ciągu dwóch miesięcy, które następują po objęciu funkcji, sędziowie składają kompletne, dokładne i prawdziwe oświadczenie o ewentualnych przyczynkach do konfliktu interesów do:

- prezesa sądu w przypadku sędziów zawodowych sądu pierwszej instancji;
- prokuratora przy tym sądzie, dla prokuratorów sądu pierwszej instancji;
- pierwszego prezesa sądu apelacyjnego, w przypadku sędziów sądu apelacyjnego oraz prezesów sądów pierwszej instancji należących do właściwości tego sądu;
- prokuratora generalnego przy tym sądzie, w przypadku prokuratorów sądu apelacyjnego i prokuratorów przy sądach pierwszej instancji podlegających właściwości tego sądu;
- pierwszego prezesa Sądu Kasacyjnego, w przypadku sędziów Sądu Kasacyjnego, radców sądu pełniących służbę nadzwyczajną oraz pierwszych prezesów sądów apelacyjnych;
- prokuratora generalnego Sądu Kasacyjnego, w przypadku prokuratorów tego sądu⁸⁵.

Organ, któremu doręczono deklarację, może zasięgnąć opinii komisji etyki w sprawie powyższego oświadczenia, szczególnie, gdy istnieją wątpliwości odnośnie do wystąpienia sytuacji konfliktu interesów⁸⁶. Oświadczenie o konfliktach interesu nie zawiera żadnej wzmianki o poglądach politycznych, związkowych, religijnych lub filozoficznych lub działalności sędziego, z wyjątkiem sytuacji, gdy ich ujawnienie wynika z konieczności podania pełnionych funkcji lub mandatów wykonywanych publicznie. Obejmuje następujące elementy:

- podjęta działalność zawodowa uprawniająca do wynagrodzenia lub gratyfikacji wykonywana w dniu powołania;
- działalność zawodowa uprawniająca do wynagrodzenia lub gratyfikacji wykonywana w ciągu pięciu lat poprzedzających datę powołania;
- czynności doradcze przeprowadzane w dniu powołania i w ciągu ostatnich pięciu lat;
- zasiadanie w organach władzy publicznej, także spółki państwowej lub prywatnej w dniu powołania lub w ciągu ostatnich pięciu lat;
- bezpośrednie udziały finansowe w kapitale spółki w dniu powołania;
- działalność zawodowa wykonywana w dniu powołania przez małżonka lub partnera;
- funkcje wolontariackie, które mogą powodować konflikt interesów;
- inne funkcje fakultatywne i mandaty wykonywane w dniu powołania.

Złożenie oświadczenia o braku konfliktów interesów skutkuje przeprowadzeniem rozmowy etycznej między sędzią a organem, któremu złożono deklarację. Każda istotna zmiana, która mogłaby spowodować pojawienie się konfliktu interesów musi zostać zgłoszona w dodatkowym oświadczeniu w ciągu dwóch miesięcy od wystąpienia.

⁸⁵ Art. 7-2 ustawy o statusie sędownictwa.

⁸⁶ Orzeczenie nr 2016-732.

Oświadczenie o braku konfliktu interesów dołącza się do akt sędziego, zgodnie z procedurami gwarantującymi jego poufność, po zasięgnięciu opinii osób upoważnionych do dostępu do niego. W przypadku wszczęcia postępowania dyscyplinarnego Najwyższa Rada Sądownictwa oraz Minister Sprawiedliwości (Strażnik Pieczęci) mogą uzyskać informację o oświadczeniu. Taka deklaracja interesów może być również przekazana Generalnemu Inspektoratowi Sprawiedliwości w ramach śledztwa, które może mu przekazać Minister Sprawiedliwości.

Nieprzesłanie oświadczenia lub zaniechanie zgłoszenia znacznej części interesów przez osobę obowiązana do złożenia powyższego oświadczenia podlega karze trzech lat pozbawienia wolności i 45 000 euro grzywny. Może zostać także orzeczone utrata praw obywatelskich. Publikowanie lub ujawnianie w jakikolwiek sposób całości lub części oświadczeń lub informacji, o których mowa w artykule 7-2 ustawy o statusie sądownictwa, także podlega karze.

Złożenie powyższego oświadczenia rozpatrywane było przez Radę Konstytucyjną i uznano, że celem obowiązku składania oświadczeń sędziów przed organem sądowym jest wzmocnienie gwarancji uczciwości i integralności tych osób, zapobieganie konfliktom interesów oraz walka z nimi. Jest to zatem uzasadnione względami interesu ogólnego⁸⁷.

2.3. Wnioski

Wnioski sprowadzają się do przedstawienia podstawowych elementów dotyczących mianowania sędziego we Francji. Po pierwsze, należy wskazać na rolę Prezydenta, który po reformie z 2008 r. utracił część swoich prerogatyw względem sądownictwa. Zasadniczo sędziowie są mianowani przez Prezydenta, niemniej jednak to Najwyższa Rada Sądownictwa odgrywa kluczową rolę w tym procesie.

Po drugie, o ile przed 2008 r. to Prezydent Republiki stał na czele Najwyższej Rady Sądownictwa, tak teraz może jedynie zwracać się do niej z kwestiami wątpliwymi. Kolejną, istotną kwestią jest brak immunitetów sędziowskich zarówno w zakresie karnym, jak i cywilnym. Nie da się nie zauważyć – szczególnie zintensyfikowanych w grudniu 2021 r. – ruchów protestacyjnych sędziów. Jest to istotne w odniesieniu do art. 10 ustawy o statusie sądownictwa. I ostatni wniosek dotyczy wątpliwości odnośnie do art. 3-1 ustawy o statusie sądownictwa.

Powołanie sędziego „umieszczonego” wymaga również zgody Najwyższej Rady Sądownictwa. Przewidziany w art. 65 Konstytucji wymóg zgody Najwyższej Rady Sądownictwa na powoływanie sędziów jest istotną gwarancją niezawisłości władzy sądowniczej i przyczyni-

⁸⁷ Orzeczenie nr 2016-732, pkt 49.

nia się do prawidłowego funkcjonowania instytucji sądowej. Artykuł 28 ustawy o statusie sądownictwa, od którego nie odstępował art. 3-1 ustawy o statusie sądownictwa, co do zasady stanowi, że powołanie sędziego orzekającego wymaga zgody Rady. Z powyższego wynika, że do Rady należy ocena wszelkich propozycji Strażnika Pieczęci, Ministra Sprawiedliwości, dotyczących powołania sędziego, korzystającego z przepisów art. 3-1 ust. 9 ustawy o statusie sądownictwa. Do niej należy zatem uwzględnienie praw oraz uwzględnienie istotnych zalet kandydata, a także jego przystosowania do zajmowanego stanowiska. Rada może zatem wydać opinię niezgodną z tą propozycją⁸⁸.

Jak wspomniano, we Francji trwa debata polityczna odnośnie do wprowadzenia ewentualnych zmian w sądownictwie. Jeszcze w marcu 2021 r. Prezydent Emmanuel Macron, zwrócił się do Najwyższej Rady Sądownictwa o zbadanie sytuacji sędziów, w zakresie warunków realizacji odpowiedzialności i ochrony sędziów. Prezydent zwrócił uwagę⁸⁹, że w centrum regulacji społecznej instytucja sądownicza jest bardzo eksponowana i musi być wzorowa, także jeśli chodzi o stosowanie zasady odpowiedzialności, przy poszanowaniu niezawisłości sędziów. To kwestia zaufania do wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie podniósł, że sędziowie są zbyt często obiektem niekiedy poważnych ataków zewnętrznych, wykraczających poza prawo do rozsądnej krytyki. Wskazał, że niedopuszczalne jest, aby sędziowie nie mogli spokojnie wykonywać swojej misji⁹⁰. W 2019 r. uznano za dopuszczalne jedynie 11 skarg z 324 otrzymanych⁹¹. Zdaniem Prezydenta nadszedł zatem czas na ponowne zdefiniowanie „właściwej równowagi między zwiększoną przejrzystością i odpowiedzialnością sądownictwa” a koniecznością poszanowania „autorytetu i niepodważalności ich/jego decyzji”. Plan działania jest ograniczony trzema wymogami: potrzeb, aby uczynić system skarg dla stron bardziej skutecznym w celu lepszego zrozumienia zawodowej nieadekwatności sędziów. Wiąże się to również z refleksją nad definicją winy dyscyplinarnej. Ponadto Najwyższa Rada Sądownictwa została zobligowana o powstrzymanie zachowania niektórych sędziów, o których mówi się, że brakuje im delikatności, godności, a nawet bezstronności. Na takie opinie wpływają uwagi czynione przez sąd na rozprawach, które niejednokrotnie sprawiają, że

⁸⁸ Opinie do nowelizacji z 2019 r. do art. 3-1; zob.: <https://www.jurisconsulte.net/fr/articles/id-3604-le-conseil-superieur-de-la-magistrature-doit-il-emettre-un-avis-conforme-sur-la-nomination-d-un-magistrat-place-> (dostęp: 21.12.2021 r.).

⁸⁹ Zob. Komunikat prasowy Prezydenta Republiki z dnia 23 lutego 2021 r. (*Communiqué de la Présidence de la République, en date du 23 février 2021, sur la saisine du Conseil Supérieur de la Magistrature concernant la responsabilité et la protection des magistrats*), komunikat dostępny pod adresem: <https://www.vie-publique.fr/discours/278696-presidence-de-la-republique-23022021-magistrat> (dostęp: 17.12.2021 r.).

⁹⁰ *Communiqué de la Présidence de la République, en date du 23 février 2021, sur la saisine du Conseil Supérieur de la Magistrature concernant la responsabilité et la protection des magistrats*, komunikat dostępny pod adresem: <https://www.vie-publique.fr/discours/278696-presidence-de-la-republique-23022021-magistrat> (dostęp: 17.12.2021 r.).

⁹¹ R. Piastra, *De la responsabilité des magistrats*, opinia dostępna na stronie *La revue politique et parlementaire*, artykuł dostępny pod adresem: <https://www.revuepolitique.fr/de-la-responsabilite-des-magistrats/> (dostęp: 17.12.2021 r.).

strony procesowe mogą czuć się upokorzone, ale też trudności z uzyskaniem dokumentów, brak dostępu do sędziego, czy nawet powiadomienia o prawach⁹².

Zgodnie z dokumentem przygotowanym przez Komisję Europejską⁹³ francuski system wymiaru sprawiedliwości jest w trakcie reform, które mają przynieść poprawę jakości i efektywności jego funkcjonowania. Należy podkreślić rolę i zwiększenie pozycji po 2008 r. Najwyższej Rady Sądownictwa (*Conseil supérieur de la magistrature*). Niemniej konieczne są dalsze prace, celem zwiększenia jej niezależności, to jednak wydaje się wciąż odległe, ponieważ przyjęcie nowelizacji wymagałoby większości kwalifikowanej głosów oddanych przez obie izby parlamentu. Wskutek reformy konstytucyjnej, w szczególności opinia Najwyższej Rady Sądownictwa w przedmiocie powołania kandydatów na stanowisko prokuratorskie stałaby się wiążąca dla organów władzy wykonawczej. Najwyższa Rada stałaby się organem właściwym do orzekania w sprawie środków dyscyplinarnych wobec prokuratorów. Warto wskazać, że w ostatnich latach znacząco wzrosły środki przeznaczone na system wymiaru sprawiedliwości. Nadal czynione są postępy w projektach, których celem jest osiągnięcie pełnej cyfryzacji postępowania karnego i niektórych aspektów postępowania cywilnego.

Warto podkreślić, że we Francji, tak jak i w innych krajach, system sądowy jest również gwarantem stabilnego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego.

W grudniu 2021 r. przeciwko tej krytyce sędziowie zaczęli protesty. Jednak zgodnie z art. 10 ustawy o statusie sądownictwa wszelkiego rodzaju obradowanie sędziów o podłożu politycznym jest zabronione. Wszelkie przejawy wrogości wobec formy rządów Republiki są zakazane dla sędziów, podobnie jak wszelkie przejawy działalności natury politycznej są niezgodne z prawem. Zabronione są również wszelkie wspólne działania sędziów, które mogłyby zatrzymać lub utrudnić funkcjonowanie sądów.

Być może zatem, w kolejnych miesiącach do momentu zakończenia tych badań, temat konieczności zreformowania sądownictwa będzie powracał, co zaowocuje zmianami legislacyjnymi, szczególnie w zakresie odpowiedzialności sędziowskiej i spraw dyscyplinarnych.

⁹² R. Piastra, *De la responsabilité...*, <https://www.revuepolitique.fr/de-la-responsabilite-des-magistrats/> (dostęp: 21.12.2021 r.).

⁹³ Komisja Europejska, Dokument roboczy służb Komisji. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności we Francji towarzyszący dokumentowi: *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów*. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej swd/2021/702 final, 2021, zob.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0712&from=EN> (dostęp: 29.12.2021 r.).

Rozdział 3. Wybrane zagadnienia wymiaru sprawiedliwości i statusu sędziów w Królestwie Hiszpanii

Hiszpania to dziedziczna monarchia parlamentarna (*monarquía parlamentaria*). Najważniejszym aktem prawnym jest Konstytucja Hiszpanii z 1978⁹⁴. Król Hiszpanii jest symbolem jedności i trwałości państwa oraz jego najwyższym reprezentantem, który jest nietykalny i nie ponosi jakiejkolwiek odpowiedzialności. Jego akty urzędowe wymagają kontrasygnaty. W gestii Króla leży powoływanie premiera, członków rządu oraz rozwiązywanie parlamentu, sankcjonowanie ustaw, a także korzystanie z prawa łaski. Jest on też naczelnym dowódcą sił zbrojnych (art. 56–65 Konstytucji Hiszpanii).

Władza ustawodawcza jest sprawowana przez Kortezy Generalne, czyli 2-izbowy parlament, gdzie funkcjonuje Kongres Deputowanych i Senat⁹⁵. Kadencja obydwu trwa 4 lata. Wybory do Kongresu Deputowanych, który liczy 350 członków, są powszechne, bezpośrednie, równe i proporcjonalne, z zastosowaniem tajnego głosowania. Senat to izba reprezentacji terytorialnej, gdzie 208 senatorów jest wybieranych w powszechnych, większościowych wyborach, zgodnie z zasadą równej reprezentacji wszystkich prowincji, zaś 50 senatorów jest wybieranych przez zgromadzenia ustawodawcze regionów autonomicznych (art. 66–80 Konstytucji Hiszpanii).

Władza wykonawcza należy do rządu. Premier, który ma dominującą pozycję w rządzie, jest powoływany przez Króla za zgodą Kongresu Deputowanych. Rząd musi mieć zaufanie Kongresu. W celu uniknięcia częstych i długotrwałych kryzysów rządowych, w Konstytucji istnieje zapis dotyczący przeprowadzenia procedury konstruktywnego wotum nieufności (art. 113 Konstytucji Hiszpanii).

⁹⁴ Konstytucja Hiszpanii z 27 grudnia 1978 r. dziennik urzędowy „Boletín Oficial del Estado”, nr 311 z 29 grudnia 1978 r. (*Constitución Española. Cortes Generales «BOE» núm. 311, de 29 de diciembre de 1978, Referencia: BOE-A-1978-31229, 1978*); dalej: Konstytucja Hiszpanii.

⁹⁵ T. Freixes Sanjuán, J.C. Gavara de Cara (red.), *Repensar la constitución. Ideas de una reforma de la Constitución de 1978: reformas y comunicación dialógica*, vol. 1, Madrid 2016.

Wymiar sprawiedliwości sprawowany jest przy pomocy niezawisłych sądów z Trybunałem Najwyższym, jako Najwyższą instancją sądownictwa (art. 123 Konstytucji Hiszpanii). Organem kierowniczym sądownictwa jest powoływana przez króla 21-osobowa Rada Główna Władzy Sądowniczej (art. 122 Konstytucji Hiszpanii), pod przewodnictwem prezesa Trybunału Najwyższego. Na straży zgodności prawa z konstytucją stoi Trybunał Konstytucyjny (art. 153 Konstytucji Hiszpanii). Nad poszanowaniem praw obywatelskich czuwa wysoki komisarz parlamentu, obrońca ludu (*ombudsman*) (art. 162 Konstytucji Hiszpanii).

Hiszpania to socjalne i demokratyczne (art. 1 ust. 1 Konstytucji Hiszpanii; *Estado social y democrático de derecho*) państwo o charakterze unitarnym i zdecentralizowanym (art. 2 Konstytucji Hiszpanii). Zgodnie z zapisami art. 1 ust. 2 Konstytucji Hiszpanii władza zwierzchnia, czyli suwerenność narodowa (*soberanía nacional*), należy do ludu hiszpańskiego (*pueblo español*). Wśród zasad definiujących teoretycznie państwo i jego wartość znajduje się zasada legalności (*principio de legalidad*), która czyni z Hiszpanii państwo prawa (*estado de derecho*). Nadrzędnym zadaniem państwa jest ochrona wolności (*libertad*), sprawiedliwości (*justicia*), równości (*igualdad*) i pluralizmu politycznego (*pluralismo político*), którym Konstytucja nadaje miano najwyższych wartości porządku prawnego⁹⁶.

Hiszpania dzieli się na 17 regionów autonomicznych, które obejmują jedną lub kilka prowincji. Każdy region ma własny statut (konstytucję), jednoizbowe zgromadzenie ustawodawcze (parlament), a także organy wykonawcze: przewodniczącego i rząd. Stosunki między regionalnymi rządami i parlamentami są uregulowane według zasad systemu parlamentarno-gabinetowego. Niezależnie od autonomii regionalnej istnieje system samorządu terytorialnego (w gminach i prowincjach)⁹⁷.

Zasady prawnoustrojowe w tekście Konstytucji Hiszpanii są typowe dla zestawu zasad zawartych w nowoczesnych ustawach zasadniczych. Wyższe wartości uznawane w orzecznictwie i doktrynie zawierają ogólne idee ustrojowe. Szczególna doniosłość zasad konstytucyjnych wynika z faktu, że są one nadrzędne względem pozostałych norm, które się z nich wywodzą, określają najważniejsze cechy poszczególnych instytucji. W Konstytucji Hiszpanii zasady ustrojowe zostały unormowane w pierwszych dziewięciu artykułach znajdujących się w tytule wstępnym⁹⁸.

Zgodnie z doktryną hiszpańską klasyfikacja zasad konstytucyjnych przebiega według następujących kryteriów:

- zasady definiujące teoretycznie państwo i jego wartości;
- zasady organizacji politycznej;

⁹⁶ M.Z. Dankowski, *Kryzys konstytucyjny w Hiszpanii początku XXI w. Szkice prawnoustrojowe: geneza – rozwój – perspektywy*, Toruń 2021.

⁹⁷ Encyklopedia PWN, hasło: Hiszpania. Ustrój polityczny, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hiszpania-Ustroj-polityczny;4574247.html>.

⁹⁸ M.Z. Dankowski, *Kryzys konstytucyjny...*

- zasady informujące o porządku prawnym;
- zasady informujące o konkretnej działalności państwa (władza publiczna)⁹⁹.

W odniesieniu do najważniejszych kwestii konstytucyjnych i ustrojowych Hiszpanii należy odnieść się do zjawiska konfliktu „dwóch Hiszpanii”, który funkcjonuje przynajmniej od początku XIX w., Bazuje na różnych podstawach i narasta we wszystkich momentach przełomowych. „Dwie Hiszpanie” to podziały na wielu płaszczyznach: ekonomicznej, ideologicznej, religijnej czy społecznej¹⁰⁰. Społeczeństwo hiszpańskie jest podzielone w następujące sposoby:

- lewica – prawica,
- ubóstwo – zamożność,
- konserwatyzm – liberalizm,
- katolicyzm – antyklerykalizm,
- centralizacja – decentralizacja (nacjonalizm hiszpański – nacjonalizmy peryferyjne).

Wyżej wymienione spory często się zazębiają, jednocześnie dodatkowo podkreślając pod różnymi względami stopień polaryzacji społeczeństwa. Permanentny konflikt ma wpływ na sytuację polityczną i nieustanne zmiany ustrojowe.

Konstytucja Hiszpanii jest postrzegana jako kompromis, którego celem było zażegnanie permanentnego kryzysu i konfliktów oraz zjednoczenie obywateli. Rezultatem miało być utworzenie stabilnego demokratycznego państwa prawa. Niestety trend obserwowany po wejściu jej w życie, a związany z umocnieniem się nacjonalizmów peryferyjnych, głównie katalońskiego, związany jest z nadaniem regionom szerokich autonomii. Faktycznie w Hiszpanii nie możemy obserwować nurtu zjednoczenia wynikającego z zapisów demokratycznej konstytucji. „Dziś być może istnieją już nie «dwie Hiszpanie», ale wiele Hiszpanii: madrycka, katalońska, baskijska, andaluzyjska. A może Hiszpanii nie ma już wcale, lecz pozostały jedynie regiony gotowe na secesję i rozpoczęcie samodzielnej, suwerennej egzystencji? Na tak postawione pytanie odpowiedź zapewne przyniosą nadchodzące lata wzmożonej pracy politycznej nad zmianą ustroju. Bo fakt, że ustrój Hiszpanii wymaga natychmiastowej reformy, jest niezaprzeczalny i niepodważalny”¹⁰¹.

Wydarzenia w Katalonii z 2017 r. pokazują, jak ważnym problemem jest reforma Konstytucji Hiszpanii w zakresie ustroju terytorialnego państwa, o której przeprowadzenie walczą konstytucjoniści hiszpańscy. Sprawa jest skomplikowana, gdyż Konstytucja Hiszpanii to tzw. konstytucja sztywna i jej zmiana obwarowana jest licznymi warunkami¹⁰². Z powyższego wynika, dlaczego przez ponad czterdzieści lat obowiązywania, została ona zmieniona tylko dwa razy i *de facto* zmiany te miały charakter kosmetyczny. Dla porównania, w Francji

⁹⁹ M. A. Aparicio Pérez, *Introducción al sistema político y constitucional español*, Barcelona 1994, s. 55–57.

¹⁰⁰ S. Juliá Díaz, *Historia de las dos Españas*, Madryt 2005.

¹⁰¹ M.Z. Dankowski, *Kryzys konstytucyjny...*

¹⁰² Tytuł X Konstytucji pt. „O zmianie Konstytucji”.

i Portugalii czy Niemczech i Włoszech (wzorcach ustrojowych Hiszpanii) w tym samym okresie ustawy zasadnicze podlegały wielu aktualizacjom¹⁰³.

W odniesieniu do kwestii terytorialnych warto przytoczyć wyroki Sądu Konstytucyjnego w sprawach skarg na niekonstytucyjność ustaw oraz aktów normatywnych z mocą ustawy (*recurso de inconstitucionalidad*) – wyrok nr 229-2016¹⁰⁴, wniesionym przez rząd baskijski oraz wyrok nr 7466-2015 wniesionym przez rząd kataloński¹⁰⁵.

3.1. Wymiar sprawiedliwości

W typowy dla państw demokratycznych sposób, również w Hiszpanii, władza sądownicza (*poder judicial*) razem z legislatywą i egzekutywą wchodzi w skład monteskiuszowskiego trójpodziału władzy.

W Tytule VI Konstytucji Hiszpanii pt. „O władzy sądowniczej” umieszczono kluczowe regulacje dotyczące władzy sądowniczej w Królestwie Hiszpanii. W treści art. 118 znajdziemy regulację brzmiącą: „Podporządkowanie się wyrokom i pozostałym prawomocnym orzeczeniom sędziów i sądów oraz, na ich żądanie, udzielenie pomocy w trakcie postępowania, jak i wykonywanie wyroków sądowych jest obowiązkowe”.

W art. 119 Konstytucji Hiszpanii odniesiono się do kwestii wolności od opłat. Artykuł 120 Konstytucji Hiszpanii definiuje postępowanie sądowe jako jawne (z ustawowymi wyjątkami), prowadzone co do zasady w formie ustnej, zwłaszcza w sprawach karnych oraz wykazuje konieczność przygotowania i załączenia uzasadnienia do orzeczeń, które muszą być ogłaszane na posiedzeniu jawnym.

Artykuł 121 Konstytucji Hiszpanii odnosi się do szkód powstałych na skutek pomyłki sądowej, które co do zasady dają prawo do dochodzenia odszkodowania od państwa.

Brzmienie art. 122 Konstytucji Hiszpanii jest następujące:

„1. Ustawa organiczna o władzy sądowniczej¹⁰⁶ określa tworzenie, funkcjonowanie i strukturę organizacyjną sądów i trybunałów, jak również status prawny sędziów zawodowych

¹⁰³ J. Tajadura Tejada, *La reforma de la Constitución* (arts. 166–169), [w:] *Repensar la constitución. Ideas de una reforma de la Constitución de 1978: reformas y comunicación dialógica*, red. T. Freixes Sanjuán, J. C. Gavara de Cara, vol. 1, Madrid 2016, s. 259.

¹⁰⁴ Informacje ze strony internetowej: https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/RI%20229-2016_EN.pdf, (dostęp: 12.12.2021 r.).

¹⁰⁵ Informacje ze strony internetowej: [https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%20215-2016%20EN%20\(def\).pdf](https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%20215-2016%20EN%20(def).pdf), (dostęp: 12.12.2021 r.).

¹⁰⁶ Ustawa organiczna 6/1985 z dnia 1 Lipca o Władzy Sądowniczej, *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de Julio, del Poder Judicial*, BOE 157, 02/07/1985; dalej także: u.o.w.s.

tworzących jednolitą korporację oraz status personelu pomocniczego administracji wymiaru sprawiedliwości.

2. Ich organem zwierzchnim jest Rada Główna Władzy Sądowniczej. Ustawa ustala jej status i system niełączenia członkostwa w Radzie z innymi stanowiskami oraz jej funkcje, w szczególności w zakresie powoływania, awansów, nadzoru i odpowiedzialności dyscyplinarnej.

3. Rada Główna Władzy Sądowniczej składa się z Prezesa Trybunału Najwyższego, który jej przewodniczy, oraz z dwudziestu członków powoływanych przez Króla na okres pięciu lat. Dwunastu z nich powołuje się spośród sędziów wszystkich kategorii, na zasadach ustalonych przez ustawę organiczną; czterech na wniosek Kongresu Deputowanych i czterech na wniosek Senatu, wybranych w obu wypadkach większością trzech piątych ich członków, spośród adwokatów i innych prawników o uznanej kompetencji i ponad piętnastoletniej praktyce w swoim zawodzie”.

Treść art. 123 Konstytucji Hiszpanii zawiera regulacje odnośnie Trybunału Najwyższego i jego Prezesa.

Artykuł 124 Konstytucji Hiszpanii mówi o zadaniach Prokuratury, art. 125 o skardze obywatelskiej, natomiast art. 126 o Policji sądowej. Ostatni artykuł tego Tytułu odnosi się do niełączenia funkcji prokuratorów i sędziów.

Co do funkcjonowania systemu prawnego – prawo hiszpańskie jest paradygmatem na hybrydowe połączenie między stosowaniem prawa na sposób kontynentalny oraz użycie elementów modelu anglosaskiego. Kluczowe dla transformacji hiszpańskiego systemu prawnego jest stanowisko Sądu Konstytucyjnego i jego aktywne zaangażowanie w tworzenie prawa oraz doktryna Sądu Konstytucyjnego tworzona na podstawie zasady równości w stosowaniu prawa. Co istotne, ma to ważne implikacje wskazujące na fakt, że tradycyjny podział pomiędzy prawem cywilnym a systemem *common law* nie ma już racji bytu¹⁰⁷.

W Hiszpanii zawody prawnicze mogą wykonywać tylko osoby z odpowiednim przygotowaniem prawniczym, tak by zagwarantować właściwe stosowanie prawa.

Reprezentantami zawodów prawniczych w Królestwie Hiszpanii są prokuratorzy (*fiscales*), sędziowie (*jueces*) i sędziowie trybunałów – wyższych instancji (*magistrados*), adwokaci (*abogados*), notariusze (*notarios*), urzędnicy sądowi (*letrados de la administración de justicia*), urzędnicy rejestrowi ds. rejestrów nieruchomości i rejestrów gospodarczych oraz pełnomocnicy (*procuradores*).

¹⁰⁷ A.-L. Martínez Pujalte, *Spanish Legal System: Between Statutory Legal Systems and Case Law*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2018, nr /1, s. 157–166.

Sędziowie i sędziowie trybunałów, jako jedyni wykonują w imieniu króla zadania wymiaru sprawiedliwości, przy założeniu, że sama sprawiedliwość pochodzi od narodu. Mają oni zagwarantowaną niezależność i podlegają jedynie konstytucji i prawu. Ustawa organiczna o władzy sądowniczej odnosi się do trzech kategorii sędziów – sędzia Sądu Najwyższego (*magistrado del Tribunal Supremo*), sędzia wyższego trybunału (*magistrado*) i sędzia (*juez*)¹⁰⁸.

Prokuratura (*Ministerio Fiscal*) to organ mający znaczenie konstytucyjne, z osobowością prawną oraz posiadający autonomię funkcjonalną w wymiarze sprawiedliwości. Prokuratura posiada odpowiednią strukturę, która umożliwia jej wypełnianie swoich zadań, kierując się zasadami jedności działania i hierarchii, a przede wszystkim, każdorazowo przestrzegając zasad legalności i bezstronności.

W szczególności, Prokurator Generalny (*Fiscal General del Estado*) odpowiada za kierowanie prokuraturą i reprezentowanie jej na całym terytorium Królestwa Hiszpanii. W jego kompetencjach jest wydawanie niezbędnych poleceń i instrukcji odnośnie tego, jak pracuje prokuratura tak w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, dodatkowo w jego gestii leży ogólny nadzór i działania zarządcze. Prokuratorzy to urzędnicy służby cywilnej. Ich selekcja odbywa się poprzez przeprowadzenie egzaminu konkursowego, do którego może przystąpić każdy, kto posiada dyplom ukończenia studiów prawniczych lub otrzymał stopień doktora prawa. Organizacyjnie podlegają oni Krajowej Prokuraturze Generalnej (*Fiscalía General del Estado*) i odpowiednim prokuraturom funkcjonującym w ramach wspólnot autonomicznych.

Zgodnie z regulacjami umieszczonymi w treści art. 124 u.o.w.s.:

„1. Zadaniem Prokuratury, bez uszczerbku dla zadań powierzonych innym organom, jest wspieranie działań wymiaru sprawiedliwości w obronie praworządności, praw obywateli i interesu publicznego chronionego przez ustawę, z urzędu lub na wniosek zainteresowanych stron, jak również czuwanie nad niezawisłością sądów oraz reprezentowanie przed nimi interesu społecznego.

2. Prokuratura realizuje swoje zadania za pomocą własnych organów zgodnie z zasadami jedności działania i hierarchicznej zależności oraz w każdym wypadku zgodnie z zasadami legalności i bezstronności.

3. Ustawa określa regulamin organizacyjny Prokuratury.

4. Prokurator Generalny Państwa jest powoływany przez Króla, na wniosek Rządu, po wysłuchaniu Rady Głównej Władzy Sądowniczej”.

¹⁰⁸ Ustawa organiczna 6/1985 z dnia 1 Lipca o Władzy Sądowniczej, *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de Julio, del Poder Judicial*, BOE 157, 02/07/1985; dalej: ustawa organiczna o władzy sądowniczej u.o.w.s.

Do zadań Prokuratury należy:

- czuwanie nad tym, by funkcje sędownicze wykonywane były sprawnie, zgodnie z prawem, w przewidzianych przez prawo terminach, poprzez podejmowanie niezbędnych działań, udział w postępowaniach odwoławczych oraz stosowanie innych środków;
- uczestnictwo w postępowaniu karnym poprzez dbanie o to, aby organy sądowe stosowały odpowiednie środki zabezpieczające i przeprowadzały czynności wyjaśniające mające na celu ustalenie faktów;
- uczestnictwo w określonych w przepisach prawa postępowaniach cywilnych, które dotyczą interesu publicznego lub interesu małoletnich, osób niepełnosprawnych lub osób znajdujących się w trudnej sytuacji, do momentu zapewnienia im zastępstwa procesowego na normalnych zasadach;
- wykonywanie przewidzianych w przepisach prawa zadań z zakresu odpowiedzialności karnej nieletnich, w najlepszym interesie nieletniego¹⁰⁹. Urzędnicy sądowi to członkowie wyższego korpusu urzędników systemu wymiaru sprawiedliwości. Jako urzędnicy służby cywilnej podlegają oni Ministerstwu Sprawiedliwości, jednocześnie pełnią funkcje w sposób niezależny. Wymogi stawiane urzędnikom sądowym to legitymowanie się dyplomem ukończenia studiów prawniczych, zaliczenie egzaminu konkursowego i ukończenie aplikacji w Centrum Studiów Prawniczych (*Centro de Estudios Judiciales*). Co istotne, aby dostać się na aplikację, konieczne jest zdanie egzaminu konkursowego.

Struktura hierarchiczna urzędników sądowych podlega Ministerstwu Sprawiedliwości i sekretarzom sądowym (*Secretarios de Gobierno*) każdego z wyższych trybunałów. Obowiązuje ich przestrzeganie zasad, takich samych, jak te, co obowiązują sędziów w odniesieniu do rozłączności stanowisk i zakazów.

W kompetencjach urzędników sądowych znajduje się zapewnienie wykonania wszystkich wchodzących w zakres ich uprawnień postanowień sędziów i sądów. W tej kwestii ich obowiązkiem jest bezwzględne przestrzeganie zasad legalności i bezstronności, kierowanie się autonomią i niezależnością przy wykonywaniu zadań. Te wymogi również mają zastosowanie przy poświadczaniu dokumentów sądowych oraz zapewnianiu ogólnej spójności działań i funkcjonowaniu z uwzględnieniem hierarchii w sprawowaniu wszelkiego rodzaju innych zadań.

Odpowiedzialność urzędników sądowych obejmuje też prowadzenie dokumentacji i archiwizacji. W szczególności, do ich obowiązków należy prowadzenie dokumentacji wyroków i postanowień sądu, odpowiedzialność za wszczęcie i prawidłowy przebieg postępowania sądowego, a także sprawowanie nadzoru nad pracownikami sądu. Równocześnie współpracują

¹⁰⁹ Źródło: *European e-justice, Rodzaje zawodów prawniczych*, dostępne pod adresem: https://e-justice.europa.eu/29/PL/types_of_legal_professions?SPAIN&member=1, (dostęp: 12.12.2021 r.).

z innymi organami, włączając organy administracji publicznej, a także sporządzają sądowe dane statystyczne. Do urzędników sądowych są zaliczani:

- urzędnicy sądowi (*secretario judicial*)¹¹⁰,
- urzędnicy procesowi (*gestión procesal y administrativa*)¹¹¹,
- archiwiści sądowi (*tramitadores procesales*)¹¹²,
- asystenci sądowi (*auxilio judicial*)¹¹³.

3.2. Status sędziów

Podstawowe zasady funkcjonowania sędziów znajdują się we wcześniej wspomnianym VI Tytule Konstytucji Hiszpanii pt. „O władzy sędowniczej”.

Wcześniej wspomniane zapisy art. 122 Konstytucji Hiszpanii stanowią, że ustawa organiczna o władzy sędowniczej określa tworzenie, funkcjonowanie i strukturę organizacyjną sądów i trybunałów, jak również status prawny sędziów zawodowych tworzących jednolitą korporację oraz status personelu pomocniczego administracji wymiaru sprawiedliwości. Ich organem zwierzchnim jest Rada Główna Władzy Sędowniczej. Ustawa ustala jej status i system nielączenia członkostwa w Radzie z innymi stanowiskami oraz jej funkcje, w szczególności w zakresie powoływania, awansów, nadzoru i odpowiedzialności dyscyplinarnej. Rada Główna Władzy Sędowniczej składa się z Prezesa Trybunału Najwyższego, który jej przewodniczy, oraz z dwudziestu członków powoływanych przez Króla na okres pięciu lat. Dwunastu z nich powołuje się spośród sędziów wszystkich kategorii, na zasadach ustalonych przez ustawę organiczną; czterech na wniosek Kongresu Deputowanych i czterech na wniosek Senatu, wybranych w obu wypadkach większością trzech piątych ich członków, spośród adwokatów i innych prawników o uznanej kompetencji i ponad piętnastoletniej praktyce w swoim zawodzie.

Sędziowie (*jueces*) i sędziowie wyższych trybunałów (*magistrados*) to jedni z najważniejszych przedstawicieli zawodów prawniczych w Hiszpanii – obok prokuratorów (*fiscales*), adwokatów (*abogados*), notariuszy (*notarios*), urzędników sądowych (*letrados de la administración de justicia*), urzędników rejestrowych ds. rejestrów nieruchomości i rejestrów gospodarczych oraz pełnomocników (*procuradores*).

W odniesieniu do spraw organizacyjnych, warto wspomnieć o zasadach konstytucyjnych, które stanowią, że sprawiedliwość pochodzi od narodu, a wymiar sprawiedliwości w imieniu

¹¹⁰ Źródło: *Categorías de personal judicial en la UE*, Secretario Judicial, España, informacja dostępna pod adresem: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=ad2a074c-2d74-4cca-8486-90cfe4216362>, 2014 (dostęp: 12.12.2021 r.).

¹¹¹ *Categorías de personal...*

¹¹² *Categorías de personal...*

¹¹³ *Categorías de personal....*

Króla sprawowany jest przez sędziów i sędziów wyższych trybunałów – władzę sądowniczą. To oni jako jedyni mają uprawnienia do wymierzania sprawiedliwości – nie tylko wydając orzeczenia, ale również zapewniając ich wykonanie.

Z pozycją sędziego wiąże się niezależność od pozostałych rodzajów władzy w państwie. Natomiast są oni zobligowani do przestrzegania prawa – konstytucji i innych regulacji.

Osoba, która pragnie zostać sędzią musi wykazać się wieloma osiągnięciami i zdolnościami, postępowanie kwalifikacyjne jest obiektywne i przejrzyste. Ma to na celu umożliwienie kompetentnym i utalentowanym osobom dostęp do zawodu z zachowaniem równych szans dla wszystkich obywateli, pod warunkiem, że sprostają kryteriom i posiadają odpowiednie umiejętności, wiedzę i niezbędne kwalifikacje zawodowe.

Zgodnie z brzmieniem ustawy organicznej o władzy sądowniczej wyróżnia się trzy kategorie sędziów:

- sędziów Sądu Najwyższego (*magistrado del Tribunal Supremo*),
- sędziów wyższego trybunału (*magistrado*),
- sędziów (*juez*)¹¹⁴.

Najbardziej oblegana jest rekrutacja na stanowisko sędziego. Zapisy ustawy organicznej o władzy sądowniczej stanowią, że aby zostać sędzią trzeba zdać egzamin konkursowy dla absolwentów prawa oraz ukończyć kurs w szkole prawniczej (*Escuela Judicial*).

W porównaniu z liczbą osób aplikujących na stanowiska sędziowskie – jest dużo mniej kandydatów na sędziów wyższego trybunału i sędziów Sądu Najwyższego.

W odniesieniu do obsadzania stanowisk sędziów Sądu Najwyższego – powoływani są oni przez Naczelną Radę Sądownictwa (*Consejo General del Poder Judicial*). Warunkiem dla objęcia posady jest doświadczenie na stanowisku sędziego wyższego trybunału, przynajmniej piętnastoletni staż (w tym dziesięć lat pracy w charakterze sędziego wyższego trybunału). Dodatkowo 1/5 sędziów Sądu Najwyższego jest powoływana spośród prawników mających uznane kompetencje i minimalnie piętnastoletnie doświadczenie.

Sądownictwo jest w dużej mierze podzielone terytorialnie, odpowiednio do podziału administracyjnego.

Występuje podział na:

- gminy (*municipios*),
- okręgi sądowe (*partidos judiciales*, obejmujące jedną lub kilka sąsiednich gmin znajdujących się w obrębie jednej prowincji),
- prowincje (*provincias*),
- wspólnoty autonomiczne (*Comunidades Autónomas*)¹¹⁵.

¹¹⁴ Źródło: Rodzaje profesji prawniczych – Hiszpania, *Types of legal professions Spain* https://e-justice.europa.eu/29/EN/types_of_legal_professions?SPAIN&member=1, (dostęp: 12.12.2021 r.).

¹¹⁵ Ustawa organiczna 6/1985 z dnia 1 Lipca o Władzy Sądowniczej.

Odpowiednio sądy w Hiszpanii można podzielić na:

- jednoosobowe (*Juzgados*):
 - sądy pokoju (*Juzgados de Paz*) w gminach, gdzie nie funkcjonują sądy wyższej instancji,
 - sądy pierwszej instancji i postępowania przygotowawczego (*Juzgados de Primera Instancia e Instrucción*) – poziom gminy,
 - sądy ds. przemocy wobec kobiet (*Juzgados de Violencia sobre la Mujer*).
- kolegialne (*Colegiados*):
 - audiencje (*Audiencias*),
 - trybunały (*Tribunales*)¹¹⁶.

Należy wyróżnić także funkcjonujące na poziomie prowincji sądy ds. karnych (*Juzgados de lo Penal*) i sądy ds. nieletnich (*Juzgados de Menores*) – podobnie jak i sądy penitencjarne (*Juzgados de Vigilancia Penitenciaria*), sądy ds. sporów administracyjnych (*Juzgados de lo Contencioso-Administrativo*), sądy ds. pracy i ubezpieczeń społecznych (*Juzgados de lo Social*), sądy ds. handlowych (*Juzgado de lo Mercantil*).

Wyżej wymienione sądy to najniższa instancja sądownictwa w Hiszpanii.

W odniesieniu do organów kolegialnych, to w sądownictwie hiszpańskim funkcjonują tzw. audiencje prowincjonalne (*Audiencias Provinciales*). Siedziba danej audiencji jest zlokalizowana w stolicy prowincji, gdzie sprawowana jest jurysdykcja. W swoich kompetencjach mają rozpatrywanie spraw karnych i cywilnych w trybie odwoławczym do wyroków w sądów pierwszej instancji. Skład audiencji prowincjonalnej to przewodniczący (*Presidente*) oraz minimalnie dwóch sędziów audiencji (*Magistrados*). Wyższą instancją dla audiencji prowincjonalnych jest tzw. Audiencja Narodowa (*Audiencia Nacional*), z jurysdykcją obejmującą całe terytorium Hiszpanii. Działają w jej ramach trzy Izby: Karna (*Penal*), Administracyjna (*Contencioso-Administrativo*) oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (*Social*).

Dodatkowo, w każdej wspólnocie autonomicznej działa Wyższy Trybunał Sprawiedliwości (*Tribunal Superior de Justicia*), którego skład to:

- Izba Cywilna i Karna (*Sala de lo Civil y Penal*),
- Izba Administracyjna (*Sala de lo Contencioso-Administrativo*),
- Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (*Sala de lo Social*).

W jego kompetencjach leży prowadzenie procesów prawa regionalnego poszczególnych autonomii.

Sąd Najwyższy (*Tribunal Supremo*) w Madrycie to sąd najwyższej instancji z jurysdykcją obejmującą wszystkie tereny Hiszpanii. W jego gestii jest rozpatrywanie spraw cywilnych, karnych, administracyjnych oraz dotyczących prawa pracy i ubezpieczeń społecznych¹¹⁷.

¹¹⁶ Art. 26 u.o.w.s.

¹¹⁷ Tytuł VI o władzy sądowniczej, art. 123. Konstytucja Hiszpanii.

Zgodnie z zapisami konstytucji, jest zagwarantowane, że sędzia (*juez* czy *magistrado*) jest nieusuwalny i ma zachować niezawisłość w orzekaniu podczas procesu (*proceso*). W procesie istnieją poszczególne fazy:

- wytoczenie powództwa (*demanda*) lub oskarżenie (*acusación*),
- prowadzenie procesu (w zależności od rodzaju procesu),
- wydanie wyroku (*sentencia*).

W Hiszpanii funkcjonują cztery podstawowe typy procesów:

- cywilny (*civil*),
- karny (*penal*),
- administracyjny (*contencioso-administrativo*),
- pracowniczy (*laboral*)¹¹⁸.

Procesy wojskowe (*militar*) i konstytucyjne (*constitucional*) cechują się szczególnymi wymogami i charakterem.

W odniesieniu do systemu działania – sądy i trybunały rozpatrują sprawy jedynie w przypadkach, dla których na podstawie ustawy organicznej lub innej ustawy istnieje przyznana im odpowiednia właściwość do ich rozpatrywania.

Warto zauważyć, że w strukturze organów sprawiedliwości Królestwa Hiszpanii funkcjonują jeszcze:

- Ministerstwo Sprawiedliwości (*Ministerio de Justicia*),
- Naczelna Rada Sądownictwa (*Consejo General del Poder Judicial*) odpowiedzialna za zabezpieczenie niezawisłości sędziów (*garantía de la independencia*) względem pozostałych organów władzy państwowej (art. 122 u.o.w.s.),
- Ministerstwo Prokuratury (*Ministerio Fiscal*) z Państwowym Prokuratorem Generalnym (*Fiscal General del Estado*), którego kandydaturę wysuwa Rząd a nominuje Król. Stoi on na straży prawa, występując w obronie interesów prawnych obywateli, z mocy prawa lub na wniosek pokrzywdzonego (art. 124 u.o.w.s.).

Ze względu na szczególną wagę, w tekście Konstytucji Królestwa Hiszpanii umieszczono Tytuł IX pt. „O Trybunale Konstytucyjnym” (*Tribunal Constitucional*). Rolą tego organu jest badanie zgodności aktów prawnych niższego rzędu z Konstytucją na podstawie rozpatrywania skargi na niekonstytucyjność ustaw (*recurso de inconstitucionalidad*). Ze skargą mogą wystąpić:

- Przewodniczący Rządu,
- obrońca Ludu (*ombudsman*),
- 50 deputowanych lub senatorów,
- organy wspólnot autonomicznych.

¹¹⁸ M. Supera-Markowska, *Zarys prawa hiszpańskiego i prawa polskiego*, Warszawa 2013.

Co istotne, każdy obywatel posiadający w tym interes prawny może wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego, składając skargę konstytucyjną (*recurso de amparo*) wystosowaną przeciwko aktom czy decyzjom o charakterze wykonawczym lub sądowym¹¹⁹.

Trybunał Konstytucyjny zaczął swoje funkcjonowanie od początku lat 80-tych XX wieku. Jego działania oscylują wokół kontroli konstytucyjności prawa uchwalonego przez parlament Hiszpanii i parlamenty regionalne. Jednocześnie sprawuje on kontrolę nad traktatami międzynarodowymi podpisywane przez rząd Królestwa Hiszpanii. Jego odpowiedzialność obejmuje też czuwanie nad prawidłowym przebiegiem wyborów na szczeblu parlamentarnym i samorządowym. Warto wspomnieć, że w przypadku zaistnienia sporu na linii sąd centralny – sądy regionalne albo pomiędzy różnymi sądami regionalnymi – to Trybunał Konstytucyjny podejmuje działania w charakterze rozjemcy¹²⁰. Sędziowie i sędziowie wyższych trybunałów wykonują władzę sądowniczą niezależnie od innych organów wymiaru sprawiedliwości, które w swoich kompetencjach mają wykonywanie funkcji sądowniczych lub zarządczych.

Zgodnie z przepisami prawa, sędziowie i sędziowie wyższych trybunałów ponoszą odpowiedzialność karną i cywilną oraz dyscyplinarną (ustawa organiczna o władzy sądowniczej).

Należy też poruszyć kwestie dotyczące immunitetu, które są zawarte w przepisach Rozdziału III ustawy organicznej o władzy sądowniczej pt. „Immunitet sędziego”.

W szczególności, art. 398 u.o.w.s. stanowi, że pełniący służbę czynną sędziowie trybunałów i sędziowie mogą zostać zatrzymani wyłącznie na podstawie nakazu aresztowania wydanego przez właściwego sędziego lub w przypadku ujęcia na gorącym uczynku. W tym ostatnim przypadku powinny być podjęte niezbędne środki ostrożności, a aresztowany sędzia powinien zostać niezwłocznie skierowany do najbliższego Sądu Orzekającego. O wszystkich aresztowaniach należy jak najszybciej powiadomić Przewodniczącego Sądu, któremu podlega sędzia. Organy sądowe podejmują niezbędne środki w celu zastąpienia sędziego pozbawionego wolności.

Z kolei art. 399 ust. 1 u.o.w.s. głosi, że władze cywilne i wojskowe powinny powstrzymywać się od kontaktów z sędziami i sędziami trybunałów lub wzywania ich do stawienia się przed nimi. Gdy organ cywilny lub wojskowy zażąda jakichkolwiek informacji lub oświadczeń, które mogą być przedstawione przez sędziego lub sędziego trybunału, a które nie odnoszą się do jego lub obowiązków, wniosek powinien zostać złożony oficjalnie na piśmie do odpowiednich służb.

W przypadku, gdy władze cywilne i wojskowe zwrócą się do sędziego o współpracę lub pomoc ze względu na pełnione przez niego funkcje ogólne lub jurysdykcyjne, kooperacja

¹¹⁹ M. Kłopotcka-Jasińska, *Skarga konstytucyjna w Królestwie Hiszpanii*, Warszawa 2010.

¹²⁰ Ustawa organiczna 2/1979 z dnia 3 października o Trybunale Konstytucyjnym, *Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional*, BOE 239, 05/10/1979.

ta powinna zostać nawiązana a pomoc udzielona niezwłocznie, z wyjątkiem przypadku, gdy czynność, która musi zostać wykonana, jest niezgodna z prawem lub jest szkodliwa dla sędziego lub sądu. Odmowa powinna zostać zgłoszona organowi składającemu wniosek ze wskazaniem podstaw odmowy (art. 399 u.o.w.s.).

Zgodnie z art. 400 u.o.w.s., o ile w toku postępowania karnego konieczne jest złożenie zeznań przez sędziego trybunału lub sędziego i jest to zgodne z prawem, nie mogą oni odmówić złożenia zeznań. Jeżeli władza sądownicza, przed którą składane jest takie zeznanie, jest niższa od deponenta, ten ostatni zostanie wezwany do właściwej Izby z uprzednim zawiadomieniem o dniu i godzinie przesłuchania.

3.2.1. Stanowiska funkcyjne w sądownictwie

Przy analizowaniu aspektów regulacyjnych dotyczących stanowisk funkcyjnych w sądownictwie oraz niezawisłości sędziów i niezależności sądów (tryb powoływania, odwoływania, wymogi wobec osób je pełniących, kontrola sądowa ww. decyzji) kluczowa jest treść art. 127 Konstytucji Hiszpanii:

„1. Czynni zawodowo sędziowie i prokuratorzy, nie mogą sprawować innych funkcji publicznych, ani należeć do partii politycznych lub związków zawodowych. Ustawa ustala system i sposoby zrzeszania się zawodowego sędziów i prokuratorów.

2. Ustawa ustala system niełączenia funkcji członków władzy sądowniczej z innymi funkcjami; powinien on zapewniać ich całkowitą niezawisłość”.

Co do zasady, informacje dotyczące sądownictwa i wykonywania funkcji sędziowskich znajdują się w treści ustawy organicznej o władzy sądowniczej w części: „Sądownictwo i wykonywanie funkcji sędziowskich”.

Jednocześnie przed analizą wyżej wspomnianego aktu prawnego, warto przytoczyć treść art. 117 ust. 1 Konstytucji Hiszpanii, który stanowi, że sprawiedliwość jest sprawowana dla obywateli i zarządzana w imieniu króla przez sędziów (*jueces*) i sędziów wyższych trybunałów – sędziów trybunałów (*magistrados*) – niezawisłych, niezbywalnych, odpowiedzialnych i podlegających wyłącznie Konstytucji i prawom kraju.

Zgodnie z zapisami ustawy organicznej o władzy sądowniczej wykonywanie funkcji sędziowskich, orzekanie i wykonywanie wydanych wyroków należy wyłącznie do sądów i trybunałów przewidzianych prawem i traktatami międzynarodowymi (art. 1) Dodatkowo sądy i trybunały nie pełnią innych funkcji niż określone w art. 1.

W art. 2 u.o.w.s. zapisano:

„1. Wykonywanie władzy jurysdykcyjnej, orzekanie i egzekwowanie tego, co zostało osądzone, odpowiada wyłącznie Sądom i Trybunałom określonym przez prawo i traktaty międzynarodowe.

2. Sądy i Trybunały nie wykonują żadnych innych funkcji niż te wskazane w poprzednim ustępie oraz takie inne funkcje, które są im wyraźnie przypisane przez prawo w celu zagwarantowania jakiegokolwiek prawa”.

Kluczowy jest zapis art. 4 u.o.w.s., który mówi, że właściwość sądów rozciąga się na wszystkie osoby, sprawy i całe terytorium Hiszpanii, zgodnie z Konstytucją i innymi regulacjami prawnymi Hiszpanii. Równie istotna jest treść zawarta w art. 4a. u.o.w.s. – sędziowie i sądy wykonują prawo Unii Europejskiej zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W przypadku, gdy sądy postanowią skierować wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na szczeblu europejskim, uczynią to zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, we wszystkich przypadkach w drodze orzeczenia, po uprzednim wysłuchaniu strony.

W dalszej części (art. 5 u.o.w.s.) podkreślana jest waga Konstytucji Hiszpanii – jest ona najwyższym aktem w systemie prawnym i wiąże w każdym postępowaniu wszystkie sądy i trybunały, które będą interpretować prawo i przepisy zgodnie z przepisami i zasadami konstytucyjnymi zgodnie z interpretacją nadaną im przez uchwały hiszpańskiego Trybunału Konstytucyjnego¹²¹. Gdy Trybunał uzna, że w postępowaniu treść ustawy, której zastosowanie jest niezbędne do osiągnięcia rozstrzygnięcia w toku tego postępowania, może być sprzeczna z Konstytucją, skieruje on sprawę do Trybunału Konstytucyjnego zgodnie z postanowieniami ustawy o prawie publicznym. W przypadku braku możliwości dostosowania kolizyjnego przepisu do ram konstytucyjnych, Trybunał złoży zarzut niekonstytucyjności. We wszystkich przypadkach, w których zgodnie z prawem przysługuje skarga kasacyjna, podstawą jej wniesienia będzie naruszenie przepisu konstytucyjnego. W takim przypadku Sąd Najwyższy rozpozna ją w kasacji, bez względu na charakter pozwu, prawo właściwe i podział jurysdykcyjny.

Artykuł 5bis u.o.w.s. umożliwia wniesienie skargi rewizyjnej do Sądu Najwyższego na prawomocnego orzeczenia sądu, zgodnie z przepisami proceduralnymi sądu, jeżeli Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem któregoś z praw uznanych w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka

¹²¹ Ustawa organiczna 2/1979 z dnia 3 października o Trybunale Konstytucyjnym, *Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional*, BOE 239, 05/10/1979.

i Podstawowych Wolności¹²² oraz w Protokołach do niej, o ile naruszenie to, ze względu na swój charakter i wagę, wywołuje skutki, które trwają i nie mogą być zakończone inaczej niż w drodze takiej rewizji.

Skarga na rewizję od prawomocnego orzeczenia sądowego może być wniesiona do Sądu Najwyższego,

Prawodawca hiszpański w treści art. 6 u.o.w.s. umieścił zapis, że sądy i trybunały nie stosują przepisów sprzecznych z przepisami Konstytucji, prawem lub naruszających hierarchię porządku prawnego.

Na uwagę zasługuje podkreślenie w art. 17 w tytule I rozdziału drugiego Konstytucji Hiszpanii dotyczącym katalogu praw i wolności, które wiążą wszystkich sędziów i sądy oraz są gwarantowane przez ochronę przyznaną przez sądy. Ustawodawca także w art. 53 ust. 2 Konstytucji Hiszpanii akcentuje, że prawa określone w rozdziale drugim Konstytucji Hiszpanii powinny być uznawane w każdym wypadku zgodnie z ich treścią konstytucyjną i żadna uchwała sądu nie może ich w jakikolwiek sposób ograniczać, naruszać lub zawieszać stosowania ich treści. Sędziowie i sądy będą chronić uzasadnione prawa i interesy jednostek i grup, aby uniknąć sytuacji, kiedy obywatele są pozbawieni prawa do obrony. W celu ochrony praw grup obywateli, przed sądami mogą wystąpić stowarzyszenia, podmioty i organy, które zostały poszkodowane lub są prawnie upoważnione do obrony i wspierania tych praw.

Artykuł 8 u.o.w.s. koncentruje się na pozycji sądów, jako instytucji sprawujących nadzór nad regulacjami wydawanymi przez organy administracji, zapewniając tym samym przestrzeganie prawa przez organy administracji rządowej i podporządkowanie ich działania osiągnięciem prawnych celów¹²³. Jest to też gwarancja stabilności sytuacji bezpieczeństwa w Hiszpanii.

Regulacje dotyczące struktury sądów okręgowych (trybunałów, *tribunales*) i funkcji sędziów okręgowych (sędziów trybunałów) są przedstawione w treści art. 81 u.o.w.s..

Zgodnie z tym przepisem, trybunały w postaci Sądów Prowincji (Okręgowych) (*Audiencias Provinciales*) składają się z jednego Prezesa i dwóch lub więcej sędziów. Mogą być również podzielone na dwa lub więcej wydziałów o tej samej strukturze, gdzie Prezes Sądu Prowincji (Okręgowego) przewodniczy jednemu z tych wydziałów, co określa na początku swojej kadencji. Jeżeli ze względu na małą ilość spraw rozpoznawanych przez Sąd Prowincji (Okręgowy) wskazane jest zmniejszenie składu osobowego, może on składać się z jednego lub dwóch sędziów, w tym Prezesa Rady Zarządzającej Sądu. W takim przypadku Sąd Prowincji zostanie oddelegowany do przeprowadzenia dochodzenia w trybie prejudycjalnym i postępowania orzekającego w liczbie sędziów wymaganej od Wysokiego Trybunału Sprawiedliwości. W tym

¹²² Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

¹²³ Art. 8 u.o.w.s.

celu Rada Zarządzająca Sądu określi grafik na każdy rok sądowy. Podobnie tam, gdzie pojawi się taka potrzeba wynikająca z optymalizacji wymierzania sprawiedliwości, sekcje Sądu Prowincji mogą składać się z czterech lub więcej sędziów wyższych trybunałów. W dalszej części regulacja mówi o powołaniu sędziów do różnych sekcji, które będzie dokonywane w oparciu o przesłanki funkcjonalne, o ile sekcje te nie należą do różnych wydziałów lub obszarów specjalistycznych. Gdyby tak było, alokacji funkcjonalnej można dokonać tylko między tymi samymi działami lub obszarami specjalizacji.

Co do zasady, mianowanie sędziów odbywa się zgodnie zapisami ustawy organicznej o władzy sądowniczej.

Punktem wyjścia dla rozważań o statusie sędziego w Hiszpanii jest artykuł 15 u.o.w.s.:

„Sędziowie i sędziowie trybunałów mogą być usuwani, zawieszani, przenoszeni lub przechodzą w stan spoczynku tylko w zależności od okoliczności i z zastrzeżeniem gwarancji ustanowionych przez prawo”¹²⁴.

W art. 16 ust. 1 u.o.w.s. zapisano, że sędziowie i sędziowie trybunałów ponoszą odpowiedzialność karną i cywilną. Dodatkowo, na zasadach określonych w ustawie odpowiadają również dyscyplinarnie.

Istotnym aspektem są kwestie wyłączenia sędziów, które zostały ujęte przez ustawodawcę w Rozdziale V pt. „Wstrzymanie się od orzekania i wyłączenie”¹²⁵.

W szczególności, treść artykułu 217 stanowi, że sędzia lub sędzia trybunału, który znajduje się w jakiegokolwiek prawnej okoliczności dyskwalifikującej do orzekania, powinien powstrzymać się od rozpatrzenia pozwu bez oczekiwania na formalne odwołanie.

Wyłączenie sędziego może mieć miejsce wyłącznie:

1. W postępowaniach cywilnych, pracowniczych i sporno-administracyjnych prowadzonych na wniosek strony czy Prokuratora Krajowego, chyba że z uwagi na charakter praw omawianych w postępowaniu sądowym jego interwencja byłaby pożądana lub obowiązkowa;
2. W postępowaniu karnym na wniosek prokuratora generalnego, prokuratora ds. obywatelstwa, oskarżyciela prywatnego lub skarżącego, powoda, oskarżonego lub sprawcę, lub sprawców czynu niedozwolonego¹²⁶.

Podstawy wstrzymania się lub odmowy orzekania, w odpowiednich przypadkach są następujące¹²⁷:

¹²⁴ Art 15 u.o.w.s.

¹²⁵ Art. 217–228 u.o.w.s.

¹²⁶ Art. 218 u.o.w.s.

¹²⁷ Art. 219 u.o.w.s.

- 1.ª. Kiedy istnieją więzy małżeńskie lub podobna faktyczna sytuacja, pokrewieństwo lub powinowactwo do drugiego stopnia z którąkolwiek ze stron lub przedstawicielem prokuratury zaangażowanym w sprawę lub postępowanie sądowe.
- 2.ª. Kiedy istnieją więzy małżeńskie lub podobna faktyczna sytuacja, pokrewieństwo lub powinowactwo do drugiego stopnia z radcą prawnym lub pełnomocnikiem sądowym którejkolwiek ze stron zaangażowanych w sprawę lub postępowanie sądowe.
- 3.ª. Jeżeli sędzia pełnił obowiązki kuratora lub kurateli w stosunku do którejkolwiek ze stron lub był podopiecznym lub pod opieką którejkolwiek z nich.
- 4.ª. Jeżeli skarga lub oskarżenie formalne zostało złożone przez którąkolwiek ze stron działającą jako materialny sprawca przestępstwa lub wykroczenia, pod warunkiem, że skarga ta lub oskarżenie było podstawą postępowania karnego i pod warunkiem, że ich wynikiem nie był wyrok absolutny lub umorzenie postępowania.
- 5.ª. Jeżeli sędzia został ukarany wskutek środków dyscyplinarnych wnioskowanych lub wniesionych przez którąkolwiek ze stron.
- 6.ª. Jeżeli sędzia występował jako doradca prawny lub pełnomocnik którejkolwiek ze stron lub sporządził opinię biegłego w postępowaniu lub działał w charakterze prokuratora, adwokata, biegłego lub świadka.
- 7.ª. Jeżeli sędzia był skarżącym lub oskarżycielem którejkolwiek ze stron.
- 8.ª. Jeśli sędzia ma jakiekolwiek toczące się postępowanie z którąkolwiek ze stron.
- 9.ª. Jeżeli ze strony sędziego występuje bliska przyjaźń lub niechęć wobec którejkolwiek ze stron.
- 10.ª. Jeżeli istnieje bezpośredni lub pośredni interes sędziego w sprawie lub w postępowaniu.
- 11.ª. Jeżeli sędzia brał udział w dochodzeniu w postępowaniu karnym lub wydał orzeczenie w poprzedniej instancji procesowej lub sądowej.
- 12.ª. Jeżeli którąkolwiek ze stron była podwładnym sędziego, który ma podjąć decyzję w sprawie.
- 13.ª. Jeśli miało miejsce pełnienie funkcji publicznych lub zajmowanie jakiegokolwiek urzędu lub podejmowanie zatrudnienia, w którym sędzia lub sędzia pokoju był bezpośrednio lub pośrednio zaangażowany w przedmiot niniejszego pozwu lub brał udział w innym postępowaniu z nim związanym.
- 14.ª. W tych postępowaniach, w których uczestniczy Administracja Publiczna, jeżeli sędzia lub sędzia trybunału znajduje się w podobnej sytuacji w stosunku do funkcjonariusza publicznego, który wydał orzeczenie lub zawiadomił o tym, co spowodowało wszczęcie postępowania, jak przewidziano w okolicznościach dyskwalifikujących 9, 12, 13 i 15 niniejszego artykułu.

15.ª. Istnieją więzy małżeńskie lub podobny związek emocjonalny *de facto*, pokrewieństwo czy powinowactwo do drugiego stopnia z sędzią lub sędzią trybunału, który wydał uchwałę lub który był zaangażowany w postępowanie prowadzące do odwołania lub do dalszego etapu postępowania.

16.ª. Jeżeli sędzia lub sędzia trybunału pełnił funkcję publiczną i w jej trakcie został zaznajomiony z przedmiotem sprawy w stopniu, w jakim szkodziłoby to bezstronnemu osądowi.

Ważne są zapisy art. 221 u.o.w.s., w którym ustawodawca odnosi się do kroków podejmowanych przez sędziów w aspekcie wstrzymania się od udziału w sprawie. Sędzia lub sędzia trybunału powinien poinformować o swojej decyzji o wstrzymaniu się od udziału w sprawie sekcję lub wydział, do którego należy oraz organ sądowy, któremu odpowiada właściwość funkcjonalna do rozpatrywania apelacji od wyroków wydanych przez sędziego. Zawiadomienie o wstrzymaniu się powinno zostać złożone na piśmie z uzasadnieniem, gdy tylko zaistnieje okoliczność dyskwalifikująca.

Organ właściwy do podjęcia decyzji o wstrzymaniu się od udziału w sprawie wydaje decyzję w terminie 10 dni. Jej wydanie zawiesza tok postępowania do czasu podjęcia decyzji w sprawie wstrzymania lub upływu terminu ustalonego na jej wydanie. (...). Jeżeli sekcja lub wydział lub organ sądowy, o którym mowa w ustępie 1 art. 221 u.o.w.s., nie uzna decyzji o wstrzymaniu się za usprawiedliwioną, nakazuje sędziemu lub sędziemu trybunału dalsze rozpatrywanie sprawy, bez uszczerbku dla prawa stron do wniesienia sprzeciwu. Po otrzymaniu decyzji sędzia lub sędzia trybunału wydaje orzeczenie kończące zawieszenie postępowania. Jeżeli powołanie się na wstrzymanie się od udziału w sprawie zostanie uznane przez organ właściwy zgodnie z ust. 1 za uzasadnione, sędzia wstrzymujący się wyda orzeczenie rozstrzygające zrzeczenie się jurysdykcji i postanowienie o skierowaniu postępowania do zastępującego go sędziego. Gdy sędzia jest członkiem organu kolegiального, orzeczenie zostanie wydane przez sekcję lub wydział, do którego należy. Decyzja dotycząca wstrzymania się od udziału w sprawie nie podlega odwołaniu. W każdym razie zawieszenie postępowania kończy się z chwilą otrzymania przez nowo wyznaczonego sędziego akt i spisu sądowego lub objęcia urzędu w organie kolegiальnym lub wydziale, w którym wstrzymujący się sędzia pełnił funkcję.

Zapisy artykułu 222 u.o.w.s. odnoszą się do powiadamiania strony o wnioskach wstrzymujących się od udziału w postępowaniu – podaje się tam nazwisko sędziego lub sędziego trybunału, który ma zastąpić byłego sędziego.

Wyłączenie musi być zgłoszone, gdy tylko znane są okoliczności, które do niego doprowadziły, w przeciwnym razie nie zostanie wysłuchane.

Na podstawie art. 223 u.o.w.s. oddalone zostaną zarzuty:

1. zgłoszone później niż w terminie 10 dni od dnia ogłoszenia pierwszej uchwały o tożsamości sędziego lub sędziego starszego, wobec którego zgłoszono sprzeciw, jeżeli wiedza o podstawach do sprzeciwu istniała przed tym zawiadomieniem;

2. kiedy wniosek o umorzenie został złożony w toku postępowania, a podstawy wniosku o usprawiedliwienie były znane przed etapem procesowym, na którym został złożony wniosek;

Wnioski o wyłączenie należy składać na piśmie z wyraźnym wskazaniem podstawy prawnej i załączeniem wystarczających na to dowodów. Wniosek ten musi być podpisany przez radcę prawnego i pełnomocnika sądowego, jeśli uczestniczą w postępowaniu, przez zainteresowaną stronę lub przez osobę trzecią, jeśli ta ostatnia jest niepiśmienna. W każdym przypadku pełnomocnik sądowy dołącza specjalne pełnomocnictwa do złożenia wniosku o wyłączenie. Jeżeli w postępowaniu nie uczestniczy radca prawny ani pełnomocnik sądowy, strona występująca o wyłączenie musi stawić się w sekretariacie Sądu i je zatwierdzić.

Po złożeniu wniosku o wyłączenie, jego treść zostaje przekazana pozostałym stronom postępowania, które mają łącznie trzydniowy termin na wskazanie, czy zgadzają się lub nie zgadzają z wniesionym wnioskiem, czy też mają wiedzę o jakichkolwiek innych podstawach wyłączenia. Strona, która w tym czasie nie wniesie wniosku o wyłączenie, nie może tego uczynić później, chyba że wyraźnie wykaże, że w tym czasie nie wiedziała o istnieniu nowych podstaw do wyłączenia.

W następnym dniu roboczym po upływie wskazanego trzydniowego terminu sędzia przyjmuje lub oddala wniosek o wyłączenie (art. 223 u.o.w.s.).

Według art. 224 u.o.w.s. wnioski o wyłączenie rozpatrują sędziowie (*jueces*) i sędziowie trybunałów (*magistrados*), odpowiednio:

- wyłączenie z wyrokowania Prezesa lub sędziego Sądu Najwyższego – będzie oceniane przez sędziego wydziału, do którego należy sędzia poddawny ocenie, zgodnie z wykazem sędziów wymienionych według starszeństwa;
- wyłączenie Prezesa Sądu Prowincji (Sądu Okręgowego) będzie oceniane przez sędziego Wydziału Cywilnego lub Karnego Sądu Wyższego Trybunału Sprawiedliwości Wspólnoty Autonomicznej na podstawie listy sędziów wymienionych według starszeństwa;
- wyłączenie sędziego (*magistrado*) Sądu Prowincji będzie oceniane przez innego sędziego tego samego sądu na podstawie spisu sędziów ze starszeństwa, pod warunkiem, że nie należy on do tego samego wydziału, co sędzia zaskarżony;
- w przypadku, gdy wszyscy sędziowie wydziału kolegiального podlegają wnioskowi o wyłączeniu, ocena wniosku przypada sędziemu tego samego sądu, wyznaczonemu na podstawie spisu sędziów ze starszeństwa, pod warunkiem, że nie jest on również objęty wnioskiem o wyłączenie;
- wyłączenie sędziego (*juez, magistrado*) będzie oceniane przez sędziego organu kolegiального (*magistrado*), który w apelacji dokonuje przeglądu swoich orzeczeń według spisu sędziów wymienionych według starszeństwa;

- wyłączenie sędziów pierwszej instancji i sądu pokoju lub kilku z nich – sędzia wyznaczony na podstawie spisu sędziów zgodnie z zasadą starszeństwa.

Staż pracy określa stopień w hierarchii sędziowskiej.

W przypadkach, w których nie jest możliwe przestrzeganie wyżej wymienionych zasad, Rada Zarządzająca odpowiedniego Sądu wyznacza sędziego śledczego, zapewniając, że powinien on mieć wyższą rangę lub przynajmniej mieć dłuższy staż pracy niż sędzia lub sędziowie pokoju, których dotyczy wnioski o wyłączenie (art. 224 ust. 2 u.o.w.s.).

W dniu (lub następnym dniu roboczym), w którym upływa termin, o którym mowa w art. 223 ust. 3 u.o.w.s. sprawa zostanie skierowana do nowo wyznaczonego sędziego, któremu przekazuje się też dowody i dokumenty dotyczące sprawy (art. 225 u.o.w.s.).

W postępowaniu prowadzonym w trybie rozprawy ustnej, bez względu na charakter jurysdykcji rozpoznającej właściwość, a także w przypadku wykroczeń, jeżeli sędzia, co do którego pojawił się wniosek o wyłączenie, nie uwzględni na tej rozprawie podstaw do sprzeciwu, postępowanie sądowe zostanie skierowane do sędziego śledczego, a sprawa główna pozostanie w zawieszeniu. Sędzia śledczy wezwie strony do stawienia się przed nim w określonym dniu i godzinie w ciągu najbliższych pięciu dni, a po wysłuchaniu stron i przeprowadzeniu postępowania dowodowego zdecyduje postanowieniem sądu, czy wniosek o wyłączenie zostanie uwzględniony. Wyłączenie sędziów lub sędziów pokoju po dacie rozprawy będzie zgodne z postanowieniami artykułów 190 do 192 Kodeksu postępowania cywilnego (art. 226 u.o.w.s.).

Na mocy zapisów art. 227 u.o.w.s. wnioski o wyłączenie rozpatruje:

- wydział przewidziany w art. 61 tej ustawy, gdy skarga dotyczy Prezesa Sądu Najwyższego (SN), Wydziału lub dwóch sędziów tego samego Wydziału SN;
- właściwy wydział Sądu Najwyższego w przypadku skargi dotyczącej jednego z jego sędziów. W tym celu sędzia objęty wnioskiem nie będzie zasiadał w składzie orzekającym;
- wydział przewidziany w art. 69, gdy skarga dotyczy Prezesa Sądu Wyższej Instancji, jednego z jego Wydziałów lub dwóch lub więcej sędziów tego samego Wydziału;
- właściwe wydziały Sądu Najwyższego, gdy jego sędziowie są przedmiotem postępowania przed sądem, zgodnie z art. 68 tej ustawy;
- wydział, o którym mowa w art. 77 niniejszej ustawy, gdy Prezes Sądu Najwyższego, Prezes któregośkolwiek z jego wydziałów lub Prezes Sądu Prowincji z siedzibą na terytorium odpowiedniego Regionu Autonomicznego są przedmiotem wniosku, oraz podobnie w odniesieniu do sędziów tego samego wydziału sądów wyższych lub dwóch lub więcej sędziów z tej samej sekcji w sądzie prowincjonalnym. Sędzia objęty wnioskiem nie może zasiadać w składzie orzekającym i zostanie zastąpiony w trybie określonym w niniejszej ustawie;

- właściwy wydział Sądu Najwyższego, gdy którykolwiek z jego sędziów jest oskarżony. W tym celu sędzia objęty skargą nie może zasiadać w składzie orzekającym;
- w przypadku, kiedy sędzia objęty wnioskiem o wyłączenie zasiada w sądzie Prowincji (okręgowym), sam sąd Prowincji wyłącza go; jeśli składa się z dwóch lub więcej sekcji, wniosek rozpoznaje ta sekcja, w której sędzia nie zasiada, lub sekcja następująca po tej, w której zasiada sędzia;
- wnioski o wyłączenie skierowane do sędziego sądu pierwszej instancji lub sądu śledczego, sądu gospodarczego, sądu śledczego, karnego, sądu dla nieletnich, sądu ds. zwolnień warunkowych, sądu administracyjnego lub sądu pracy będą rozpatrywane przez odpowiednią sekcję sądu Prowincji (okręgowego) lub przez wydział wyższej instancji Trybunału Sprawiedliwości, który rozpoznaje ich wnioski w postępowaniu odwoławczym, a jeśli było ich kilka, zostanie utworzony spis, poczynawszy od sekcji lub wydziału o najniższym numerze;
- jeżeli sędzia, objęty wnioskiem o wyłączenie jest sędzią pokoju, wniosek będzie rozpatrywany przez sędziego śledczego dla tego wniosku.

Treść artykułu 228 u.o.w.s. jest również istotna. W piśmie oddalającym wniosek o ponowne rozpoznanie powództwa z powodu konieczności wyłączenia sędziego, na stronę, która wystąpiła z wnioskiem o wyłączenie, zostanie nałożony obowiązek zapłaty kosztów sądowych, chyba że wystąpią wyjątkowe okoliczności. Postanowienie o odmowie wyłączenia sędziego wynika z wniesienia wniosku w złej wierze przez stronę o jego wyłączenie może skutkować karą w wysokości od 180 do 1600 euro. Jeżeli natomiast uzna się, że istnieją podstawy do wyłączenia, to sędzia zastępczy ustanowiony ustawą będzie procedował w danym postępowaniu sądowym.

3.2.2. Stan spoczynku sędziego

Zgodnie z regulacjami ustawy organicznej o władzy sędziowskiej sędziowie nie są mianowani dożywotnio. Istnieją też regulacje prawne podobne do polskiego przejścia sędziego w stan spoczynku – w Hiszpanii sędziowie idą *de facto* na emeryturę. Wynika to z faktu, że sędziowie w Hiszpanii, przechodząc na emeryturę, tracą swój status zgodnie z regulacjami art. 379 ust. 1 lit. f) u.o.w.s.

W szczególności, pełna treść art. 379 ma brzmienie:

„1. Sędziowie i sędziowie wyższych instancji tracą swój status w następujących przypadkach:

- a) Jeśli zrezygnują z kariery sędziowskiej. Okoliczności przewidziane w artykułach 322 i 357(3) mają zastosowanie.

b) Z powodu utraty obywatelstwa hiszpańskiego.

c) Na mocy sankcji dyscyplinarnej, która pociąga za sobą usunięcie ich z wykonywania zawodu sędziego.

d) Jeżeli zostali skazani za jakiekolwiek przestępstwo popełnione rozmyślnie i z tego powodu zostali osadzeni w więzieniu. Jeżeli okres skazania nie przekracza sześciu miesięcy, Naczelna Rada Sądownictwa w związku z popełnionym przestępstwem może w uzasadnionych przypadkach zastąpić utratę statusu sędziego sankcją przewidzianą w artykule 420 ust. 1 lit.d).

e) Jeżeli pojawia się u nich niepełnosprawność powodująca niezdolność do pracy bądź wykonywania obowiązków zawodowych, z wyjątkiem sytuacji, gdy kwalifikują się do przejścia na emeryturę.

f) Z powodu przejścia na emeryturę.

2. Usunięcie sędziego na zasadach przewidzianych w lit. b), c), d) i e) niniejszego artykułu będzie wymagało wszczęcia postępowania i powiadomienia Prokuratora Krajowego”.

W odniesieniu do przesłanek odejścia sędziego na emeryturę art. 385 u.o.w.s. stanowi, że sędziowie i sędziowie wyższych trybunałów przechodzą na emeryturę tylko:

1. kiedy osiągną wiek emerytalny;
2. jeżeli są w stanie trwałej niepełnosprawności, co uniemożliwia im wykonywanie swoich obowiązków.

Odnosząc się do trybu i wieku przejścia na emeryturę, należy zwrócić się do zapisów artykułu 386¹²⁸, gdzie się podkreśla, że zakończenie pracy dla sędziów i sędziów trybunałów ze względu na wiek jest obowiązkowe i jest zarządzane z odpowiednim wyprzedzeniem, aby zapewnić skuteczne zrzeczenie się stanowiska po osiągnięciu wieku siedemdziesięciu lat. Organem decyzyjnym w zakresie przedłużenia czynnej służby sędziego po osiągnięciu wieku przejścia w stan spoczynku jest Naczelna Rada Sądownictwa. Do Rady, przed upływem dwóch miesięcy od daty obowiązkowego przejścia w stan spoczynku wynikającego z wieku, można złożyć wniosek o przedłużenie pobytu w służbie czynnej do maksymalnego wieku 72 lat. Wniosek ten jest wiążący dla Naczelnej Rady Sądownictwa i może ona

¹²⁸ Art. 379 u.o.w.s.

odmówić jedynie w przypadku, gdy składający petycję nie spełnia wymagań dotyczących wieku lub gdy wniosek zostanie złożony bez uwzględnienia wyżej wymienionego terminu (ust. 1 art. 386).

Zapisy ust. 2 art. 386 u.o.w.s. przewidują, że możliwe jest pójście na emeryturę w wieku 65 lat, jeżeli wystąpi się o to do Naczelnej Rady Sądownictwa z sześciomiesięcznym wyprzedzeniem, niezależnie od innych przewidzianych prawem możliwości wcześniejszego dobrowolnego przejścia na emeryturę.

Istotne jest, że sędziowie i sędziowie trybunałów zachowują honory i formy zwracania się do nich stosownie do kategorii zajmowanej w momencie przejścia na emeryturę (ust. 3 art. 386 u.o.w.s.).

Należy również przytoczyć treść następnego przepisu u.o.w.s. – art. 387, w którym uregulowano aspekty przejścia w stan spoczynku wynikającego z innych przesłanek. W ust. 1 tego artykułu stwierdza się, że:

„Jeżeli sędzia trybunału lub sędzia jest w stanie trwałej niezdolności do pracy, odpowiednia Rada Naczelna na wniosek prokuratora lub wnioskodawcy przedłoży Naczelnej Radzie Sądownictwa wniosek o jego przejście w stan spoczynku”¹²⁹.

Po raz kolejny podkreślono właściwość Naczelnej Rady Sądownictwa w odniesieniu do decydowania, czy dany sędzia może przejść w stan spoczynku.

W ustępie 2 art. 387 u.o.w.s. uregulowano, że postępowanie dotyczące przejścia w stan spoczynku z tytułu trwałej niezdolności do pracy może zostać wszczęte przez Naczelną Radę z urzędu lub na wniosek Prokuratora Krajowego.

Natomiast w art. 3 podnosi się, że sędziowie w stanie spoczynku z powodu trwałej niezdolności do pracy mogą zostać przywróceniu do pracy i powrócić do czynnej służby, jeżeli udowodni się, że ustały przyczyny przejścia w stan spoczynku.

Zapisy dotyczące postępowanie w sprawie usunięcia, przeniesienia, przejścia w stan spoczynku z powodu trwałej niezdolności do pracy i przywrócenia do pracy znajdują się w treści art. 388 u.o.w.s., zgodnie z którym, takie postępowanie wymaga wysłuchania zainteresowanego oraz przedstawienia sprawozdania Prokuratora Generalnego i właściwego wydziału Sądu Najwyższego, niezależnie od innych okoliczności, które można wziąć pod uwagę, chociaż ostateczna decyzja należy do Naczelnej Rady Sądownictwa.

W odniesieniu do niezależności, w rozumieniu finansowym, należy przybliżyć zapisy zawarte w Rozdziale V ustawy organicznej o władzy sądowniczej pt. „Niezależność Finansowa” – art. 402 u.o.w.s., o treści:

¹²⁹ Art. 379 u.o.w.s.

„1. Państwo gwarantuje niezależność finansową sędziów i sędziów trybunałów poprzez wynagradzanie ich adekwatnie do pełnionych przez nich funkcji sędziowskich.

2. (Państwo – przypis Autorek) [z]apewni również system zabezpieczenia społecznego, który będzie chronił sędziów i sędziów trybunałów oraz ich rodziny w okresie ich czynnej służby oraz na emeryturze”.

Zgodnie z zapisami art. 411–413 u.o.w.s., sędziowie ponoszą odpowiedzialność cywilną za szkody umyślnie wyrządzone podczas wykonywania swoich obowiązków. Warto nadmienić, że powództwo cywilne przeciwko danemu sędziemu może nastąpić dopiero po zamknięciu postępowania, co do którego powstała szkoda.

Sędziowie ponoszą też odpowiedzialność karną. Postępowania w sprawie odpowiedzialności karnej przeciwko sędziemu można wszcząć albo na mocy postanowienia właściwego sądu, albo na podstawie skargi złożonej przez prokuratora, pokrzywdzonego/pokrzywdzonych, albo w drodze powództwa powszechnego w interesie publicznym. Artykuły 398–400 u.o.w.s. stanowią, że sędziowie pełniący służbę mogą zostać zatrzymani wyłącznie na mocy postanowienia właściwego sądu lub w przypadku popełnienia przestępstwa. Postępowanie karne przeciwko sędziemu musi zostać wszczęte albo przed właściwym sądem wyższej instancji, albo przed Sądem Najwyższym. Zależy to od hierarchicznej pozycji danego sędziego.

Od 1998 r. wydano 8 wyroków skazujących za nadużycie urzędu sędziego. W latach 1988–2013 toczyło się 5 spraw sądowych, w których sędziowie byli oskarżeni o przestępstwa związane z korupcją. We wszystkich tych przypadkach Naczelna Rada Sądownictwa zdecydowała o czasowym zawieszeniu w czynnościach sędziów, których sprawy dotyczyła, po wniesieniu aktu oskarżenia i zarządzeniu otwarcia rozprawy przez właściwy sąd. W jednej z nich oskarżony sędzia został uniewinniony prawomocnym orzeczeniem Izby Karnej Sądu Najwyższego.

W odniesieniu do sędziów zastosowanie ma także odpowiedzialność dyscyplinarna za naruszenie obowiązków etycznych (np. niezgodność) lub zawodowych (np. nieuzasadniona zwłoka). Jest to szczegółowo uregulowane w art. 417–419 u.o.w.s.¹³⁰, w którym wyróżniono trzy kategorie naruszeń:

- drobne wykroczenia (*faltas leves*, art. 419) (np. nieuzasadniony urlop służbowy na jeden lub dwa dni),
- poważne wykroczenia (*faltas graves*, art. 418) (np. brak szacunku dla przełożonych, utrudnianie przeprowadzania czynności kontrolnych, nieuzasadniona odmowa, itp.) oraz

¹³⁰ Art. art. 417– 419 u.o.w.s.

- bardzo poważne wykroczenia (*faltas muy graves*, art. 417) (np. przynależność do partii politycznych lub związków, brak poszanowania zasad dla przyznawania stanowisk, nadużycie władzy itp.).

Drobne wykroczenia są karane ostrzeżeniami lub grzywnami, poważne wykroczenia są karane grzywną do 6000 euro, zaś bardzo poważne wykroczenia są karane usunięciem z urzędu/zawieszeniem lub zwolnieniem z pełnienia funkcji sędziego.

Co do zasady, wszczęcie postępowania dyscyplinarnego jest obowiązkowe w przypadku wszystkich rodzajów przewinień dyscyplinarnych (w tym drobnych przewinień dyscyplinarnych), z wyjątkiem sytuacji, gdy zasadne jest zastosowanie kary upomnienia. Ten rodzaj sankcji może zostać nałożony bezpośrednio przez prezesów sądów lub Kolegium Rządowe Sądów w drodze krótkiego postępowania po wysłuchaniu zainteresowanego sędziego.

We wszystkich innych przypadkach, na mocy ustawy organicznej o władzy sędziowskiej, która wprowadziła instytucję Rzecznika Dyscyplinarnego (*Promotor de la Acción Disciplinaria*)¹³¹ – organu właściwego do wszczynania postępowań dyscyplinarnych, możliwe jest zrobienie tego z urzędu, na wniosek obywatela lub na wniosek Zgromadzenia Plenarnego Naczelnej Rady Sądownictwa.

Zgodnie z art. 605 u.o.w.s., Rzecznik Dyscyplinarny jest odpowiedzialny za przyjmowanie skarg, uzyskiwanie oświadczeń zainteresowanego sędziego i rozstrzyganie w ich świetle, czy istnieją wystarczające zarzuty przeciwko sędziemu, aby wszcząć postępowanie dyscyplinarne. O ile zaistniałyby takie przesłanki, to Rzecznik kieruje sprawę do Komisji Dyscyplinarnej.

Kadencja Rzecznika trwa 5 lat i powoływany on jest spośród sędziów Sądu Najwyższego lub sędziów z ponad 25-letnim doświadczeniem.

Przy orzekaniu w sprawach dyscyplinarnych Naczelna Rada Sądownictwa (Komisja Dyscyplinarna) jest uprawniona do nakładania sankcji na osoby sprawujące funkcje sędziowskie za poważne i bardzo poważne naruszenia. Sankcję w postaci zwolnienia sędziego może nałożyć wyłącznie Zgromadzenie Plenarne Rady Generalnej Sądownictwa¹³².

Orzeczenia Naczelnej Rady Sądownictwa podlegają kontroli sądowej przed III Izbą Sądu Najwyższego. Dyscyplinarny organ prawny Rady Federalnej Sądownictwa zajmuje się wyłącznie wykonywaniem funkcji orzeczniczych (nieuzasadniona zwłoka, nadużycie władzy, niezgodności itp.) i nie może w żaden sposób wpływać na sprawy jurysdykcyjne, czyli merytoryczną treść orzeczeń sądowych. Jeżeli postępowanie dyscyplinarne i karne toczą się równolegle, istnieje zasada, zgodnie z którą orzeczenie dyscyplinarne musi zostać podjęte dopiero po rozstrzygnięciu sprawy karnej¹³³.

¹³¹ Art. 560 ust. 13.ª u.o.w.s.

¹³² Art. 606-608 u.o.w.s..

¹³³ Art. 606-608 u.o.w.s..

3.2.3. Instytucja delegowania sędziego

Instytucja delegowania sędziego jest opisana w wielu artykułach ustawy organicznej o władzy sędziowskiej. Szczególnie zapisy art. 216 u.o.w.s. są tu istotne. Na jego podstawie funkcjonuje zasada, że delegowanie do sądów lub trybunałów może tylko mieć miejsce tylko na określony czas, w przypadku zbiegu szczególnych okoliczności i wcześniejszej zgody zainteresowanego sędziego. Delegowanie jest zatwierdzane przez Naczelną Radę Sądownictwa po wysłuchaniu odpowiedniego Kolegium Rady. Oddelegowanie nie jest możliwe na stanowiska prezesa i prezesa wydziału sądu wyższej instancji ani prezesa Sądu Najwyższego.

Znając kluczowe znaczenie instytucji delegowania sędziego, warto również wspomnieć o pozostałych przepisach Rozdziału IV pt. „Zastępowanie”. W art. 207 stwierdzono, że sędziowie i sędziowie trybunałów mogą zostać zastąpieni w przypadku wakatu, urlopu, specjalnych nominacji i innych okoliczności, które to uzasadniają. Zastępstw dokonuje się w trybie określonym w niniejszym rozdziale, niezależnie od przepisów ustawy o organizacji wydziałów i wydziałów w sądach.

Zgodnie z art. 208 u.o.w.s. Prezes Sądu Najwyższego, Prezes Sądu Wyższej Instancji oraz Prezesi Sądów Najwyższych są zastępowani przez najwyższego rangą prezesa wydziału tego samego Sądu. Niezależnie od powyższego, posiedzenie Wydziału Administracyjnego Sądu Najwyższego, jest zwoływane i przewodniczy jej najwyższy rangą prezes wydziału, nawet jeśli należy on do innego sądu. Prezesi sądów Prowincji (okręgowych) są zastępowani przez najwyższego rangą Prezesa Wydziału, a w przypadku jego nieobecności, przez sędziego najwyższego stopnia. Gdy obsada sądu Prowincji (okręgowego) obejmuje tylko jednego Prezesa Sądu, zastępuje go urzędujący sędzia w składzie zastępczym).

W art. 209 u.o.w.s. zapisano, że prezesi wydziałów i sekcji zostaną zastąpieni przez sędziego najwyższego stopnia w danym wydziale lub sekcji. W przypadku wakatu, przewodniczenie wydziałowi obejmie prezes Sądu Prowincji lub trybunału, jeżeli uzna to za stosowne.

Zgodnie z art. 210 ust. 1 u.o.w.s.:

„Zastępowanie sędziów i sędziów pokoju w organach sądowych jednoosobowych będzie podlegać następującym zasadom i kolejności pierwszeństwa:

a) W kolejności ci, którzy dobrowolnie uczestniczą w rocznych planach zastępczych.

W każdym przypadku zgłaszający wnioski o umieszczenie na tej liście, składając wnioski, muszą dokonać weryfikacji w odniesieniu do porządku obrad planowanych rozpraw i spraw toczących się w ramach organu, któremu przewodniczą, wraz z liczbą i charakterem oczekujących orzeczeń, które mają wydać.

b) Tam, gdzie istnieje zgodność co do kompetencji prowadzenia rozprawy sądowej, odpowiedni zastępca będzie wezwany, zgodnie z propozycją Kolegium Sędziów i zatwierdzony przez odpowiednią Izbę.

c) następnie wezwania będą wydawane w następującej kolejności: sędziowie przydzieleni do terytorium, o którym mowa w art. 347 bis, którzy są dostępni, poczynając od najstarszego w danej kategorii; sędziowie oczekujący na przyznanie stanowiska, o którym mowa w art. 308 ust. 2, według tego samego kolejności pierwszeństwa; oraz asesorowie sądowi, zgodnie z artykułem 307 ust. 2 tej ustawy, w kolejności ustalonej w tym celu przez Szkołę Sądowniczą.

d) Zostanie zastosowany system zastępstw przewidziany w następnym artykule w odniesieniu do pozostałych członków sądownictwa w tym samym obszarze administracyjnym.

e) W każdym przypadku i bez przestrzegania nakazu, o którym mowa w poprzednich ustępach niniejszego punktu, jurysdykcja innego sądu może zostać rozszerzona, zgodnie z postanowieniami omawianej ustawy.

f) Po wyczerpaniu wszystkich wyżej wymienionych możliwości, zostanie powołany zastępca nieprofesjonalny, zgodnie z postanowieniami artykułu 213 ustawy”.

W kolejnych ustępach 2 i 3 art. 210 u.o.w.s. ustawodawca przewidział również sporządzanie rocznych planów zastępstw w postaci kalendarzy, w których grafik zastępstw powinien być skoordynowany z zaprogramowanymi rozprawami i dyżurami policji w taki sposób, aby zapewnić dyspozycyjność sędziów umożliwiającą natychmiastowe wypełnienie ewentualnych wakatów. W każdym z ww. wypadków zmiany mają być zaplanowane zgodnie z preferencjami przedstawionymi w następnym artykule. Roczne plany zastępstw mają być sporządzane na żądanie odpowiednich Izb Sędziowskich i przekazywane odpowiedniej Izbie Zarządzającej (*Sala de Gobierno* – zespół lub komisji sędziów (*magistrados*), którzy rozstrzygają sprawy administracyjne i organizacyjne w swoich sądach – jak Sąd Najwyższy – *Tribunal Supremo*, wyższe trybunały sprawiedliwości wspólnot autonomicznych – *Tribunales Superiores de Justicia* oraz Krajowy Sąd Karny i Administracyjny – *Audiencia Nacional*) do tymczasowego zatwierdzenia, które zostanie wydane, w stosownych przypadkach, po wysłuchaniu odpowiedniej prokuratury, w celu skoordynowania ewentualnych planowanych rozpraw mogących mieć wpływ na postępowanie, gdzie ustawy przewidują interwencję Prokuratora Krajowego. Po wstępnym zatwierdzeniu planu ma on zostać przedłożony Naczelnej Radzie Sądownictwa do ostatecznego zatwierdzenia na obowiązujących warunkach.

Zgodnie z ust. 4 art. 210 sędziowie wyżsi oraz prezesi Sądów Prowincji, wyższych trybunałów sprawiedliwości i Naczelnej Rady Sądownictwa, w zakresie swoich kompetencji, mają zapewnić, aby system zastępstw, w szczególności roczne plany zastępstw, były ściśle przestrzegane.

Naczelna Rada Sądownictwa, *sua sponte* lub na polecenie któregośkolwiek z wyżej wymienionych sędziów, podejmuje odpowiednie środki w przypadku niezastosowania się do systemu zastępstw. Przyjmuje ona również niezbędne środki w celu skorygowania wszelkich niedociągnięć, które mogą pojawić się w realizacji rocznych planów zastąpienia (art. 10 ust. 5 u.o.w.s.).

Kluczowe jest, aby w odniesieniu do postanowień ustępu 1 lit. b) i d) art. 210, przestrzegać następujących zasad wynikających z art. 211 u.o.w.s.:

- „1.ª. Sędziowie pierwszej instancji, sędziowie śledczy, sędziowie do spraw handlowych, sędziowie do spraw karnych, sędziowie ds. przemocy wobec kobiet, sędziowie ds. nieletnich i sędziowie pracy zastępują się nawzajem w gminach, w których jest kilka osób w tej samej sferze sądownictwa, w sposób określony przez Izbę Zarządzającą wyższego trybunału sprawiedliwości wspólnoty autonomicznej na polecenie Kolegium Sędziów. W przypadku zastąpienia sędziego trybunału, jego funkcje będą wykonywane przez zastępującego sędziego w sądzie, któremu przewodniczy, zgodnie z postanowieniami poprzedniego paragrafu lub, w stosownych przypadkach, poprzez zastosowanie starszeństwa.
- 2.ª. Jeżeli w gminie nie ma innego sędziego tej samej kategorii, zastępstwo będzie należało do sędziego innej kategorii.
- 3.ª. Sędziowie innej kategorii będą również zastępować sędziów z innej sfery orzeczniczej, w przypadku gdy jest kilku sędziów z tej sfery, ale możliwości ich wzajemnego zastępowania zostały wyczerpane.
- 4.ª. Do sędziów pierwszej instancji i sędziów śledczych należy zastąpienie sędziów pozostałych sfer orzeczniczych oraz sędziów nieletnich, w przypadku gdy nie ma możliwości dokonania zamiany w tej samej sferze.
- 5.ª. Zastępstwo sędziów do spraw karnych będzie, w okolicznościach określonych w art. 89, należeć do sędziów pierwszej instancji. We wszystkich innych przypadkach sędziowie do spraw karnych, tak jak w przypadku sędziów pierwszej instancji i sędziów śledczych, zostaną zastąpieni przez sędziów ds. gospodarczych, sędziów ds. nieletnich, sędziów administracyjnych i sędziów pracy, zgodnie z porządkiem ustanowionym przez Izbę Zarządzającą wyższego trybunału sprawiedliwości wspólnoty autonomicznej.
- 6.ª. Sędziowie ds. przemocy wobec kobiet zostaną zastąpieni przez sędziów śledczych lub sędziów pierwszej instancji, w kolejności ustalonej przez izbę zarządzającą wyższego trybunału sprawiedliwości odpowiedniej wspólnoty autonomicznej.

Na mocy art. 212 ust. 1 u.o.w.s. wprowadzono zapisy, że jeżeli wskazane jest sprawniejsze załatwianie spraw, gdy w innej gminie istnieje sąd o niskim obciążeniu pracą, tej samej kategorii i rodzaju, co sąd, w którym wymagana jest zamiana, Prezes Sądu Wyższego Trybunału Sprawiedliwości (*Presidente del Tribunal Superior de Justicia*), po rozprawie, rozszerzy jurysdykcję sędziego przewodniczącego tego sądu, który będzie pełnił obie role, mając prawo do odpowiedniego wynagrodzenia, w ramach ograniczeń budżetowych, na zasadach określonych w przepisach.

W każdym razie przewodniczący sądu tej samej kategorii i rodzaju, co sąd sędziego, który ma zostać zastąpiony, może wezwać Prezesa Wyższego Trybunału Sprawiedliwości do rozszerzenia swojej jurysdykcji w celu pełnienia obu ról, z tym samym uprawnieniem do wynagrodzenia określonym w poprzednim akapicie.

Rozszerzenie jurysdykcji powinno zostać przekazane za pośrednictwem odpowiedniej Izby Zarządzającej do zatwierdzenia przez Naczelną Radę Sądownictwa, niezależnie od możliwości wszczęcia rozszerzenia, jeżeli prezes wyrazi na to zgodę i to uzasadnieni (art. 212 ust. 2 u.o.w.s.).

Według art. 2013 u.o.w.s. jedynie w wyjątkowych okolicznościach, gdy zastępstwo przez członka sądownictwa lub asesora sądowego okaże się niemożliwe, zgodnie z postanowieniami artykułów poprzedzających, sędziowie zastępcy będą sprawować jurysdykcję w takim samym zakresie, jak gdyby kierowali organem. Sędziowie zastępcy będą powoływani w taki sam sposób jak sędziowie pro tempore i będą podlegać temu samemu systemowi prawnemu. W przypadku powołania różnych zastępców w danej gminie i sferze sądowej, będą oni powoływani w kolejności ustalonej w powołaniu. W żadnym wypadku nie można powoływać sędziów zastępczych bez uprzedniego sprawdzenia, czy istnieją wystarczające środki budżetowe. Rząd w drodze rozporządzeń określa wynagrodzenie sędziów zastępczych w ramach środków budżetowych.

Ustawodawca zawarł istotne regulacje w art. 214 u.o.w.s. – mianowicie zapisano tam, że sędziowie będą wykonywać funkcje nieodłącznie związane z funkcjonowaniem ich sądu, zarówno jako sędziowie urzędujący, jak i sędziowie oczekujący na wyznaczenie stanowiska lub jako sędziowie pomocniczy, wraz z funkcjami nieodłącznie związanymi ze stanowiskiem, które jest zastępowane. Zastępstwa zawodowe, o ile wystąpią, będą wiązały się z wynagrodzeniem, w przypadkach i w wysokości określonych w przepisach.

Jak stwierdzono w art. 215 u.o.w.s., sędziowie pokoju zostaną zastąpieni przez odpowiednich sędziów zastępczych.

Ważne zapisy znajdują się w treści przepisów Rozdziału IV ustawy, a dotyczących środków wsparcia dla osób przewodniczących organom sądowym.

I tak, według ust. 1 art. 216 bis u.o.w.s., jeżeli nadzwyczajne opóźnienie lub kumulacja spraw w danym sądzie lub trybunale nie mogą być zadośćuczynione przez dodatkowy personel na

stanowisku sędziowskim lub poprzez czasowe zwolnienie z wykazu przewidziane w art. 167 ust. 1, Naczelna Rada Sądownictwa może zarządzić nadzwyczajne środki pomocy poprzez delegowanie sędziów i sędziów trybunałów, którzy przewodniczą innym organom sądowym.

Prezesi Wyższych Trybunałów Sprawiedliwości (*Los Presidentes de los Tribunales Superiores de Justicia*) mogą zaproponować obowiązkowe delegowanie jako środek pomocniczy, w ramach systemu delegowania bez zwolnienia z pełnienia dotychczasowych obowiązków, dla tych sędziów i sędziów trybunału, którzy przewodniczą organom o niewielkim nakładzie pracy, zgodnie z kryteriami technicznymi określonymi przez Naczelną Radę Sądownictwa. Delegowanie to nie będzie wiązało się z wynagrodzeniem, nawet w przypadku jego zatwierdzenia, gdy nakład pracy podjętej przez osobę delegowaną nie osiągnie minimum określonego w wyżej wymienionych kryteriach technicznych (art. 216 bis ust. 2 u.o.w.s.).

Zgodnie z ust. 3 art. 216 bis u.o.w.s. zadania mogą być wykonywane również przez sędziów działających w charakterze sędziów pomocniczych, w następującej kolejności:

- sędziowie przypisani do terytorium, o którym mowa w art. 347 bis;
- sędziowie oczekujący na wyznaczenie stanowiska (art. 308 ust. 2);
- oraz asesory sądowi, zgodnie z art. 307 ust. 2;
- w wyjątkowych przypadkach, sędziowie zastępcy i sędziowie *pro tempore*.

Sędziowie uczestniczący w działaniu wspierającym w ramach systemu delegowania bez zwolnienia z obowiązków mają być zwolnieni z zastępstw, które mogą im przypaść w organie, któremu przewodniczą, zgodnie z rocznym planem zastępstw, chyba że dobrowolnie zażądają Inaczej (art. 216 bis ust. 4 u.o.w.s.).

Zatwierdzenie jakiegokolwiek zastępstwa przez Naczelną Radę Sądownictwa będzie wymagało uprzedniej zgody Ministerstwa Sprawiedliwości, które może zgłosić sprzeciw jedynie ze względu na ograniczenia budżetowe, w ramach zaprotokołowanych postanowień jednostronnie planowania tego typu środków (art. 216 bis ust. 5 u.o.w.s.).

Należy podkreślić, że jeżeli przyczyny opóźnienia mają charakter strukturalny, Naczelna Rada Sądownictwa, oprócz przyjęcia wyżej wymienionych środków tymczasowych, ma przekazać odpowiednie wnioski Ministerstwu Sprawiedliwości lub Regionom Autonomicznym właściwym w zakresie obszaru jurysdykcji, w celu dostosowania personelu w danym sądzie lub skorygowania granic jurysdykcji lub liczby sądów na obszarze jurysdykcji (art. 216 bis ust. 6 u.o.w.s.).

Istotne są zapisy art. 216 bis 2 ust. 2 odnoszące się do środków wsparcia sądowego, które muszą być przedłożone Naczelnej Radzie Sądownictwa za pośrednictwem odpowiednich Kolegiów (*salas de gobierno*) i muszą obejmować:

- krótkie wyjaśnienie kontekstu danego sądu lub trybunału,
- określenie przyczyn, które doprowadziły do opóźnienia lub zaległości,
- opis obciążenia pracą organu sądowego oraz liczby i rodzaju toczących się spraw,

- plan aktualizacji dla sądu i trybunału wyjaśniający jego zakres czasowy oraz projekt restrukturyzacji obowiązków sędziego lub zespołu pomocniczego, którego obowiązki z pełną jurysdykcją będą brane pod uwagę przy prowadzeniu i rozstrzyganiu wszystkich nowych lub toczących się na rozprawie publicznej spraw.

Urzędujący sędzia lub sędziowie będą nadal zajmować się na zasadzie wyłączności wszystkimi sprawami, które nie osiągnęły jeszcze wspomnianego etapu proceduralnego.

Rady Zarządzające, które wdrażają środki wsparcia poprzez delegowanie, muszą zapewnić odpowiedni publiczny dostęp do informacji o procedurze i możliwościach powołania, aby wszyscy sędziowie lub sędziowie, którzy mogą być zainteresowani takim powołaniem, mogli złożyć swój wniosek (art. 216 bis 3 ust. 1 u.o.w.s.).

W przypadku kilku wniosków o to samo delegowanie, odpowiednie Kolegium, wyznaczając kandydata, którego uzna za najwłaściwszego, musi wziąć pod uwagę następujące okoliczności (art. 216 bis 3 ust. 2 u.o.w.s.):

- a) czy kandydat na sędziego lub sędziego trybunału należy do tej samej jurysdykcji, co sąd lub trybunał, dla którego ma być przewidziane delegowanie,
- b) lokalizację i odległość od miejsca wykonywania funkcji każdego kandydata,
- c) aktualną sytuację sądu, w którym pełni on funkcję sędziego urzędującego,
- d) znajomość systemu prawnego lub języka oraz prawa materialnego właściwego dla Regionu Autonomicznego, w którym ma nastąpić delegowanie.

Kwestie konieczności kontynuowania wykonywania lub zwolnienia z obowiązków sędziowskich w pierwotnym sądzie przez delegowanego sędziego musi być odzwierciedlona we wniosku złożonym przez Kolegium, które musi również wskazywać, czy sędzia delegowany zaakceptował taki stan rzeczy.

Każda propozycja delegowania musi jasno określać, czy została przyznana z uwzględnieniem wystarczających diet i dodatków na podróż oraz przyznaniem odpowiedniego wynagrodzenia (art. 216 bis 3 ust. 3 u.o.w.s.).

W wyjątkowych okolicznościach, gdy szczególne cechy wsparcia uniemożliwiają delegowanie jednego sędziego przez cały okres, Naczelna Rada Sądownictwa może zezwolić na pełnienie obowiązków osobom, które dobrowolnie uczestniczą w planach zastąpienia organu sądowego wymagającego wsparcia, zgodnie z kolejnością ich powoływania, którą może ustalić Naczelna Rada Sądownictwa (art. 216 bis 3 ust. 4 u.o.w.s.).

Równie istotne są regulacje art. 216 bis 4 u.o.w.s., gdzie jest napisane, że wnioski o delegowanie i mianowanie zastępców sędziów i sędziów trybunałów będą składane i przyznawane w maksymalnym okresie sześciu miesięcy, liczonym od dnia, w którym desygnowani zostali powołani do sądów lub trybunałów występujących o delegowanie.

Niezależnie od tego, jeżeli w wyżej wymienionym terminie zamierzona aktualizacja nie została wprowadzona w życie, środek może zostać wdrożony ponownie na ten sam lub krót-

szy okres, jeżeli wystarczy to do przewidywanej normalizacji. Propozycje odnowienia będą zgodne z tymi samymi wymogami, co te przewidziane dla początkowych środków wsparcia sądownictwa (art. 216 bis 4 u.o.w.s.).

3.2.4. Procedury odwoławcze

Procedury odwoławcze (środki odwoławcze) odnoszą się do orzeczeń o odpowiedzialności dyscyplinarnej. Od decyzji Rzecznika Odpowiedzialności Dyscyplinarnej (*El Promotor de la Acción Disciplinaria*) o niewszczynaniu postępowania dyscyplinarnego czy jego decyzji o umorzeniu postępowania dyscyplinarnego można się odwołać do Komisji Stałej (*Comision Permanente*) Naczelnej Rady Władzy Sądowniczej (art. 608 ust. 1 u.o.w.s.). Natomiast od orzeczeń organów wewnętrznych sądów, stanowiących podstawę do wymierzenia kar dyscyplinarnych – zgodnie z art. 604 ust. 3 u.o.w.s. – przysługuje odwołanie do Komisji Dyscyplinarnej (*Comision Disciplinaria*).

Od decyzji Komisji Dyscyplinarnej, w przedmiocie odpowiedzialności dyscyplinarnej w przypadku występków poważnych i bardzo poważnych i na wysokość wymierzonej w związku z tym kary, przysługuje, w terminie miesiąca, odwołanie do pełnego składu Rady (art. 604 ust. 2 u.o.w.s.). Decyzje podejmowane w pełnym składzie Naczelnej Rady Władzy Sądowniczej, podlegają kontroli odwoławczej wykonywanej przez Trzecią Izbę Sądu Najwyższego (art. 58 u.o.w.s.).

3.2.5. Oświadczenia majątkowe

W odniesieniu do oświadczeń majątkowych składanych przez sędziów (deklaracje aktywów, dochodów, zobowiązań i odsetek) to nie istnieją żadne szczególne wymogi, obowiązki ani przepisy dotyczące składania przez sędziów oświadczeń majątkowych, innych niż te, które występują do celów podatkowych. Warto nadmienić, że Naczelna Rada Sądownicza, w związku ze skargą na nielegalne wzbogacenie sędziego, zwróciła się do organów podatkowych o udostępnienie dokumentacji majątkowej sędziego w celu oceny ewentualnych nieprawidłowości. Liczba spraw, w których sędzia lub prokurator został postawiony w stan oskarżenia i uznany za winnego przestępstwa korupcyjnego, jest praktycznie zerowa. Co do zasady tak sędziowie, jak i prokuratorzy odznaczają się silnym oddaniem służbie publicznej i poza kilkoma odosobnionymi przypadkami nie było dowodów na korupcję finansową ani w sądownictwie, ani w prokuratorach. Zespół oceniający GRECO (Grupa Państw Przeciwko Korupcji) rekomenduje władzom hiszpańskim, by zbadały, czy przy powoływaniu sędziów celowe jest ujawnianie ich interesów finansowych, aby lepiej chronić niezależność i bezstronność wobec stron postępowania lub w odniesieniu do wyniku danej sprawy.

3.3. Wnioski

Konstytucja była postrzegana jako kompromis, mający umożliwić Hiszpanii zażegnanie permanentnego kryzysu i konfliktów oraz zjednoczyć obywatel. Rezultatem miało być utworzenie stabilnego demokratycznego państwa prawa. Niestety trend obserwowany po wejściu jej w życie, a związany z umocnieniem się nacjonalizmów peryferyjnych, głównie katalońskiego, jest wynikiem nadania regionom szerokiej autonomii. Faktycznie w Hiszpanii nie możemy obserwować nurtu zjednoczenia wynikającego z zapisów demokratycznej Konstytucji. „Dziś być może istnieją już nie «dwie Hiszpanie», ale wiele Hiszpanii: madrycka, katalońska, baskijska, andaluzyjska. A może Hiszpanii nie ma już wcale, lecz pozostały jedynie regiony gotowe na secesję i rozpoczęcie samodzielnej, suwerennej egzystencji? Na tak postawione pytanie odpowiedź zapewne przyniosą nadchodzące lata wzmożonej pracy politycznej nad zmianą ustroju. Bo fakt, że ustrój Hiszpanii wymaga natychmiastowej reformy, jest niezaprzeczalny i niepodważalny”¹³⁴.

Wydarzenia w Katalonii z 2017 r. pokazują, jak ważnym problemem jest reforma Konstytucji w zakresie ustroju terytorialnego państwa, o której przeprowadzenie walczą konstytucjoniści hiszpańscy. Sprawa jest skomplikowana, gdyż Konstytucja Hiszpanii to tzw. konstytucja sztywna i jej zmiana obwarowana jest licznymi warunkami¹³⁵. Z powyższego wynika, dlaczego przez ponad czterdzieści lat obowiązywania Konstytucja została zmieniona tylko dwa razy i de facto zmiany te miały charakter kosmetyczny. Dla porównania, w Francji i Portugalii czy Niemczech i Włoszech (wzorcach ustrojowych Hiszpanii) w tym samym okresie ustawy zasadnicze podlegały wielu aktualizacjom¹³⁶. W Hiszpanii system prawa cywilnego opiera się na kompleksowych kodeksach prawnych i założeniu, że sędziowie i sądy podlegają „rządom prawa”.

Konstytucja Hiszpanii wskazuje jako fundamentalną zasadę, że sprawiedliwość „pochodzi od ludu”, chociaż jest sprawowana w imieniu króla, przez sędziów i sądy.

Rola sędziego w Hiszpanii, jeśli chodzi o wymierzenie sprawiedliwości jest kluczowa. Thomas Wilson napisał: Sędzia „nie jest panem, ale ministrem prawa. Autorytet bez cnoty jest bardzo niebezpiecznym narzędziem”¹³⁷. To zdanie streszcza pozycję sędziego prawa hiszpańskiego jako autorytet kierujący się zasadami, który stosuje prawo. Podział władzy w hiszpańskim systemie prawnym gwarantuje, że funkcja ustawodawcza jest ściśle przypisana parlamentowi, a funkcja orzekania, jak mówi Konstytucja Hiszpanii, sądom lub trybunałom, „niezawisłym, nieruchomym, odpowiedzialnym i podlegającym

¹³⁴ M.Z. Dankowski, *Kryzys konstytucyjny...*

¹³⁵ Tytuł X Konstytucji pt. „O zmianie Konstytucji”.

¹³⁶ J. Tajadura Tejada, *La reforma...*, s. 259.

¹³⁷ T. F. Wilson, *The Works of the Right Reverend Father in God Thomas Wilson, Fifty-eight Years Lord Bishop of Sodor and Man*, 1782 r.

cym wyłącznie rządowi prawa”, która wyraźnie głosi niezależność sądownictwa od władzy wykonawczej.

Jednak przewaga orzeczeń sądowych opartych na prawie hiszpańskim zmieniła się ostatnio w wyniku globalizacji i większego wpływu anglosaskiego systemu prawnego na hiszpańską wizję prawa i sposób wymierzania sprawiedliwości. Prawo europejskie ma teraz większy wpływ w wyniku członkostwa Hiszpanii w Unii Europejskiej, co skutkuje większym znaczeniem precedensów sądowych przy rozstrzyganiu konkretnej sprawy – w wielu przypadkach większym niż normy prawne, które są stosowane lub interpretowane. Hiszpański system sądownictwa ma strukturę podobną do systemu francuskiego czy niemieckiego i podzielony jest na różne jurysdykcje dla większej specjalizacji sędziów. Istnieją tam sądy cywilne (dotyczące spraw między jednostkami a prawem prywatnym), pracy (rozwiązujące problemy mające wpływ na prawa pracowników), karne (do ścigania przestępstw) oraz sporno-administracyjne (rozpatrujące wszystkie kwestie z zakresu prawa publicznego, które wpływają na administrację publiczną w jej relacjach z obywatelami).

Podobnie jak w anglosaskim systemie prawnym, widzimy, jak orzecznictwo i kontrola sądowa nabierają coraz większego znaczenia, gdy hiszpańscy sędziowie wydają orzeczenia; obejmują one orzeczenia krajowych organów sądowych (Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego i innych sądów) oraz ponadnarodowych (przede wszystkim Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, które modulują stosowanie prawa i nie ograniczają się już do wypełniania luk w przepisach, ale mają również swobodę unikania stosowania przepisów normy prawnej).

Oprócz ustawowego systemu prawnego – co do zasady – sędziowie są związani doktryną ustanowioną przez Sąd Najwyższy (hiszpańskie orzecznictwo Sądu Najwyższego), a znaczenie orzeczeń innych sądów staje się coraz bardziej widoczne (ze względu na wpływ prawa zwyczajowego na kontrolę sądową). Tak zwane „orzecznictwo drugorzędne”, składające się z doktryny ustanowionej przez sądy wyższe różnych wspólnot autonomicznych oraz sądy Prowincji (okręgowe) (orzecznictwo hiszpańskich sądów apelacyjnych) w sprawach należących do ich właściwości, a nawet sądów niższych instancji, ma fundamentalne znaczenie dla rozstrzygania niektórych sporów prawnych.

W związku z powyższym widzimy, że w Hiszpanii rośnie rola precedensu prawnego, zmniejszając różnice między amerykańskim i hiszpańskim wymiarem sprawiedliwości.

Zasadniczo, w hiszpańskim systemie sądowniczym wyróżniamy sądy ogólnej jurysdykcji i sądy wyspecjalizowane, a ich struktura jest zgodna z podziałem terytorialnym kraju. Sąd Najwyższy jest najwyższym organem sądowym dla wszystkich dziedzin prawa. Trybunał Konstytucyjny jest właściwy w sprawach konstytucyjnych, a także w sprawach indywidualnych dotyczących należytego poszanowania praw podstawowych.

Naczelna Rada Sądownictwa, ustanowiona Konstytucją Hiszpanii, jest organem samorządu sędziowskiego i zapewnia niezawisłość sądów i sędziów (art. 117 Konstytucji) ale jako taka nie wchodzi w skład samego sądownictwa. Wykonuje postępowanie dyscyplinarne i ma kompetencje do powoływania, przenoszenia i awansowania sędziów, a także odpowiada za szkolenie i rekrutację sędziów. Prokuratura jest zintegrowana z sądownictwem autonomią funkcjonalną i realizuje misję promowania sprawiedliwości w obronie prawa, praw obywateli i interesu ogólnego. Prokurator Generalny jest powoływany przez Głowę Państwa na wniosek Rządu po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Sądownictwa.

Hiszpania uczestniczy w Prokuraturze Europejskiej. Adwokatury są publicznoprawnymi organizacjami zawodowymi, niezależnymi od administracji publicznej i nie są uzależnione od budżetów władz publicznych, a ich majątek nie jest publiczny. Posiadają one kompetencje w zakresie organizacji zawodu i deontologii zawodowej oraz zatwierdzają własny kodeks etyczny.

Poziom postrzegania sądów w Hiszpanii jako niezależnych jest niski zarówno wśród ogółu społeczeństwa, jak i przedsiębiorców. Tylko 38% ogółu społeczeństwa i 39% przedsiębiorców ocenia poziom niezawisłości sądów i sędziów jako „słuszny lub bardzo dobry” w 2021 r. Obie liczby spadły w porównaniu do 2020 r. (44% dla ogółu społeczeństwa i 42% dla firm), ale wzrosły w porównaniu z 2016 r. (30% dla ogółu i 33%), nie wykazując wyraźnej tendencji w ciągu ostatnich pięciu lat^{138, 139}.

Nadal istnieją obawy związane z brakiem odnowienia składu Rady Sądownictwa¹⁴⁰, a niektóre niedawne wydarzenia wywołały apele o wybór sędziów-członków przez innych sędziów¹⁴¹. Rada Sądownictwa pełni swoje funkcje *ad interim* od grudnia 2018 r., pogłębiając tym samym obawy, że może być postrzegana jako podatna na upolitycznienie, o czym już wspomniano w sprawozdaniu na temat praworządności z 2020 r.¹⁴². Parlament odpowiada za mianowanie wszystkich jej członków (art. 122 ust. 3 Konstytucji) przy zachowaniu kwalifikowanej większości trzech piątych.

¹³⁸ Komisja Europejska, Dokument roboczy służb Komisji. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Hiszpanii towarzyszący dokumentowi: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej SWD/2021/710 final, 2021, zob.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0710&from=EN> (dostęp: 29.12.2021 r.), s. 3.

¹³⁹ Unijna tablica wyników wymiaru sprawiedliwości z 2021 r., dane ilościowe, 2021 EU Justice Scoreboard, Quantitative data, Figures 48 i 50, July 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_quantitative_factsheet_2021_en.pdf (dostęp 02.08.2021 r.).

¹⁴⁰ Komisja Europejska, Dokument roboczy służb Komisji. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., s. 3.

¹⁴¹ Komisja Europejska, Dokument roboczy służb Komisji. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., s. 3–5.

¹⁴² Komisja Europejska, dokument roboczy służb komisji Sprawozdanie na temat praworządności z 2020 r. Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Hiszpanii, Bruksela, SWD(2020) 308 final, commission staff working document 2020 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Spain Accompanying the document communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Rule of Law Report The rule of law situation in the European Union, SWD/2020/308 final, 30.09.2020, s. 2.

Od 2018 r. obserwuje się impas w negocjacjach między głównymi partiami politycznymi¹⁴³, co wiąże się z brakiem osiągnięcia znaczących postępów w dążeniu do porozumienia. Powyższe ma miejsce pomimo licznych wezwań do kontynuacji nominacji¹⁴⁴.

W październiku 2020 r. dwa ugrupowania parlamentarne złożyły projekt ustawy¹⁴⁵ mającej na celu zmianę systemu wyborczego sędziów-członków Rady Sądownictwa na bezwzględną większość w przypadku drugiego głosowania. Po krytyce ze strony interesariuszy¹⁴⁶ proces legislacyjny ustawy został zawieszony, a w maju 2021 r. grupy parlamentarne sponsorujące projekt ustawy wycofały go formalnie. Zostało to przyjęte z zadowoleniem¹⁴⁷, ponieważ projekt ustawy zwiększyłby postrzeganie Rady jako podatnej na upolitycznienie. W marcu 2021 r. Parlament uchwalił ustawę ustanawiającą system *ad interim* dla Naczelnej Rady Sądownictwa, który dostosowuje jej funkcje w przypadku działania po wygaśnięciu kadencji¹⁴⁸. Powyższa ustawa weszła w życie 30 marca 2021 r. Trybunał Konstytucyjny podjął się jej analizy w celu ustalenia konstytucyjności reformy. W kontekście wycofanej reformy nowelizującej system wyborczy postulowano stworzenie systemu wyboru sędziów-członków przez sędziów. Niektóre stowarzyszenia sędziowskie domagały się, aby 12 sędziów-członków Rady

¹⁴³ *El Mundo*, Más de 2.500 jueces se dirigen a la Comisión Europea para alertar del „riesgo grave de violación del Estado de Derecho” en España, <https://www.elmundo.es/espana/2021/04/12/607420c7fdddf671d8b45fa.html>, dostęp 02.08.2021 r.

¹⁴⁴ Komisja Wenecka, 2010, Raport o roli opozycji w demokratycznym parlamencie (*Report on the Role of the Opposition in a democratic Parliament*) CDL-AD(2010)025, 2015 r.; Komisja Wenecka, Raport na temat relacji między większością parlamentarną a opozycją w demokracji: lista kontrolna (*Report on the relationship between the parliamentary majority and the opposition in a democracy: a checklist*) CDL-AD(2019)015, 2019 r.

Komisja Wenecka, Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o Radzie Sądownictwa i sędziach, (*Opinion on the draft law on amendments to the law on the Judicial Council and judges*), CDL-AD(2018)015-f, 2018 r.

¹⁴⁵ Projekt ustawy organicznej zmieniającej ustawę organiczną nr 6/1985 z dnia 1 lipca o sądownictwie w celu reformy procedury wyboru członków Rady Władzy Sądowniczej odpowiadającej zmianie sędziowskiej oraz ustanowienia reżim prawny mający zastosowanie do działającej Naczelnej Rady Sądownictwa, przedstawiony przez Socjalistyczną i Konfederacyjną Grupę Parlamentarną Unidas Podemos-En Comú Podem-Galicia en Común, *Proposición de Ley Orgánica por la que se modifica la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial para la reforma del procedimiento de elección de los Vocales del Consejo del Poder Judicial correspondientes al turno judicial y para el establecimiento del régimen jurídico aplicable al Consejo General del Poder Judicial en funciones*. Presentada por los Grupos Parlamentarios Socialista y Confederal de Unidas Podemos-En Comú Podem-Galicia en Común, 23. 10. 2020 r.

¹⁴⁶ Europejskie Stowarzyszenie Sędziów, oświadczenie z 13 października 2020 r.; GRECO, Pismo do szefa delegatury Hiszpanii w GRECO, 14 października 2020 r.; Wysoki Trybunał Sprawiedliwości w Madrycie, komunikat prasowy z 19 października 2020 r.; Wysoki Trybunał Sprawiedliwości Kastylii i León, komunikat prasowy z 19 października 2020 r.; Wysoki Trybunał Sprawiedliwości Estremadury, komunikat prasowy z 19 października 2020 r.; Wysoki Trybunał Sprawiedliwości Andaluzji, Ceuty i Melilli, komunikat prasowy z 20 października 2020 r.

¹⁴⁷ *Judges for Democracy and the Professional Association of the Magistracy*, Los jueces achacan el giro de Moncloa de retirar la reforma del CGPJ a la „presión” ejercida y el „toque” de Europa, <https://www.europapress.es/nacional/noticia-jueces-acogen-satisfaccion-retirada-reforma-cgpj-cambiar-mayorias-urgen-renovar-20210421142512.html> (dostęp 02.08.2021 r.).

¹⁴⁸ Ustawa organiczna 4/2021 z dnia 29 marca zmieniająca ustawę organiczną 6/1985 z dnia 1 lipca o sądownictwie w celu ustanowienia systemu prawnego mającego zastosowanie do działającej Naczelnej Rady Sądownictwa (*Ley Orgánica 4/2021, de 29 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, para el establecimiento del régimen jurídico aplicable al Consejo General del Poder Judicial en funciones*, BOE 76, de 30/03/2021).

było wybieranych bezpośrednio przez swoich kolegów zgodnie ze standardami Rady Europy, a Rada Europy przypominała, że standardy europejskie przewidują, że co najmniej połowa członków Rady powinna być sędziami wybierani przez innych sędziów wszystkich szczebli sądownictwa¹⁴⁹. Ważne jest uwzględnienie tych norm europejskich¹⁵⁰ i skonsultowanie się ze wszystkimi odpowiednimi zainteresowanymi stronami¹⁵¹.

Zgodnie z opinią Komisji Europejskiej¹⁵² są obawy dotyczące właściwości Sądu Najwyższego w zakresie badania odpowiedzialności karnej na stanowiskach wysokiego szczebla oraz reżimu niełączenia stanowisk dla sędziów i prokuratorów. W Hiszpanii istnieją przepisy kompetencyjne *ratione personae* dotyczące jurysdykcji uprzywilejowanej w sprawach odpowiedzialności karnej członków rządu oraz władzy ustawodawczej i sądowniczej (*aforamiento*)¹⁵³. Grupa Państw przeciwko Korupcji (GRECO) uznaje niezawisłość i bezstronność poszczególnych sędziów i prokuratorów, ale i podkreśla istnienie bardzo szerokiego rozumienia reżimu *aforamiento* w Hiszpanii i dlatego zaleca konieczność rewizji systemu¹⁵⁴. Ponadto zainteresowane strony skrytykowały fakt, że system niełączenia stanowisk dotyczący sędziów¹⁵⁵ i prokuratorów nie przewiduje „okresów karencji” dla sędziów i prokuratorów będących członkami władzy wykonawczej lub ustawodawczej. Według GRECO sytuacja ta rodzi pytania z punktu widzenia podziału władzy oraz dotyczące niezbędnej rzeczywistej niezawisłości i bezstronności sędziów¹⁵⁶.

¹⁴⁹ GRECO, Pismo do szefa delegatury Hiszpanii w GRECO, 14 października 2020 r.

¹⁵⁰ Zalecenie CM/Rec(2010)12 Komitetu Ministrów Rady Europy, Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe, Strasburg, 2012 r.

¹⁵¹ Opinia nr 10(2007) Rady Konsultacyjnej Sędziów Europejskich (CCJE) skierowana do Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Rady Sądownictwa w służbie społeczeństwu z dnia 23 listopada 2007 r., Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the service of society, of 23 November 2007, par. 87; Strasburg, 2007 r. Opinia CCJE nr 23 (2020) Rola stowarzyszeń sędziowskich we wspieraniu niezawisłości sędziowskiej, par. 47, CCJE Opinion No. 23 (2020) The role of associations of judges in supporting judicial independence, par. 47, Strasburg, 2020 r.

¹⁵² COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT.

¹⁵³ Art. 57 u.o.w.s.

¹⁵⁴ GRECO, piąta runda oceny Zapobieganie korupcji i promowanie uczciwości w rządach centralnych (wyższe funkcje wykonawcze) i Siłach Bezpieczeństwa RAPORT OCENIAJĄCY – HISZPANIA, GRECO, QUINTA RONDA DE EVALUACIÓN Prevención de la corrupción y promoción de la integridad en Gobiernos centrales (altas funciones ejecutivas) y Fuerzas y Cuerpos de Seguridad INFORME DE EVALUACIÓN ESPAÑA, par. 118-123, Strasburg, 2019 r.

¹⁵⁵ Art. 389–398 u.o.w.s.

¹⁵⁶ GRECO, czwarta runda oceny Zapobieganie korupcji i promowanie uczciwości w rządach centralnych (wyższe funkcje wykonawcze) i Siłach Bezpieczeństwa RAPORT OCENIAJĄCY HISZPANIA, GRECO, CUARTA RONDA DE EVALUACIÓN Prevención de la corrupción y promoción de la integridad en Gobiernos centrales (altas funciones ejecutivas) y Fuerzas y Cuerpos de Seguridad INFORME DE EVALUACIÓN ESPAÑA, 2015 r., par. 102-103, 2015 r.

Zakończenie

Opisane systemy sądownictwa w Belgii, Francji i Hiszpanii wykazują część elementów i cech wspólnych, do których zaliczyć można: procedurę mianowania i udział w tej procedurze Najwyższych Rad Sądownictwa. Także wymogi do objęcia stanowiska sędziego są zbliżone.

Najsilniejsze różnice uwidaczniają się przy zagadnieniu stanu spoczynku sędziego. Należą do nich wiek i sama definicja stanu spoczynku. We Francji ciekawą instytucją jest pełnienie w stanie spoczynku funkcji sędziego honorowego. Jest to rozwiązanie warte zastosowania.

Ważnym elementem – rzutującym na sądownictwo francuskie, jest brak immunitetów. W Belgii również sędziowie nie cieszą się immunitetami w tak szerokim zakresie jak w Hiszpanii.

Należy wskazać także na problemy, które występują zarówno w systemie sądownictwa Francji, jak i w Hiszpanii.

Chociaż wydawałoby się, że w Belgii problemy nie są tak duże, to być może i Belgię czeka reforma sądownictwa. We Francji i Hiszpanii problemy w sądownictwie cały czas narastają.

Do największych problemów z jakimi borykają się sędziowie i całe sądownictwo belgijskie należy: przeciążenie pracą sędziów, zbyt mała liczba aktywnych i orzekających sędziów. W praktyce nie oznacza to jednak wydłużającego się procesu, a wskazywany przez sędziów zbyt krótki czas na prowadzenie sprawy.

Zgodnie z dokumentem przygotowanym przez Komisję Europejską w Belgii poziom postrzeganej niezależności sądownictwa jest wysoki wśród ogółu społeczeństwa i średni wśród przedsiębiorców. W szczególności, w 2021 r. – 66% ogółu społeczeństwa i 58% przedsiębiorców oceniło niezależność sądów i niezawisłość sędziów jako „bardzo dobrą” albo „stosunkowo dobrą”. Warto podkreślić, że taki odbiór niezależności sądów utrzymuje podobną wartość od 2016 r., przy czym zaobserwowano tendencję wzrostową w okresie 2016–2019 r. i po 2019 r. spadkową w odniesieniu do przedstawicieli przedsiębiorstw i zachowanie wzrostu w przypadku ogółu respondentów.

Istotna jest informacja, że reforma procesu wyboru sędziów zastępców w Belgii dobiegła końca. Przy uwzględnieniu obaw wyrażonych przez Radę Europy odnośnie funkcjonowania systemu sędziów zastępców, znowelizowano Kodeks postępowania cywilnego (zmiana weszła w życie na początku 2020 r.) Celem ustawodawcy belgijskiego była poprawa jakości procesu wyboru i wzmocnienie obowiązujących ram uczciwości zawodowej sędziów. Parafrazując, wprowadzone zmiany koncentrowały się na zapewnieniu poprawy niezależności sądów poprzez zmiany dotyczące powyższych kwestii. W odniesieniu do szczegółowych rozwiązań należy wskazać, że warunkiem, by zostać sędzią zastępcą, jest złożenie przez kandydata egzaminu z wynikiem pozytywnym oraz przyjęcie obowiązkowego szkolenie zawierającego moduł poświęcony etyce.

Należy podkreślić rolę Najwyższej Rady Sądownictwa w Belgii, która odpowiada za:

- prowadzenie rekrutacji w sektorze sądownictwa,
- polepszenie jakości wymiaru sprawiedliwości przy pomocy odpowiednich mechanizmów kontroli (np. w postaci audytów),
- doradzanie rządowi i parlamentowi w sprawach związanych z wymiarem sprawiedliwości (tak na ich wniosek, jak i z własnej inicjatywy).

Do największych problemów z jakimi borykają się sędziowie i całe sądownictwo francuskie, należy: rola Najwyższej Rady Sądownictwa, głównie w odniesieniu do spraw dyscyplinarnych wszczynanych na podstawie wniosku stron procesowych; rewizja odpowiedzialności sędziowskiej, a z drugiej strony przeciążenie pracą i zbyt mała liczba aktywnych zawodowo sędziów.

Być może doprowadzi to do zmian w sądownictwie. Od 2019 r. postulowane są zmiany w pracach i roli Najwyższej Rady Sądownictwa. W sprawozdaniu na temat przeszkód w zapewnieniu niezależności sądów, które sporządziła parlamentarna komisja śledcza w dniu 2 września 2020 r., podkreślono znaczenie przeprowadzenia wspomnianej reformy konstytucyjnej. W sprawozdaniu zaproponowano jeszcze większe wzmocnienie roli Najwyższej Rady, w szczególności przez pełne dostosowanie przepisów, które dotyczą środków dyscyplinarnych wobec prokuratorów i ich powoływania do przepisów mających zastosowanie do sędziów oraz przez uprawnienie Najwyższej Rady do podejmowania działań z urzędu w każdej sprawie, która dotyczy niezależności sądownictwa¹⁵⁷. Już projektowane są dwie nowe ustawy mające wzmocnić zaufanie do systemu wymiaru sprawiedliwości, które dotyczyć mają tajemnicy zawodowej adwokatów, utworzenia sądów dyscyplinarnych dla przedstawicieli zawodów prawniczych oraz transmitowania rozpraw.

Podkreślić należy, że Prezydent Republiki Francuskiej zwrócił się do Najwyższej Rady Sądownictwa o przedstawienie opinii na temat sposobów poprawy systemu odpowiedzialności

¹⁵⁷ Sprawozdanie na temat przeszkód w zapewnieniu niezależności sądów, dostępne na stronie Parlamentu francuskiego (2020) pod adresem: https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/cejjustice/l15b3296_rapportenquete (dostęp: 29.12.2021 r.).

i ochrony funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości (*magistrat*). Jednym z celów jest zwiększenie skuteczności systemu składania skarg przez strony postępowania, aby lepiej reagować na przypadki uchybień w wykonywaniu obowiązków zawodowych przez funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości, co jednak wywołuje niezadowolenia wśród samych sędziów.

Ponadto Francja w dalszym ciągu wzmacnia swoje ramy instytucjonalne w zakresie zwalczania korupcji i jej zapobiegania w sektorze publicznym i prywatnym. Istotna jest tu rola Wysokiego Urzędu ds. Przejrzystości w Życiu Publicznym i Francuska Agencja Antykorupcyjna, które wykonują zadania w tym zakresie, co przekłada się na sprawy związane z oświadczeniami majątkowymi.

Do największych problemów z jakimi borykają się sędziowie i całe sądownictwo hiszpańskie, należą: obawy związane z brakiem odnowienia składu Rady Sądownictwa; procedury systemu wyborczego sędziów-członków Rady Sądownictwa; kwestie właściwości Sądu Najwyższego w zakresie badania odpowiedzialności karnej na stanowiskach wysokiego szczebla oraz reżimu niełączenia stanowisk dla sędziów i prokuratorów; system niełączenia stanowisk dla sędziów lub prokuratorów, w którym nie przewiduje się „okresów karencji” dla sędziów lub prokuratorów będących członkami władzy wykonawczej lub ustawodawczej, co według GRECO rodzi pytania z punktu widzenia podziału władzy oraz dotyczące niezbędnej rzeczywistej niezawisłości i bezstronności sędziów.

Bibliografia

I. Akty prawne

Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz jej Protokoły (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm).

Deklaracja praw człowieka i obywatela z 26 sierpnia 1789 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-18.html>, (dostęp: 08.12.2021 r.).

Konstytucja Hiszpanii z dnia 27 grudnia 1978 r. Dziennik Urzędowy „Boletín Oficial del Estado”, nr 311 z 29 grudnia 1978 r. (*Constitución Española. Cortes Generales «BOE» núm. 311, de 29 de diciembre de 1978, Referencia: BOE-A-1978-31229, 1978*).

Konstytucja Królestwa Belgii z 7 lutego 1831 r. (*La Constitution belge de 7 février 1831*).

Konstytucja Republiki Francuskiej z 4 października 1958 r. (*Constitution de la République française du 4 octobre 1958*), *Journal Officiel de la République Française*, nr 234 z dnia 5 października 1958 r..

Konstytucja Republiki Francuskiej – wstęp do konstytucji z 27 października 1946 r., <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja-19.html>, (dostęp: 08.12.2021 r.).

Kodeks Sądowy (*Code Judiciaire*, 10 października 1967 r., *L'organisation Judiciaire*).

Kodeks organizacji wymiaru sprawiedliwości (*Code de l'organisation judiciaire*), <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006071164/> (dostęp: 07.12.2021 r.).

Ustawa organiczna 2/1979 z dnia 3 października o Trybunale Konstytucyjnym, *Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional*, BOE 239, 05/10/1979.

Ustawa organiczna 38/1988 z 28 grudnia o pracownikach administracyjnych, *Ley 38/1988, de 28 de diciembre, de Demarcación y de Planta Judicial*, BOE 313, 30/12/1988.

Ustawa organiczna 4/2021 z dnia 29 marca zmieniająca ustawę organiczną 6/1985 z dnia 1 lipca o sądownictwie w celu ustanowienia systemu prawnego mającego zastosowanie do działającej Naczelnej Rady Sądownictwa, *Ley Orgánica 4/2021, de 29 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, para el establecimiento del régimen jurídico aplicable al Consejo General del Poder Judicial en funciones*, BOE 76, de 30/03/2021.

- Ustawa organiczna 6/1985 z dnia 1 lipca o Władzy Sądowniczej, *Ley Orgánica 6/1985, de 1 de Julio, del Poder Judicial*, BOE 157, 02/07/1985.
- Ustawa organiczna nr 94-100 z dnia 5 lutego 1994 o Najwyższej Radzie Sądownictwa, *Loi organique n° 94-100 du 5 février 1994 sur le Conseil supérieur de la magistrature*.
- Ustawa organiczna o gwarancjach ustawowych, obowiązkach etycznych i rekrutacji sędziów oraz Najwyższej Rady Sądownictwa, *Loi organique n° 2016-1090 du 8 août 2016 relative aux garanties statutaires, aux obligations déontologiques et au recrutement des magistrats ainsi qu'au Conseil supérieur de la magistrature*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000033030657/2016-08-12#LEGIARTI000033030657> (dostęp: 27.11.2021 r.).
- Ustawa o statusie sądownictwa, *Ordonnance n° 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature*, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259/> (dostęp: 27.11.2021r.).
- Ustawa organiczna nr 2010-830 z dnia 22 lipca 2010 r. dotycząca stosowania artykułu 65 Konstytucji, *Loi organique n° 2010-830 du 22 juillet 2010 relative à l'application de l'article 65 de la Constitution*, ,
- Ustawa organiczna nr 2019-221 z dnia 23 marca 2019 r. w sprawie dotyczącej organizacji jurysdykcji, *Loi organique n° 2019-221 du 23 mars 2019 relative au renforcement de l'organisation des juridictions*.
- Projekt ustawy organicznej zmieniającej ustawę organiczną nr 6/1985 z dnia 1 lipca o sądownictwie w celu reformy procedury wyboru członków Rady Władzy Sądowniczej odpowiadającej zmianie sędziowskiej oraz ustanowienia reżim prawny mający zastosowanie do działającej Naczelnej Rady Sądownictwa, przedstawiony przez Socjalistyczną i Konfederacyjną Grupę Parlamentarną Unidas Podemos-En Comú Podem-Galicia en Común, *Proposición de Ley Orgánica por la que se modifica la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial para la reforma del procedimiento de elección de los Vocales del Consejo del Poder Judicial correspondientes al turno judicial y para el establecimiento del régimen jurídico aplicable al Consejo General del Poder Judicial en funciones. Presentada por los Grupos Parlamentarios Socialista y Confederal de Unidas Podemos-En Comú Podem-Galicia en Común*, 23. 10. 2020 r.
- Ustawa o wymogu składania wykazu mandatów, funkcji i wykonywanych zawodów oraz oświadczeń majątkowych (1995, ostatnia zmiana z 2004 r.), *Loi du 2 mai 1995 'relative à l'obligation de déposer une liste de mandats, fonctions et professions et une déclaration de patrimoine*, *Moniteur belge du 26 juillet 1995* (dernière modification en 2004).
- Ustawa wykonawcza w sprawie ujawniania informacji, *Loi relative du 30 juillet 2018 à la protection des secrets d'affaires*.
- Ustawa z 31 lipca 2020 r. zawierająca różne pilne przepisy z zakresu wymiaru sprawiedliwości, *Loi du 31 juillet 2020 portant dispositions urgentes diverses en matière de justice*, https://eta-amb.openjustice.be/fr/loi-du-31-juillet-2020_n2020015282.html, (dostęp: 12.12.2021 r.).

II. Publikacje naukowe

- Aparicio Pérez M. A., *Introducción al sistema político y constitucional español*, Barcelona 1994.
- Bożyk S., *Model ustrojowy V Republiki Francuskiej a system rządów w Federacji Rosyjskiej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2014, nr 22.
- Dankowski M.Z., *Kryzys konstytucyjny w Hiszpanii początku XXI w. Szkice prawnoustrojowe: geneza – rozwój – perspektywy*, Toruń 2021.
- Dziemidok-Olszewska B., *Odpowiedzialność polityczna rządu w III Rzeczypospolitej Polskiej i V Republice Francuskiej*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010, nr 2–3.
- Freixes Sanjuán T., Gavara de Cara J.C. (red.), *Repensar la constitución. Ideas de una reforma de la Constitución de 1978: reformas y comunicación dialógica*, vol. 1, Madrid 2016.
- Jamróz A., *Kontrowersje wokół charakteru ustroju politycznego wynikającego z Konstytucji z 1958 r.*, [w:] *5-lat Konstytucji V Republiki Francuskiej. Związki konstytucjonalizmu francuskiego i polskiego*, red. M. Granat, K. Wojtyczek, „Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego”, Warszawa 2011.
- Juliá Díaz S., *Historia de las dos Españas*, Madrid 2005.
- Kłopotcka-Jasińska M., *Skarga konstytucyjna w Królestwie Hiszpanii*, Warszawa 2010.
- Martínez Pujalte A.-L., *Spanish, Legal System: Between Statutory Legal Systems and Case Law*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2018, nr 1.
- Supera-Markowska M., *Zarys prawa hiszpańskiego i prawa polskiego*, Warszawa 2013.
- Szymanek J., *Legislatywa i egzekutywa w prezydenckich i półprezydenckich systemach rządów*, „Przegląd Sejmowy” 2017, nr 1.
- Tajadura Tejada J., *La reforma de la Constitución (arts. 166–169)*, [w:] *Repensar la constitución. Ideas de una reforma de la Constitución de 1978: reformas y comunicación dialógica*, red. T. Freixes Sanjuán, J. C. Gavara de Cara, vol. 1, Madrid 2016.

III. Witryny internetowe:

- <https://csj.be/fr/presentation/controle> (dostęp: 22.12.2021 r.).
- <https://eucrim.eu/news/cepej-8th-evaluation-report-on-european-judicial-systems/> (dostęp: 13.11.2021 r.).
- https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_justice_scoreboard_quantitative_factsheet_2021_en.pdf, dostęp 02.08.2021 r.
- https://e-justice.europa.eu/content_judicial_systems_in_member_states-16-be-pl.do?member=1 (dostęp: 23.11.2021 r.).
- <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=ad2a074c-2d74-4cca-8486-90cfe4216362>, dostęp 02.08.2021 r.

- https://europam.eu/?module=country-profile&country=belgium#info_fd (dostęp: 12.12.2021 r.).
- <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/francja2011.html> (dostęp: 27.11.2021 r.).
- <https://rm.coe.int/16806c2c40> (dostęp: 12.12.2021 r.).
- https://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/rapports/cejustice/l15b3296_rapportenquete (dostęp: 29.12.2021 r.).
- <https://www.conseil-superieur-magistrature.fr/le-csm/composition-et-organisation> (dostęp: 21.12.2021 r.).
- <https://www.elmundo.es/espana/2021/04/12/607420c7fdddf671d8b45fa.html>, dostęp 02.08.2021 r.
- <https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/summary.pl> (dostęp: 23.11.2021 r.).
- https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1967101002&table_name=loi (dostęp: 23.11.2021 r.).
- <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=0cb5caca-739c-4a00-b340-a838262d5853>, (dostęp: 17.12.2021 r.).
- <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=ad2a074c-2d74-4cca-8486-90cfe4216362>, 2014, (dostęp: 17.12.2021 r.).
- <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=ce4437fd-8ba5-45da-85b1-7f3612c5438f>, 2014 (dostęp: 17.12.2021 r.).
- <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=d7ef380d-3c3b-48e8-a290-a1a5c7346c97>, 2014, (dostęp: 17.12.2021 r.).
- <https://www.europapress.es/nacional/noticia-jueces-acogen-satisfaccion-retirada-reforma-cgpj-cambiar-mayorias-urgen-renovar-20210421142512.html>, dostęp 02.08.2021 r.
- <https://www.hatvp.fr/> (dostęp 08.12.2021 r.).
- <https://www.jurisconsulte.net/fr/articles/id-3604-le-conseil-superieur-de-la-magistrature-doit-il-emettre-un-avis-conforme-sur-la-nomination-d-un-magistrat-place-> (dostęp: 21.12.2021 r.).
- <https://www.legifrance.gouv.fr/ceta/id/CETATEXT000032698974/> (dostęp: 20.12.2021 r.).
- <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000364282/?isSuggest=true> (dostęp: 27.11.2021 r.).
- <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGIARTI000038263147/2019-03-25/> (dostęp: 07.12.2021 r.).
- <https://www.revuepolitique.fr/de-la-responsabilite-des-magistrats/> (dostęp: 21.12.2021 r.).
- https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/RI%20229-2016_EN.pdf, (dostęp: 12.12.2021 r.).
- [https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%20215-2016%20EN%20\(def\).pdf](https://www.tribunalconstitucional.es/ResolucionesTraducidas/STC%20215-2016%20EN%20(def).pdf), (dostęp: 12.12.2021 r.).

<https://www.vie-publique.fr/parole-dexpert/38544-justice-la-responsabilite-des-magistrats-et-de-letat> (dostęp: 18.12.2021 r.).

<https://www.vie-publique.fr/discours/278696-presidence-de-la-republique-23022021-magistrat> (dostęp: 17.12.2021 r.).

IV. Pozostałe źródła

Encyklopedia PWN, Hiszpania. Ustrój polityczny, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Hiszpania-Ustroj-polityczny;4574247.html> , (dostęp: 17.12.2021 r.).

Europejskie Stowarzyszenie Sędziów, oświadczenie z dnia 13 października 2020 r.

GRECO, czwarta runda oceny Zapobieganie korupcji i promowanie uczciwości w rządach centralnych (wyższe funkcje wykonawcze) i Siłach Bezpieczeństwa raport oceniający Hiszpania, GRECO, cuarta ronda de evaluación Prevención de la corrupción y promoción de la integridad en Gobiernos centrales (altas funciones ejecutivas) y Fuerzas y Cuerpos de Seguridad informe de evaluación España, 2015 r.

GRECO, Pismo do szefa delegatury Hiszpanii w GRECO, 14 października 2020 r.

GRECO, piąta runda oceny Zapobieganie korupcji i promowanie uczciwości w rządach centralnych (wyższe funkcje wykonawcze) i Siłach Bezpieczeństwa raport oceniający – Hiszpania, GRECO, quinta ronda de evaluación Prevención de la corrupción y promoción de la integridad en Gobiernos centrales (altas funciones ejecutivas) y Fuerzas y Cuerpos de Seguridad informe de evaluación España, 2019 r.

Komisja Europejska, dokument roboczy służb komisji – 2021 r. Sprawozdanie dotyczące praworządności Rozdział krajowy dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Hiszpanii, SWD(2021) 710 wersja ostateczna, Bruksela, European Commission, (commission staff working document – 2021 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Spain, SWD(2021) 710 final, Brussels), 20.07.2021 r.

Komisja Europejska, dokument roboczy służb komisji Sprawozdanie na temat praworządności z 2020 r. Rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności w Hiszpanii, Bruksela, SWD(2020) 308 final, commission staff working document 2020 Rule of Law Report Country Chapter on the rule of law situation in Spain Accompanying the document communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2020 Rule of Law Report The rule of law situation in the European Union, SWD/2020/308 final, 30.09.2020 .

Komisja Europejska, Dokument roboczy służb Komisji. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., rozdział dotyczący sytuacji w zakresie praworządności we Francji towarzyszący dokumentowi: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady,

- Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Sprawozdanie na temat praworządności z 2021 r., sytuacja w zakresie praworządności w Unii Europejskiej* swd/2021/702 final, 2021, zob.: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0712&from=EN> (dostęp: 29.12.2021 r.).
- Komisja Wenecka, *Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy o Radzie Sądownictwa i sędziach, Opinion on the draft law on amendments to the law on the Judicial Council and judges* (CDL-AD(2018)015-f), 2018 r.
- Komisja Wenecka, *Raport na temat relacji między większością parlamentarną a opozycją w demokracji: lista kontrolna, Report on the relationship between the parliamentary majority and the opposition in a democracy: a checklist*, CDL-AD(2019)015, 2019 r.
- Komisja Wenecka, *Raport o roli opozycji w demokratycznym parlamencie, Report on the Role of the Opposition in a democratic Parliament*, CDL-AD(2010)025, 2015 r.
- Opinia nr 10(2007) Rady Konsultacyjnej Sędziów Europejskich (CCJE) skierowana do Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie Rady Sądownictwa w służbie społeczeństwu z dnia 23 listopada 2007 r., Opinion no.10(2007) of the Consultative Council of European Judges (CCJE) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the Council for the Judiciary at the service of society, of 23 November 2007, Opinia CCJE nr 23 (2020) Rola stowarzyszeń sędziowskich we wspieraniu niezawisłości sędziowskiej, par. 47, CCJE Opinion No. 23 (2020) The role of associations of judges in supporting judicial independence, par. 47, Strasburg, 2020 r.*
- Opinia CCJE nr 23 (2020) Rola stowarzyszeń sędziowskich we wspieraniu niezawisłości sędziowskiej, CCJE Opinion No. 23 (2020) The role of associations of judges in supporting judicial independence, Strasburg, 2020 r.*
- Orzeczenie nr 2016-732, Décision n° 2016-732 DC du 28 juillet 2016 Loi organique relative aux garanties statutaires, aux obligations déontologiques et au recrutement des magistrats ainsi qu'au Conseil supérieur de la magistrature (dalej: orzeczenie nr 2016-732), pkt 55-56; zob.: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/2016/2016732DC.htm> (dostęp: 08.12.2021 r.).*
- Wilson T. F., *The Works of the Right Reverend Father in God Thomas Wilson, Fifty-eight Years Lord Bishop of Sodor and Man*, 1782 r.
- Wysoki Trybunał Sprawiedliwości Andaluzji, Ceuty i Melilli, komunikat prasowy z 20.10.2020 r.
- Wysoki Trybunał Sprawiedliwości Estremadury, komunikat prasowy z 19.10.2020 r.
- Wysoki Trybunał Sprawiedliwości Kastylia i León, komunikat prasowy z 19.10.2020 r.
- Wysoki Trybunał Sprawiedliwości w Madrycie, komunikat prasowy z 19.10.2020 r.
- Zalecenie CM/Rec(2010)12 Komitetu Ministrów Rady Europy, Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers of the Council of Europe*, Strasburg, 2012 r.